

АРХИТЕКТУРА®

6

1997

ИЗДАНИЕ
НА СЪЮЗА
НА АРХИТЕКТИТЕ
В БЪЛГАРИЯ
СПИСАНИЕ
ЗА АРХИТЕКТУРНО
ТВОРЧЕСТВО
АРХИТЕКТУРНА
ТЕОРИЯ
И КРИТИКА

МУАТИНОК
МРАМОР • ГРАНИТ

CARIDAL®
ОКАЧЕНИ ТАВАНИ

- 70 ГОДИНИ АРХИТЕКТУРЕН ПЕЧАТ
- ПЛАСТИЧНАТА АРХИТЕКТУРА
- "ГУГЕНХАЙМ" В БИЛБАО

by pininfarina

snaidero

INTERNATIONAL

RADOP LTD.

София, ул. "Раковски" 163
тел.: 02/ 981 83 11, 981 83 26

София, бул. "В. Левски" 57А
тел.: 02/ 817 606, 817 507
Варна, ул. "Заменхоф" 4

тел.: 052/ 223 274, 602 574
Пловдив, бул. "6-ти септември" 158
тел.: 032/ 266 856, 224 373
e-mail: radop@mail.techno-link.com

СИСТЕМИ ЗА СУХО СТРОИТЕЛСТВО И ОСВЕТИТЕЛНИ ТЕЛА ЗА ОКАЧЕНИ ТАВАНИ

CARIDAL®

USG DONN

Системи, решаващи проблемите при вътрешно изграждане на сгради. От панела и решетките на техните тавани до опорите за техните двойни подове, продуктите на USG/DONN предлагат новаторски системни решения, удовлетворяващи желанията на взискателните собственици на най-престижните административни и обществени сгради в света.

*Европейски стил
в интериора*

KNAUF

Със системите на Knauf за сухо строителство Вашите строителни мечти стават действителност: сухо, бързо, чисто и изгодно. Сухите подови основи, преградните стени, предстенните обшивки, сухите мазилки, подпокривните градежи и таваните от естествения продукт гипс са биологично напълно безвредни и се препоръчват в нарастваща степен от експертите.

СОФИЯ
ул. "СТАРА ПЛАНИНА" 6
тел.: 80 50 80, факс: 80 37 71

ПЛОВДИВ
бул. "6 СЕПТЕМВРИ" 113
тел./факс: 44 22 96

БУРГАС
ул. "АЛЕКСАНДРОВСКА" 50
тел./факс: 49 761

ВАРНА
ул. "РАДКО ДИМИТРИЕВ" 41
тел./факс: 22 67 19

БЪЛГАРСКИТЕ МЕБЕЛИ ПРЕДПОЧИТАНИ В ЕВРОПА

Адрес:
ул. "Кръстьо Сарафов" №27
София 1421
Тел: 91997

Офис мебели, банково и хотелско обзавеждане.
Безплатно проектиране.
Оптимално съотношение цена - качество.
5 години гаранция.

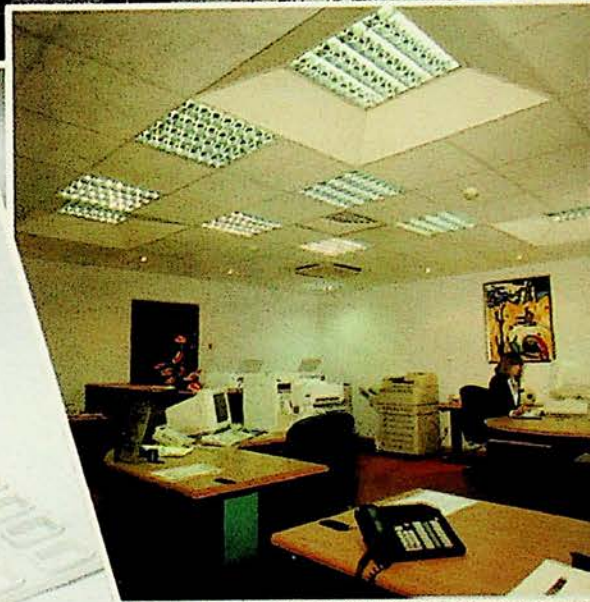
СИПЕР

ОКАЧЕНИ ТАВАНИ

СИПЕР-БЪЛГАРИЯ предлага най-голямото разнообразие от окачени тавани в България. Фирмата е официален дистрибутор на няколко фабрики-производители: **ROCKFON** и **AMF-THERMATEx**.

Таванните продукти, предлагани от **СИПЕР** са приложими във всички сфери на строителството: *в жилищни, обществени и промишлени сгради като офиси, банки, търговски обекти, хотели, ресторанти, басейни, гимнастически салони, фитнес центрове, спортни зали, учебни заведения, болници, лаборатории, санаториуми, промишлени халета, цехове, коридори, жилищни и сервизни помещения и пр...*

Окачените тавани **ROCKFON** са със завидни акустични качества. Експерименталните изследвания доказват високи стойности на звукопоглъщане и звукоизолация, които ги превръщат в най-подходящия материал за звукозаписни, телевизионни, радио студия, концертни зали, кинотеатри, промишлени халета и производствени цехове. Изключителните светлоотразителни свойства на окачените тавани **ROCKFON** ги правят незаменим материал за **офиси, административни сгради, търговски центрове и магазини**. Влагоустойчивостта на материала, която е 100%, го превръща в подходящ материал за **плувни басейни, сауни, мокри помещения**. Високата степен на пожароустойчивост на конструкцията, защитена с окачен таван **ROCKFON** дава възможност да се използва за пожарозащита на хоризонтална метална или дървена конструкция,

като същевременно осигурява и чудесна топлоизолация на сградата. Микробиологичните изследвания и различните тестове за хигиеничност потвърждават приложимостта на таванните продукти

ROCKFON във фармацевтичната и хранително-вкусовата промишленост, в производството на микрочипове, в компютърни зали, в здравни заведения, хирургични зали, лаборатории и др.

ROCKFON е единственият материал с подобни качества, предлаган на българския пазар, за което **СИПЕР** разполага с всички необходими сертификати от съответните български компетентни органи.

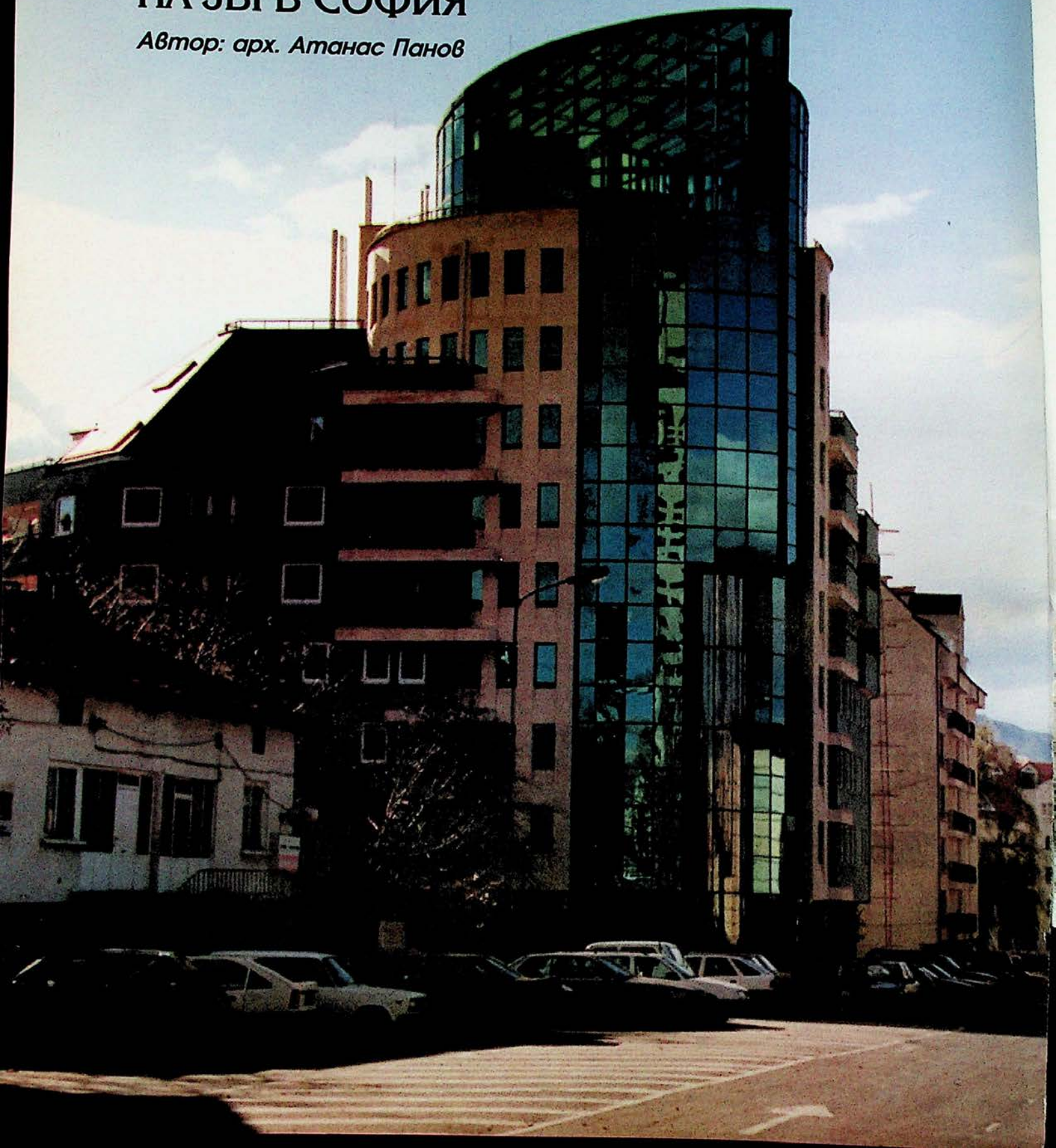
Немските окачени тавани **AMF-THERMATEx** са от типа Армстронг. Произвеждат се по специална технология от естествени съставки и са с разнообразна структура на лицевата повърхност, която не се променя с времето. Материалът е негорим, не отделя токсични вещества и е съобразен с най-високите изисквания за екологичност. **AMF** осигурява минимална пожароустойчивост 30 минути на конструкцията, защитена с окачен таван. Някои от видовете пана не се променят и при 90% влажност на въздуха. **СИПЕР-БЪЛГАРИЯ** разполага с всички необходими сертификати от компетентни български органи.

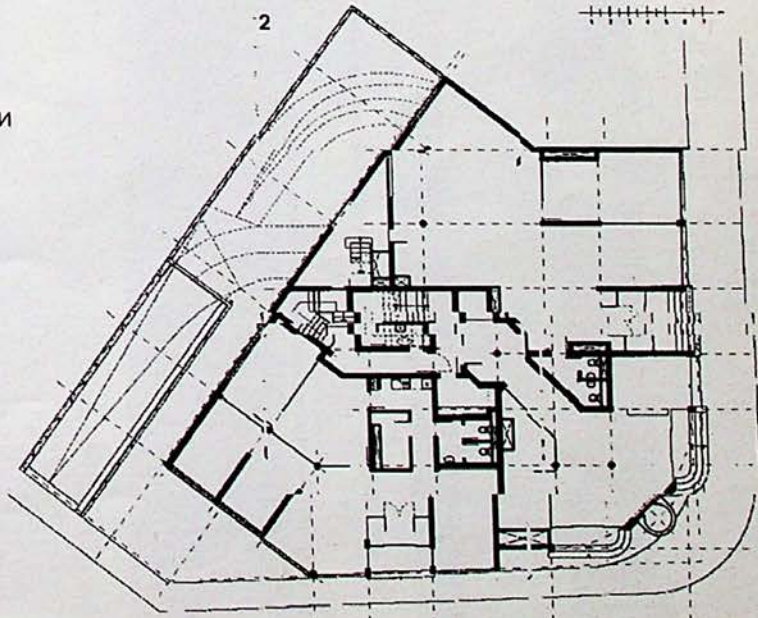
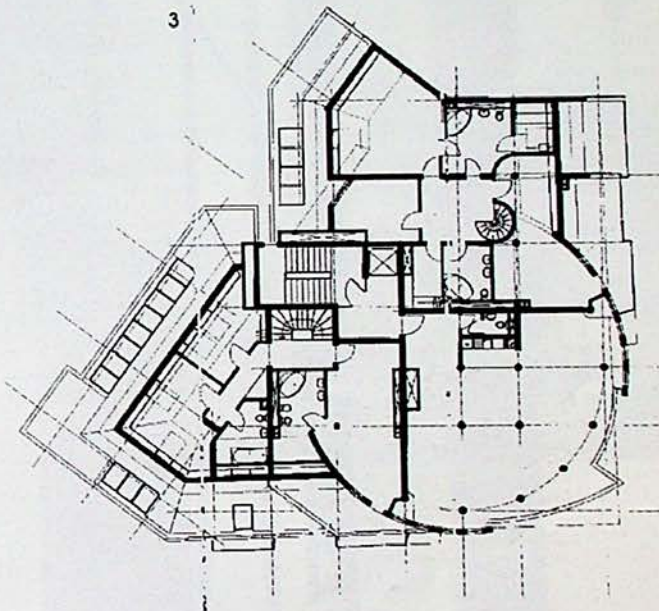
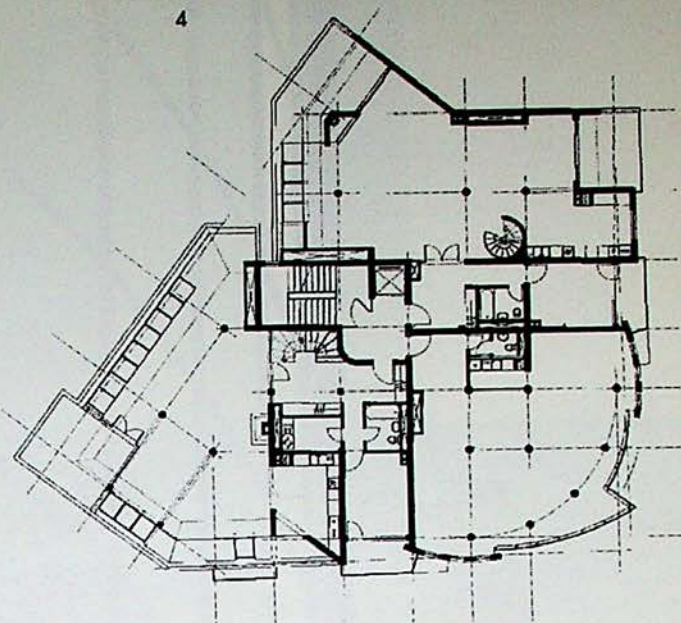
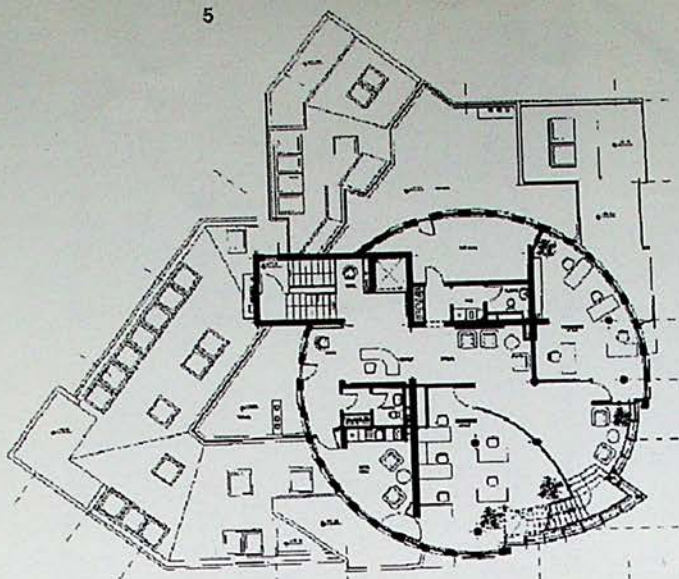
Окачени тавани
Топлоизолации
Звукоизолации
Хидроизолации
Пожарозащити

София 1172, бул. „Драган Цанков“, бл. 59-63, вх. Ж
тел. (02) 686 098, 628 242, факс 962 40 21

АДМИНИСТРАТИВНА СГРАДА НА ЈВІ В СОФИЯ

Автор: арх. Атанас Панов

През 1993 г. "JBI - 91" обяви конкурс за административна сграда, включваща и няколко жилища в обема си. Парцелът, предназначен за бъдещо застрояване, се намираше срещу югозападния ъгъл на хотел "Витоша", на ул. "Джеймс Баучер" в посока към Южния парк. На калкана, по градоустройство, трябваше да бъдат прилепени ред пететажни жилищни сгради, оформящи рамката на улицата в споменатата посока. Ъгловото разположение, сложната функция, градоустройствената предопределеност и амбицията на предприемача /"JBI - 91"/ да изгради една наистина уникална сграда правеха задачата сложна:

- Трябваше да се постигне градоустройствена доминанта, която да оформи рамката на подхода към парка /една наистина красива гледка/, в комбинация с друга вече изградена по наш проект сграда /на отсрещния ъгъл на ул. "Джеймс Баучер" и "Червена стена"/.
- Това трябваше да бъде един хармоничен завършек на поредицата от калканно застроени жилищни сгради по улицата.

• Трябваше да отговори на сложното изискване да съчетае в себе си административната и жилищната сграда.

Като отговор на поставените от мен самия изисквания към проекта, кристализирали в гореспомнатите условия, беше предложено успялото в конкурса решение, характерно с:

- извисен стъклен обем, който, като "става", да свързва

- 1, 7 - Общ изглед
- 2 - Разпределение на ниво 0,00 м
- 3 - Разпределение на ниво 17,00 м
- 4 - Разпределение на ниво 19,80 м
- 5 - Разпределение на ниво 22,60 м
- 6, 8 - Фрагменти от фасадата м

•••

и едновременно разделя масивите от сгради по двете посоки на улиците "Джеймс Баучер" и "Червена стена". Усещането за висока сграда /желаният градоустройствен акцент/ е търсено освен в косото срязване на стъкления цилиндър, още в разкъсването му във вертикалния срез, като продължение на изявения на фасадата панорамен асансьор.

- За да бъде пълно внушението за "става" и за отваряне на ъгъла и най-вече за да се реши безконфликтно връзката с останалите сгради, са замислени по-отворените външни, облицовани с камък сегменти от цилиндър. Членението им в модула на стъклената фасада и вмъкването на прозорци със същия размер, материал и цвят осъществяват желаното проникване на двата цилиндъра един в друг.

- По най-естествен начин жилищата заемат мансардите /реплика на тези от изградената вече отсрещна сграда, но в друг материал/ и последната прилежаща до калкана ос - за да се осъществи контактът между тялото на административната сграда и коя да е бъдеща жилищна сграда, ПРЕЗ желаната от мен жилищна сграда - в цветовете, членение и пропорции - последен отзвук на тези в ядрото. Материалът вече е мазилка, а прозорците са бели. •

Атанас Панов

7

8

Златната колекция
 керамични плочки
 на pastorelli
 ceramiche.

САНЕКС ООД

1463, София, ул. "Гургулят" 22а
 тел. 526 243, 543 165, факс 951 67 14, телекс 25 225

Магазини *.Идеалната Банка.*

София
 ул. "П. Евлин" 11
 тел.: 875 544, 817 917

София
 ул. "Цар Шишман" 20
 тел.: 814 570

София
 ул. "Яне Сандански" 20
 тел.: 207 273

София
 ж.к. "Юлий" 4-а ет.
 тел.: 265 151

Варна
 ул. "Цар Симеон I" 3
 тел.: 052/ 237 478

Бургас
 ул. "Сливница" 46
 тел.: 056/ 41 155

Пловдив
 ул. "Алецо" 1 (Капана)
 тел.: 032/ 224 432

В ТОЗИ БРОЙ

6 АРХИТЕКТУРА

ГОДИНА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА
1997 СЪДЪРЖАНИЕ

Издание на Съюза на архитектите в България
Адрес на редакцията:
1504 София, ул. "Кракра" 11; тел 463 103
A Journal of architectural design, architectural theory and criticism.
Published by the Union of Architects in Bulgaria
Address: Bulgaria, 1504 Sofia, 11 Krakra st. Phones: 463 103
Издава: ЕФ "Вълков - арт"
Редакционен съвет:
проф. Илия Калайджиев - председател,
доц. Веселина Троева,
ст.н.с. Константин Бояджиев,
ст.н.с. Петко Еврев, Иво Пантелеев,
Димитър Андрейчин, Дунка Герганова
Владимир Дамянов, Лидия Кръстева-Шилева, Георги Андреев
И. д. гл. редактор Росен Вълков
Зам. - главен редактор Лило Попов
Художник Люсиен Нинова
Редактор Мариана Русинова
Компютърна обработка: Анна Георгиева, Добрин Добрев
Технически редактор Кирил Настрадаинов
Коректор Анна Стаменова
Сътрудник Милан Белемезов
Снимките в броя са на Иван Чехларов и Добрин Керестелиев
Първа корица: Сградата на ЈВІ в София, фрагмент от фасадата
Автор: арх. Атанас Панов
Печат: СД РАКУРС, ул. "11 август" 4а
Формат 1/8 - 60/90
Печатни коли - 9.5
Подписана за печат на 13.II.1998 г.
Излязла от печат на 27.II.1998 г.
Периодичност - 6 книжки в годината
Годишен абонамент - 2400 лв.

Абонамент '98
Абонаментът за сп. "Архитектура" продължава през цялата 1998 г. в редакцията.
Единична цена - 1800 лв.
Годишен абонамент - 9000 лв.

БЪЛГАРСКА АРХИТЕКТУРА BULGARIAN ARCHITECTURE

4 Атанас Панов
A. Panov

АДМИНИСТРАТИВНА СГРАДА НА ЈВІ
В СОФИЯ
JVI BUILDING IN SOFIA

НАЦИОНАЛЕН ПРЕГЛЕД '97 1997 NATIONAL EXHIBITION

10 НАГРАДИТЕ
PRIZES

14 Любимил Димитров
I. Dimitrov

ЖАНРОВО РАЗНООБРАЗИЕ В СКРОМЕН
ОБЕМ
... LIMITED DIVERSITY

70 ГОДИНИ АРХИТЕКТУРЕН ПЕЧАТ 70 YEARS OF ARCHITECTURAL PRESS

17 Любен Тонев
L. Tonev
ПЪРВИТЕ ГОДИНИ...
THE EARLY YEARS

18 Георги А. Георгиев
G. Georguiev
АРХИТЕКТУРА: СПИСАНИЯ И КРИТИКА
ARCHITECTURE: JOURNALS AND CRITICISM

21 Йордан Славов
Y. Slavov
70 ГОДИНИ НЕЗАВИСИМО АРХИТЕКТУРНО
СДРУЖЕНИЕ
70 YEARS OF INDEPENDENT ARCHITECTURAL
SOCIETY

ПЛАСТИЧНА АРХИТЕКТУРА ARCHITECTURE AND PLASTICISM

24 Йордан Тангъров
Y. Tangurov
ПЛАСТИЧНАТА АРХИТЕКТУРА В ЕВРОПА И
У НАС
FROM ART NOUVEAU TO THE PRESENT DAY

25 Й. Славов
Y. Slavov
ДИАЛОГ МЕЖДУ МИНАЛОТО И БЪДЕЩЕТО
THE PAST AND THE FUTURE IN DIALOGUE

28 Живко Желев
Zh. Zhelev
ПЕТ КЪЩИ
5 HOUSES

36 Росен Савов
R. Savov
СКОРОШНИ ТВОРБИ
RECENT WORKS

УРБАНИЗАЦИЯ URBANIZATION

40 Йордан Тангъров
Y. Tangurov
КОНЦЕПЦИЯ ЗА ЦГЧ "СЕРДИКА-СРЕДЕЦ-
СОФИЯ"
THE CENTRAL CORE OF SERDICA - SREDETS
- SOFIA

43 Тодор Булев
T. Boulev
КЪМ РЕУРБАНИЗАЦИЯ НА СЪРЦЕТО
НА ГРАДА
REURBANIZING THE HEART OF THE CITY

IN MEMORIAM

47 Христо Анастасов
C. Anastassov
ХУБЕРТ ПЕЧНИГ
HUBERT PETSCHNIGG

ЮБИЛЯРИ ANNIVERSARY

50 Лило Попов
L. Popov
ПРОФЕСОР АРХ. НИКОЛА КАМЕНОВ НА
70 ГОДИНИ
N. KAMENOV AT 70

ВИСОКИТЕ СГРАДИ HIGHRISE

52 Димитър Андрейчин
D. Andreytchin
НЕОГРАНИЧЕНА НАДПРЕВАРА НА НЕОГРА-
НИЧЕНИ ВЪЗМОЖНОСТИ...
UNLIMITED RACE BY UNLIMITED MEANS

ИНТЕРАРХ '97 INTERARCH '97

58 Анна Добринова
A. Dobrinova
ФОРМИРАНЕТО НА АРХИТЕКТА
РАЗГОВОР С ВЛАДИМИР ХАЙТ
THE FORMATION OF THE ARCHITECT:
AN INTERVIEW WITH VL. HAYT

59 Георги А. Георгиев
G. Georguiev
ХОРАЛ ОТ МАЛТА
CHORAL FROM MALTA

СВЕТОВНА АРХИТЕКТУРА WORLD ARCHITECTURE

62 Франк О. Геру
Frank O. Gehry
МУЗЕЯТ "ГУГЕНХАЙМ" В БИЛБАО
THE GUGGENHEIM MUSEUM IN BILBAO

СЪДЪРЖАНИЕ

НАГРАДИТЕ

От проведения през ноември - декември 1997г. Национален преглед на българската архитектура журито на изложбата-конкурс

за архитектурни проекти в състав:

арх. Лозан Лозанов - председател,

и членове: арх. Борислав Борисов,

арх. Весела Дечева, арх. Димитър Аврамов,

арх. Ива Любенова, арх. Красен Андреев,

арх. Петър Попхристов,

присъди четири равностойни награди:

диплом, медал за творчески постижения

в архитектурата и парична награда в размер

на 100 хил. лева на следните проекти:

- Териториалноустройствен план на община

Созопол на авторски колектив с ръководител

доц. д-р арх. Веселина Троева

и членове: доц. д-р инж. Бано Банов,

ст.н.с. д-р арх. Пенчо Велев, доц. д-р инж. Игнат

Игнатов, ст.н.с. д-р инж. Снежана Дакова,

д-р инж. Геновева Цолова, доц. д-р инж. Донка

Гутева, д-р инж. Радул Чавдаров,

доц. д-р Иван Диков, инж. Евгения Караджова,

инж. Христо Дечев, доц. д-р Георги Калужев;

- "София, ГПЦ - зона "А" - застроителен план -

окончателен проект с авторски колектив:

арх. Атанас Агура, арх. Васи Китов;

- "АВТОРАЙ" - офис, сервиз и складова база,

София, кв. "Горубляне", с автори:

арх. Георги Станишев, арх. Василия Станишева;

- Нощен клуб-дискотека с автор: колектив на

А.Д.А. ООД с ръководител арх. Димитър Паскалев;

- както и специална награда: диплом, медал

за творчески постижения в архитектурата и парична

награда - дарение от арх. Иван Лапатов

в размер на 50 щ. долара на Православен храм

"Св. Мина", кв. "Лозенец

с автори: арх. Благой Атанасов,

арх. Георги Берберов, арх. Дончо Дончев.

КОНСТАТАЦИИ НА ЖУРИТО:

- В представените проекти за жилищни сгради се

забелязват положителни тенденции,

дължащи се на освободеността на архитекта-

проектант в подхода към плановото решение и

към обемно-пространственото оформяне.

В някои случаи архитектът-проектант все още е

заложник на стремежа на инвеститора -

предприемач да получи максимална използваемост

на строителното петно. Този стремеж е ясно

изразен в решенията на подпокривните

пространства, при което се получават чудновати,

натруфени и не особено естетични решения

на покрива.

Среща се и неовладяно стилово единство.

В една сграда са приложени ренесансови,

постмодерни и напълно съвременни елементи,

които не могат да бъдат естетично съчетани

в хармонично единство.

В някои проекти се забелязват и формалистични

тенденции, изразяващи се като липса

на съответствие между самоцелно получени

фасадни елементи и помещения зад тях.

Журито е наясно, че планировъчните решения

на представените проекти са в голяма степен

продуктивни и наложени от вкуса и желанията

на собствениците и на инвеститора - предприемач.

Все още не е изживяно самоцелното

и неоправдано раздвижване на обемите

на жилищните сгради.

Забелязва се и увлечение по помещения извън

системата на ортогоналната схема,

без доказана планировъчна

и функционална необходимост.

Независимо от всички отбелязани дотук слабости

и увлечения, представените проекти

за жилищни сгради показват правилното насочване

на проектантите-архитекти

към овладяване на функционално-планировъчните

решения и индивидуализиране

на архитектурния образ на жилищните сгради.

- Журито констатира слабо и недостатъчно участие

на архитектурната колегия. Представените

в Националния преглед на архитектурата '97 малко

на брой проекти за съжаление не могат да се

разглеждат като отразяващи реалното състояние

на архитектурно-градоустройственото проектиране

в настоящия период.

ПРЕПОРЪКИ НА ЖУРИТО:

- Журито препоръчва на САБ да включи

в регламента за бъдещите национални прегледи

на архитектурата изискването обектите да бъдат

придружени с материали, които ясно

да илюстрират ситуирането на съответната сграда

в съществуващата околна среда.

- За следващия национален преглед

за реализация на архитектурни обекти

е необходимо да бъдат поканени за спонсорство

изявени строителни фирми,

които биха могли дори и да учредят свои награди.

Журито изразява благодарност

на всички участници в Националния преглед

на българската архитектура '97.

*(Протоколът на журито
се препечатва със съкращения)*

ЖАНРОВО РАЗНООБРАЗИЕ В СКРОМЕН ОБЕМ

На 12 ноември 1997 г. в Централния дом на архитекта на ул. "Кракра" №11 в София бе даден ход на поредния преглед с изложба на проекти, завършени през 1996 и 1997 година. Не мисля, че слабото участие /едва 57 проекта/ би трябвало да предопредели характера и хода на дискусиите около прегледа и да отклони вниманието на Колегията от основната цел на подобни акции - търсенето и утвърждаването в градивен план на тенденции и насоки, разглеждани, разбира се, на фона на конкретната обществена и икономическа обстановка в нашата страна в края на ХХ век и след няколкогодишна работа в напълно променени условия по отношение на инвестиционния процес.

Резултатите от прегледа несъмнено ще поставят редица въпроси и пред организаторите. Наистина, прегледите са ежегодни, но едва ли може да бъдат определени като национални. Последният, с малки изключения, е подчертано "софийски". Отчитайки реалните условия на този етап в страната, особено свързаните с финансовата страна на въпроса, не е етично да се винят колегите от провинцията за тяхната незаинтересуваност. Много по-дълбоки и многостранни са проблемите, съпътстващи нашата професия. Очевидно прегледът все още не е в състояние да отрази проблемите на националната ни архитектура. За да стане това, вероятно трябва да се преразгледа основно досегашната концепция за прегледите и да се прецени доколко тя е съзвучна с променените изисквания в професията и обществото.

Скромното като количество участие бе съпроводено обаче с интересно жанрово разнообразие на задачите в областта на териториалното устройство и градоустройството, жилищната и обществената архитектура. Жилищната архитектура логично бе най-широко представена на прегледа - общо 33 разработки, много разнообразни като поръчки, инвестиране, проектантски подход и резултати. Това отразява доста реално действителното положение в София и в страната и може да послужи за основа за сравнително обективен анализ. Общото впечатле-

ние от проектите е, че са умерени, няма залитане в търсене на ефектни пластични резултати, преобладават спокойните функционални решения.

При къщите /едносемейни и двусемейни/, някои от които с доста богата програма, бих отличил скромния и интелигентен проект на арх. К. Хлебаров за кв. "Овча купел" в София. Постигнато е много добро композиционно решение с ясно изразена тенденция за отваряне на цялата сграда към двора с басейна, което е нетипично за нашата архитектурна практика досега. При семейната жилищна сграда в кв. "Манастирски ливади" в София, проектирана от доц. арх. Стефчо Димитров и арх. Габриела Димитрова, също става въпрос за тенденция във формоизграждането, но вече подчинена на схеми, които водят до свършено друг резултат. Получила се е псевдонеоренесансова архитектура с претенцията за крайградска резиденция. Само в отделни случаи се вижда как елитарното заиграване с формите /къщата на Г.К.Б. в Панчарево, арх. Георги Бичев/ всъщност води до влошаване на иначе интересната композиционна идея.

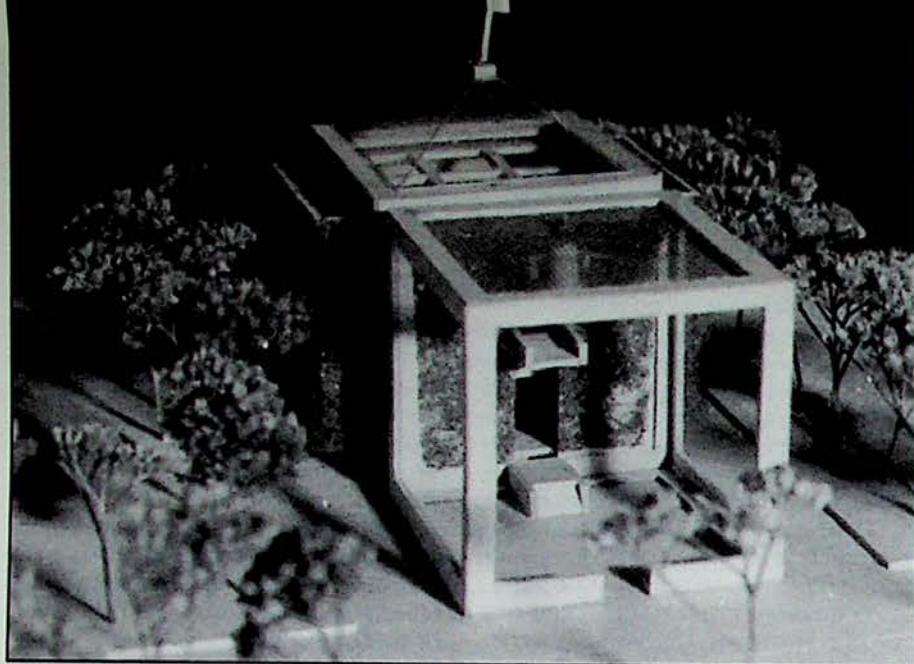
Проектите за многоетажни жилищни сгради са особено актуални, донякъде поради масовото застрояване на София и големите градове с обекти, увенчани с чудовищни изпълнения на подпокривните пространства. На сегашния национален преглед няма проекти от този вид, макар че тяхното присъствие неминуемо би породило дискусии в интересна посока. Остават обаче болезнено открити и нерешени проблемите на взаимоотношенията между инвеститори и проектанти, за възможностите на институциите да влияят на някакво ниво и с някакви средства и върху естетическата страна на строителната продукция. Това естествено поражда въпроси в морално-етичен план и непременно за степента на обществените ангажименти на всички участници в процесите на създаването на материалната среда. Намирам, че по-близо до истинските ценности в духа на съвременните функционални и обемно-пластични изисквания са проектите на арх. Георги Ангелов за многоетажни

жилищни сгради на ул. "Д. Х. Коцев" и ул. "Н. Козлев" в София и на арх. Асен Банков и арх. Стела Банкова за ул. "Широка" във Видин.

В раздела за жилищна архитектура се забелязват и тенденции, чието завършване след няколкогодишен застои може да се оцени като особено оптимистично. Жилищният комплекс "Бъкстон" в София, представен много професионално от фирма "А.Д.А. ООД", е едноразмерна жилищна среда, проектирана със средствата и методите на съвременния дизайн. Тук виждаме една спасителна алтернатива за измъкване на архитектурата на големия град от пагубната работа на парче. Жилищните групи в кв. 290, местност "Красно село - плавателен канал, София /арх. Александър Александров и арх. Уляна Ганчовска/ и донякъде "Козлодуй" в Русе /арх. Вихрен Бакърджиев/ са също действия в тази положителна посока, макар и не така впечатляващи.

Придвижването на въпросите на приватизацията и смяната на собствеността предизвиква раздвижване и в областта на проектирането, реконструкциите, модернизациите и преустройствата на хотелите и хотелските комплекси. Възможностите за пластична изява тук винаги са били добри /хотелски комплекс "Казино" на "Златни пясъци", фирма "Явор Вулов-Архитект" с ръководител арх. Явор Вулов/, но по-вероятно е основният обем от поръчки да дойде по линията на обновяването на изградения вече значителен фонд и тогава архитектурите ще решават задачи като реконструкцията и модернизацията на хотел "Луна" на "Златни пясъци", дело на арх. Розалин Гьолсов и арх. Драгомил Драганов.

Изоставането в областта на общественото строителство /11 проекта/ се обя-

•••
 снява много точно с липсата на инвестиции. На изложбата бяха показани проекти за няколко административни сгради и православни храмове, липсваха обаче популярните напоследък банкови сгради. Припомняйки си резултатите от състоялите се досега дискусии в областта на култовата архитектура, смятам, че едва ли представеният на прегледа материал допринася за изясняване на коментираните проблеми. Засега ще трябва да се задоволим с констатацията, че архитекти, инвеститори и духовници все още не са достатъчно подготвени по въпроса. В този раздел силно впечатление прави /не само като представяне/ проектът за офис, автосервиз и складова база "Авторай" в Горубляне, от ЕТ "Прожектс" /арх. Георги Станишев и арх. Василия Станишева/. Усложнен като функционално задание, обектът е решен умело, с много добра интуиция и познаване на съвременните принципи на формоизграждането.

Интересна тенденция в момента е интегрирането на разнообразни по своя характер функции в дадена материална среда. Подобни проблеми архитектурната колегия решава всекидневно и успя да натрупа добър опит в това отношение. Проектът за административно-жилищна сграда "Фаворит" на ул. "Цар Самуил" 39 в София, изработен в "Ателие 12" от арх. Катя Ангелова и арх. Росица Карапеткова, заслужава висока оценка. Това е сграда с магазин и офиси в партера, три етажа с офиси и жилища-мезонети в подпокривното пространство. Успехът идва от искре-

ното отношение към проблемите на интегрирането на функциите и от културното обемно-пластично решение.

Има и принципно нови моменти в архитектурното проектиране, породени от промените в обществено-икономическото развитие. При смяната на приоритетите неминуемо се стига до промяна в подхода и организацията на самия процес. Например разработката на териториалната система "Балканите - парк за живот" от проф. инж. Кръстан Каракашев е пряко обвързана с една от дългосрочните програми на Европейския съюз, която се стреми да подпомогне опазването и развитието на ландшафтното и биологичното разнообразие на континента. Този разработка, която трябва да завърши през 2002 година, е реална стъпка към вграждането на България в европейските структури по линията на предварително съгласуване на интеграционните процеси и уеднаквяване на стандартите. За нашата страна това е нещо много повече от професионално проучване на проблемите и формулиране на механизмите на глобална териториално-устройствена стратегия в тази област, дейност напълно във възможностите на българските специалисти. Много по-важно е как на практика ще действат механизмите вече на регионално ниво, където трябва да се вземат решения и ще се провежда дългосрочна политика в областта на икономическото развитие, селското стопанство, горското дело, промишлеността, туризма, трансграничните контакти и др. Правителството вече информира обществеността, че ще бъдат предприети мерки

за съживяване на икономиката на цели региони в Родопите и Западна България по пътя на създаване на трайни икономически контакти със съседните страни.

Между представените пет проекта в раздела "Териториално устройство и градоустройство" още един е решен на високо професионално ниво при пълно покритие между концептуалния замисъл и подробно разработените графични материали. Това е териториалноустройственият план на община Созопол, дело на колектив при СПП на УАСГ с ръководител доц. д-р арх. Веселина Троева. Необходимостта от разработването на нови териториалноустройствени планове несъмнено е предизвикана от настъпилите промени в политическата система, в икономическото развитие, в социалните взаимоотношения, в собствеността и в действащото законодателство в сферата на териториалното устройство и природозащитата. По-нататък следва формулирането на ясни приоритети в развитието на национално, регионално и локално равнище. Определено е и подобаващо място на изключителната роля на общинската администрация, която, за да осъществи реално окончателния териториалноустройствен план, трябва да предприеме ефективни действия по отношение на своята стратегия за устойчиво развитие и да интегрира политиката за икономическо, социално и инвестиционно развитие с политиката за опазване на околната среда.

Учудва слабо участие в дейност, която би трябвало /ако се съди по практиката/ да бъде водеща като обем и тематика в съвременната обстановка - преустройства и реконструкции на обекти от обществената и жилищната среда. Липсват например проекти за изграждане на офиси - един от задължителните атрибути на съвременния делови живот. Проектът за реконструкция на сграда от комплекс "Захарна фабрика-София" на бул. "В. Иванов", елемент от групов паметник на културата /"Толос проект" - София, арх. Васил Китов/ е решен на високо професионално равнище. Подходът и самото представяне поражда мисли за това, че проблемите с реконструкциите и преустройствата на материалната среда, чиято значимост бе потвърдена единодушно и на "Интерарх" в София, все още не са заети полагащото им се място в архитектурното обучение. Епи-

Следва на стр. 14

Климадукс®

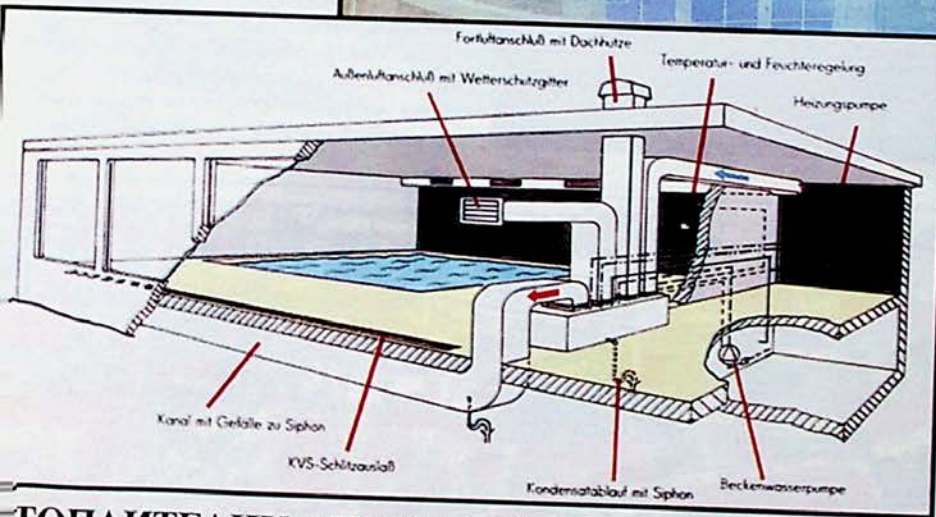
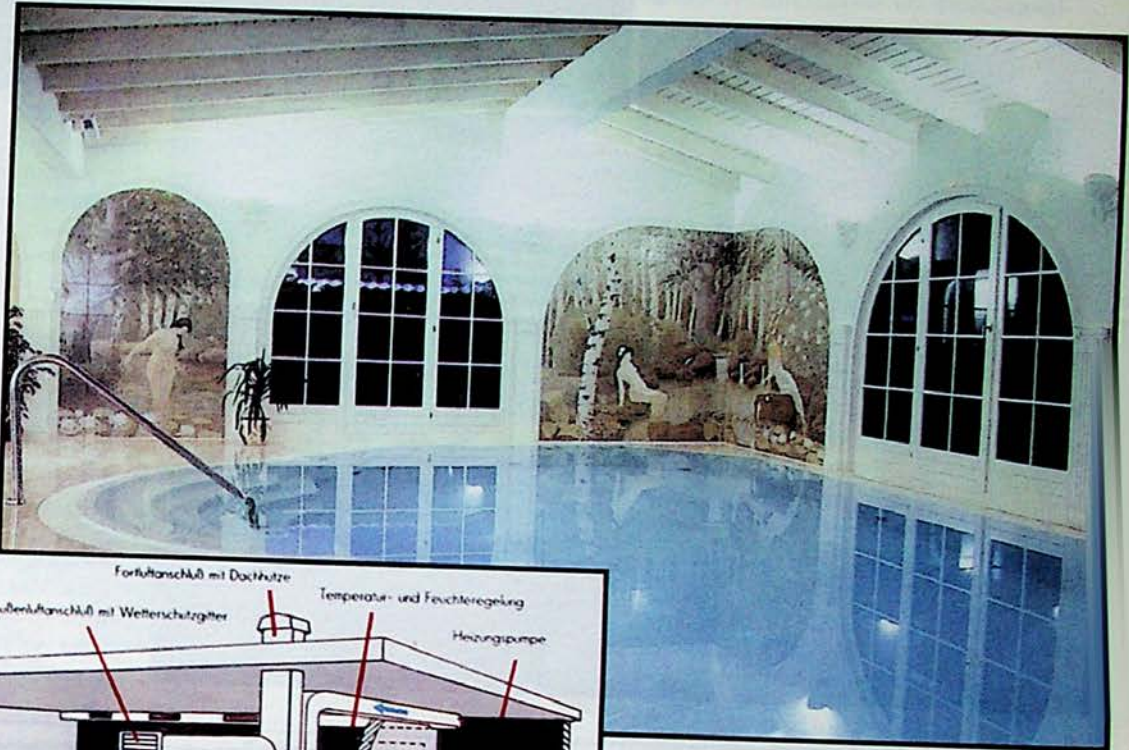
Тел./факс: 76 66 80

КОМПЛЕКСНО ИЗГРАЖДАНЕ
НА ВЪТРЕШНОСТРАДНИ ИНСТАЛАЦИИ
ЗА ОТОПЛЕНИЕ, ВОДОСНАБДЯВАНЕ
И КЛИМАТИЗАЦИЯ

НАЙ - ДОБРОТО ОТ СВЕТОВНИТЕ

- ЦЕНТРАЛНИ КЛИМАТИЧНИ ИНСТАЛАЦИИ
ЗА ОТОПЛЕНИЕ И ОХЛАЖДАНЕ
- ОБЕЗВЛАЖНИТЕЛНИ ИНСТАЛАЦИИ ЗА ПЛУВНИ БАСЕЙНИ

KVS
Klimatechnik

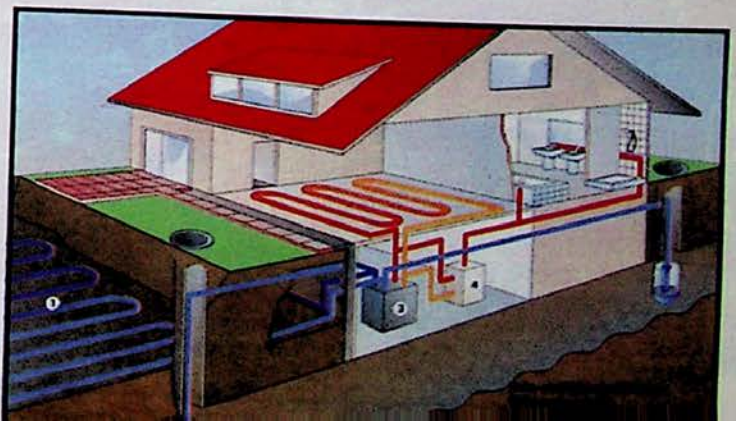
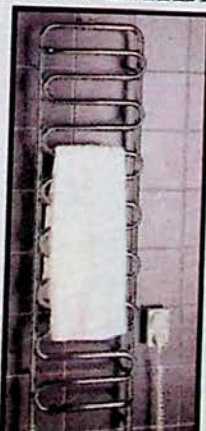

ТЕРМОПОМПИ
ЗА ОТОПЛЕНИЕ
И ТОПЛА ВОДА
ЗА БИТОВИ НУЖДИ

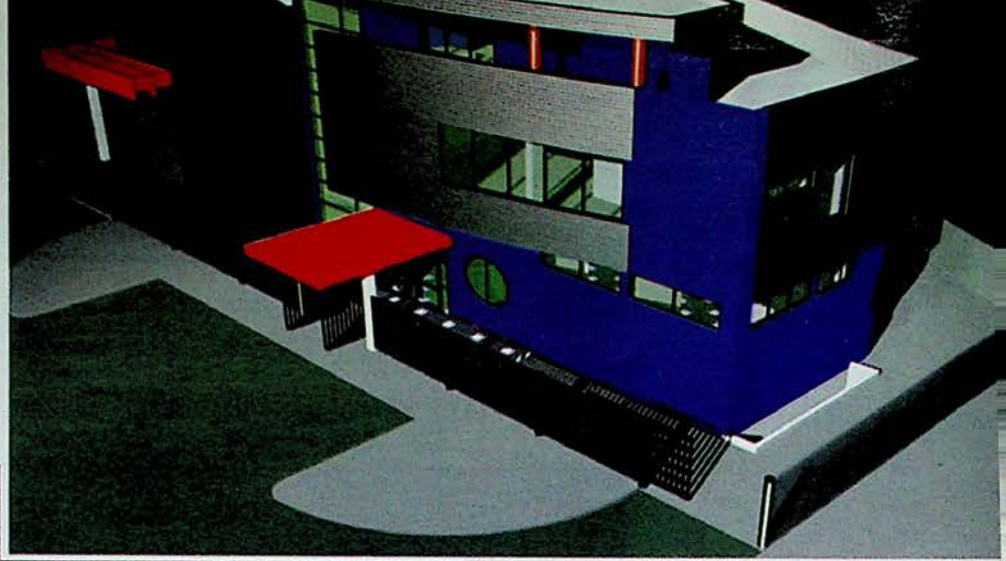
ТОПЛИТЕЛНИ ЛИРИ ЗА БАНЯ

**В
А
У
Ф
А**

2

3

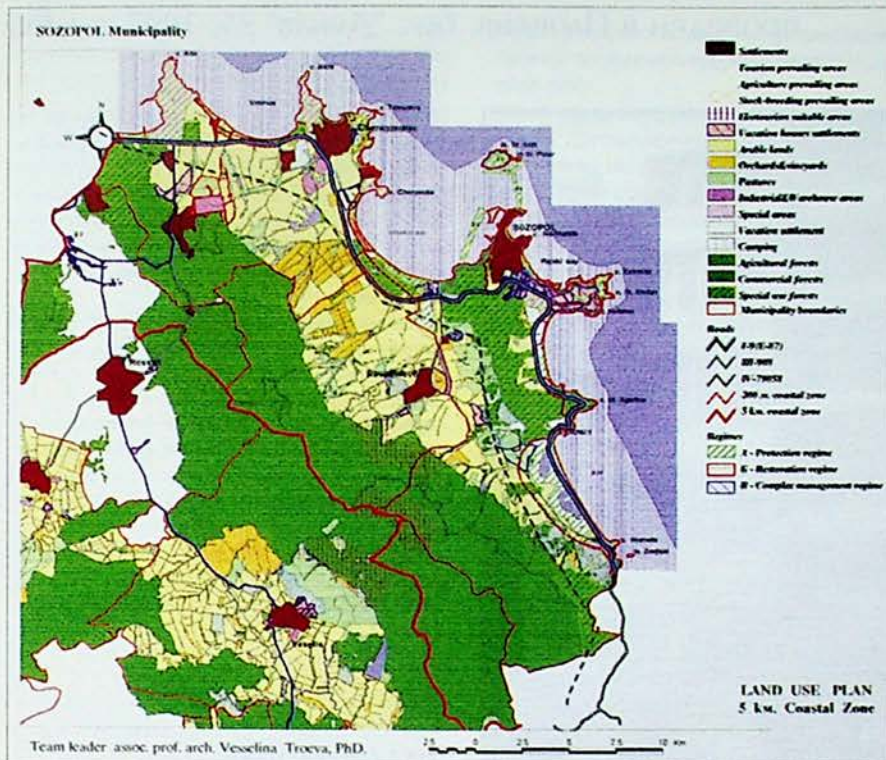
•••

зодично са засегнати на изложбата проблемите на интериора и дизайна, на рекламния дизайн и мемориалната пластика, което припомня за годините, изпълнени със сериозна работа в областта на синтеза на архитектурата с другите изкуства.

Общественият диалог на тема "Пловдив - градоустройствена идентичност, проблеми, тенденции" /ателие клуб "Архидиалог"/ заслужава безспорно внимание и уважение. Известната със своя професионализъм пловдивска архитектурна колегия е извършила отговорна и специализирана работа по създаването на концепция за развитието на града в новите икономически условия. По този начин тя успява да излезе от рамките на своята специфична дейност и да заема място в обществения диалог

- 1 - Православен храм "Св. Мина", кв. Лозенец, автори: арх. Благой Атанасов, арх. Георги Берберов, арх. Дончо Дончев, снимка на макета
- 2 - "АВТОРАЙ" - офис, сервиз и складова база, София, кв. "Горубляне", автори: арх. Георги Станишев, арх. Василия Станишева
- 3 - Нощен клуб-дискотека, автор: колектив на А.Д.А. ООД с ръководител арх. Димитър Паскалев, компютърна анимация
- 4 - Териториално-устройствен план на община Созопол, авторски колектив с ръководител доц. д-р арх. Веселина Троева, план селищна система
- 5 - "София, ГГЦ - зона А" - застроителен план - окончателен проект, авторски колектив: арх. Атанас Агура, арх. Васил Китов, план културно историческо наследство

4

като страна и участник с особена тежест във формирането на процесите с общоградско значение - нещо, което многобройната софийска колегия още не е постигнала.

На Националния преглед на българската архитектура '97 са представени проекти с различна степен на задълбоченост по отношение на функционалните решения при преобладаващо умерено търсене и използване на балансиращи похвати във формоизграждането. Какво въпреки не беше показано на изложбата? Никой не би оспорил изключителното значение на контактите между инвеститори и проектантите при обмислянето и решаването на архитектурната задача. Почти всички проекти на изложбата съдържаха информация за инвеститора. Не само като препоръка би било добре, ако проектите бяха съпроводени от записка, изясняваща някои интересни и градивни моменти от самата кухня на взаимоотношенията. Това е обичайна практика в много страни и се оценява като съществен момент от съвместната работа. Продължава да е неясно отношението на колегията към проблемите на огромния фонд едропанелни жилищни сгради, които за удобство бяха набързо отрязани, вместо да се предприемат действия по тяхното адаптиране към новите условия, както това се прави в Европа. Проблемите на производствената среда също изглежда не са първа грижа на колегията. Не беше показано и почти нищо по разработването на една толкова динамична част от градския организъм, каквато е така нареченият "партер" - част, подложена на непрекъснати реконструкции поради специфичното си място в градската среда.

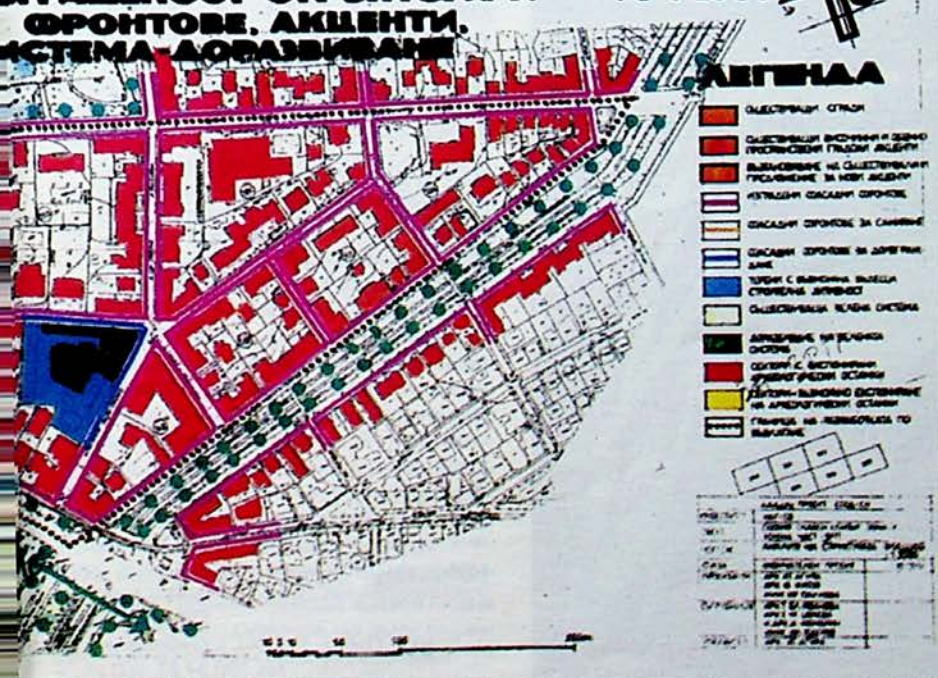
Засега общественоекономическите процеси у нас са много динамични и архитектурната професия все още ги догонва, опитвайки се да намери своето място. В тази обстановка проблемът е да се оценяват постоянно и обективно механизмите и резултатите от процесите, да се проучват закономерностите и тенденциите, за да може архитектурната колегия да бъде в състояние да ги управлява. Да се надяваме, че Националният преглед на архитектурата '97 няма да отмени незабелязано, че ще бъде оценен обективно, с добавящо уважение и, разбира се, критично по отношение на участници и организатори.

Людмил Димитров

ГЛАВЕН ЦЕНТЪР ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА И ФРОНТОВЕ, АКЦЕНТИ, СИСТЕМА ДОРАЗВИВАНЕ

ЗОНА А
М 1:2000

5

ДЕМОНСТРАЦИОНЕН ПРОЕКТ ЗА ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ В МНОГОСЕМЕЙНИ ЖИЛИЩА С ЦЕНТРАЛНО ОТОПЛЕНИЕ, проведен в Пловдив, бул. "Дунав" 25, 1997 година

В страните от Западна и Централна Европа по-голямо обръщат внимание на повишаването на енергийната ефективност на съществуващите сгради. В някои от тях това е държавна политика, основана на много строги наредби и изисквания за топлоизолирането на сградите, съчетани със субвенции, но и с облекчения, включително данъчни.

Чрез програмата "ФАР" Европейският съюз се опитва да приложи този опит и у нас. Първият демонстрационен проект в тази област е реализиран от консорциум в състав "Хасконинг"-Холандия-консултант, "Енергопроект"-проектант и "Оррикем ООД" - главен изпълнител.

Проектът се отнася за изолирането на един вход от съществуваща панелна жилищна сграда, като се набляга най-вече на топлоизолацията на стените от външната страна. Този избор беше направен поради факта, че през стените, покрива и пода топлинните загуби възлизат на около 50% от общите. За подходящото изолиране бе необходимо да бъде намерен материал, който да отговаря на следните условия:

- да може да се поставя от външната страна на стените, без да си променя качествата в течение на експлоатацията;
- да не се нуждае от допълнителна сложна обработка и защита;
- да има дълъг живот;
- да има добър коефициент на топлопроводимост;
- да е практически водоупътен.

На всички тези условия отговаря единствено материалът стирофом, производство на американската компания "Дау Кемикал" - една от петте водещи химически фирми в света с годишен оборот за 1996 г. от над 20 млрд. щатски долара. Обектът беше завършен за по-малко от два месеца и бе приет от международна комисия.

Окончателните резултати ще бъдат известни след края на отоплителния сезон. Предвид факта, че коефициентът на топлопроводимост на материала стирофом не се променя в хода на експлоатацията, то през пролетта на 1998 г. би могло да бъдат направени и почти точни прогнози за срока за изкупуване на инвестицията. Според предварителните разчети, залегнали в проекта, а и съгласно опита на нашата фирма в тази област, този срок е 2-3 отоплителни сезона.

Демонстрационният проект показва, че стойността на топлоизолирането на един апартамент в панелен блок при ремонт е около 15 щатски долара за квадратен метър жилищна площ, а при ново строителство - около 10 щатски долара.

ОРРИКЕМ ООД

1000 София, бул. "Ал. Стамболийски" 49
тел. 980 54 81, 980 58 72

ПЪРВИТЕ ГОДИНИ ...

Архитектурният печат безспорно е активен фактор за усъвършенстване на нивото на архитектите и на тяхното творчество. Темата обаче изисква известно уточняване:

- дали става дума само за сегашните различни издания, архитектурни списания на Съюза на архитектите, или тук трябва да се включат и архитектурната научна литература и всекидневният печат, в който има немало статии и материали за архитектурата;

- дали се отнася само за архитектура, или става въпрос и за строителство;

- дали иде реч за списания само на САБ, или за съвместни издания на САБ с различни министерства и ведомства, както е било често досега.

Още при завръщането си в България през 1932 г. като млад архитект, аз активно се включих в списването и издаването тогава на архитектурното списание у нас, още повече, че в Париж сътрудних на френски списания по архитектура и урбанизъм и вече имах известен опит.

Ако днес става дума само за списанието на САБ, то се налага преценка от различни аспекти. Преглеждайки го аналитично, се вижда, че неговият характер и качества са зависели от много фактори и периоди, през които е излизало: до и през войната, до и след 9 септември 1944, от ведомство, чийто колективен орган е било, също от личността на главния му редактор или от редакционните колегии, които са го ръководели - политиката и качествата им, дали са сменяни често и дали са били многобройни или не, каква е била тяхната редакционна отговорност.

До войната аз съм бил едноличен главен редактор или съм работил с един или двама съредактори на сп. "Архитект" и "Архитектура" и зная отговорността, която сме имали пред годишните събрания на дружествата на архитектите, без да се крием зад широки редакционни колективи и колегии. Архитектурната колегия проявяваше голям интерес към списанието. Тя предлагаше актуални и често критични статии, които и сега имат стойност.

Това се отнасяше особено за резултатите от архитектурните конкурси и за слабостите на закона за благоустройството на страната или за застрояването на София.

След войната в живота на сп. "Архитектура" и "Архитект" имаше периоди, в които главни редактори в продължение на дълги години налагаха до известна степен субективна политика при списването. През тези години то

стана луксозно по вид, но му липсваше актуална проблематика, критичност и дискуссионност.

Няма да анализирам списанието през целия му 70-годишен живот, защото това е изключително тежка задача. Ще се спра с няколко думи само на първите му години - веднага след завръщането ми в България през 1931-32 година. Тогава то се наричаше "Архитект" и се списваше икономично, но с творческа тематика и подчертана критичност. Работата се отчиташе на ежегодните общи събрания на Дружеството на архитектите. Главните редактори и другите сътрудници бяха малко на брой и неплатени. Та-

кива бяха Л. Тонев, сетне Л. Тонев и Милко Бичев или Л. Тонев със съредактори Александър Обретенов и Владимир Хашнов и други.

Темите обхващаха архитектурата, градостроителството, но така също и строителството.

От орган на Дружеството на архитектите през 1946 г. списанието стана орган на Камарата на народната култура. То се обогати с "Приурка за студентите по архитектура" - с педагогични учебно-помощни материали, подпомагащи студентите.

Любен Тонев

АРХИТЕКТУРА

СПИСАНИЯ И КРИТИКА

По случай седемдесетгодишнината на списанието за архитектура

Появата на едно списание е прост факт от сферата на културата. Мястото му в социалното пространство го превръща в явление. А когато явлението прибави като измерител и времето, прераства в културен феномен. За феномените, които са рядкост в културата ни, трябва да се говори и пише с внимание, разбиране и уважение.

Списанието за архитектура е феномен в българската култура.

Родено през 1927 г. с името "Архитект", стигнало до деветдесетте с по-значителното смислово име "Архитектура", преминало през многобройни перипетии, затихвало с години и пак възбуждащо се, сменяло вида, името и собствениците си, след седемдесетгодишно присъствие то заслужено заема ранга на книжовен паметник в националната ни култура. Неговата значимост ни подканя да му посветим задълбочено монографично изследване.

Но не сега и не тук.

Сега целта, продиктувана от темата, е бърз поглед върху архитектурната критика, мястото ѝ в списанието, характера ѝ по периоди, а също и някои от нейните представители. Очевидно е, че в ограничените рамки на похвално слово по случай... би бил достатъчен дори един общ обзор на присъствието или отсъствието на критиката в културния живот на колегията, а по-амбициозните намерения за момента биха били немислими и неуместни.

Още с появата си списание "Архитект" видяга летвата на високостта възможно най-високо: архитектурата е поставена на подобаващото ѝ място сред шестте най-стари изкуства на света, а произведенията ѝ се подбират, класират и оценяват тъкмо като произведения на изкуството. Още в зората на своето съществуване списанието чрез автори-критици разграничава произведенията на архитектурното изкуство от

масовата продукция на строителната предприемаческа дейност. Тази позиция на високите критерии предопределя изискванията на критиците за ролята и мястото на архитекта в културното пространство, за неговата честност и отговорност пред обществото. В този смисъл следният пасаж от Фингов звучи като резюме на обобщаваща програма: "Архитектът е творец на художествени форми и неговото значение е художествено-творчески фактор. Колкото повече архитектът се вдълбочава в разрешаването на художествената страна на задачите, толкова повече резултатът от неговата дейност може да се прецени като културно творчество, което способствува за изграждане на обществения живот".

Годината е 1935, а колко навременно идва това послание от Фингов в днешния свят на изгубени ценности, като се започне със словото.

Днес галопиращата инфлация на българския лев - по всеобщия закон за единство между общото и частното - е съпроводена от невиджана и нечувана инфлация на думите и понятията. От честа и неуместна употреба окончателно са похабени и обезценени безчет думи от сферата на културата с ясно и точно определено значение, дори самите думи култура, изкуство, цивилизация са вече съвсем обезсмислени (с тях се обозначава, напълно произволно, всяко явление или нещо, върху което погледът случайно се спре).

Обърнах такова голямо внимание на думите поради простия факт, че критиката си служи само с думи: техният смисъл и значение трябва да са ясни и общи за всички. При това условие единствено можем да приложим прочутата формула на Пол Валери: "Всички изкуства живеят чрез думите".

В светлината на тези разсъждения и за яснота на изложението би трябвало да се отговори най-напред на въпроса: що е критика? С цел да коригирам едно погрешно и широко разпространено становище изпреварвам отговора на този въпрос с обратния въпрос: Що не е критика? - Критиката не е елементарно критикуване, а още по-малко критикарстване и в никакъв случай не може да бъде сведена до опростената схема възхваляване или разгромяване.

И така, що е критика?

- Критиката е преди всичко анализ.

- Критиката е също и оценка.

Тези основни белези са валидни за критиката при всички изкуства, следователно - и за архитектурната критика. Еднакво задължителна за всички е и предпоставката анализът да следва по възможност метода на Декарт, а при оценката да са спазени поне естетическите и нравствените критерии от императивите на Кант. А критиците могат да бъдат всякакви - по цвят и по стил.

Критиците са различни, но самата критика остава неизменна през вековете и е само от един вид - нормативна. В подкрепа на това твърдение ще приведа няколко прочути примера:

Аристотел обявява за "най-добра трагедия" - образцова - "Едип цар" на Софокъл и тя става еталон, по който се измерват всички други трагедии; Боало издига в задължителни норми правилата на классицизма за триете единство; проф. Шишманов отстоява и защитава като най-правилен пътя на Иван Вазов; д-р Кръстев още по-разгорещено атакува техните позиции, за да им противопостави естетиката на кръга около сп. "Мисъл". Така е било винаги в литературните среди под егидата на нормативната критика. Съвсем отскоро, едва в края на XIX в. след есеето на О. Уайлд "Критикът като художник", се появява и художествената или естетична критика.

Познатата ни съвременна архитектурна критика е също нормативна. Прочутият Бруно Дзеви е предан почитател и яростен застъпник на модернизма; Роберт Вентури и Чарлз Дженкс обявиха постмодернизма за най-представителен стил на епохата и активно способстваха за неговото утвърждаване.

С горните, може би твърде изобилни, примери бих искал само да подсиля внушението, което смятам за важно - нормативната критика не бива да ни стряска, тя става опасна само когато нормите ѝ се превърнат в догми.

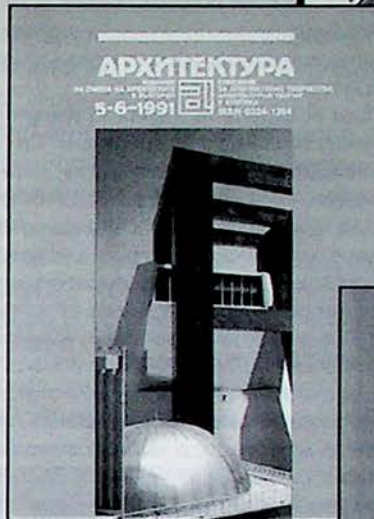
Българската архитектурна критика от появата си доскоро беше също изцяло нормативна. По времето на сп. "Архитект" (1927 - 1936) тя е представяна и водена предимно от главния редактор и другите съредактори. Критичните материали през този период са подписвани най-често от Александър Рашенов, Станчо Белковски, Чавдар Мугафов, Любен Тонев, Пантелей Карасимеонов,

Александър Обретенов, Борис Чернев, Владимир Хашнов. Повечето от тези критици са обхващали и проблемите на теорията и историята, а мнозина от тях, както е известно, са били също и практикуващи архитекти. Появявали са се по страниците на списанието с критични материали, макар и епизодично, също и Фингов, Георги Овчаров, Петър Златев, Сава Бобчев, Александър Дубовик. Основната естетическа позиция на авторите от сп. "Архитект" се покрива с естетиката на Баухаус и Льо Корбюзие, а също и с урбанистичната платформа на Атинската харта. Тяхната критична дейност безспорно допринася за утвърждаване у нас на идеите на зараждащия се модернизъм.

Наред с утвърждаване идеите на модернизма у нас авторите на сп. "Архитект" не крият безпокойството си от прилагането на тези идеи в местните условия, когато се спазва само "комерческия принцип", съвсем основателно те са доста критично настроени към проявите в тогавашната практика на спекула от недобросъвестни архитекти и предприемачи.

Паметна ще остане до днес статията на Крум Плакунов в януарската книжка на 1935 г., в която безкомпромисно и безпощадно изобличава с детайлни си архитектурен и градоустройствен анализ безобразията на печалбарското строителство в София по бул. "Цар Освободител", бул. "Ал. Стамболийски", ул. "Граф Игнатиев", ул. "Раковски" и другаде. Критичните стрели на Плакунов са отправени както към архитекти и предприемачи, така и към служителите на столичната община. Един пример е достъпен да характеризира неговия остър език: за кооперативната жилищна сграда от П. Кантарджиев на пл. "Народно събрание" той пише между другото и следните фрази: "Това е чудовищно обезобразяване на площада - вместо по дъга, сградата върви по хорда", и още - "Тази небрежност, допуснатата от контролните органи, граничи с престъпление". Днес ние сме станали по-снизходителни, езикът ни е по-мек, а критичната мисъл - зазолирана. Няма и кой да се опячи срещу произвола на днешните общинари - нали от тях зависи хлябът на всички столични архитекти? Този порядък на разсъждения доведе до мисълта, че напълно пряма и смела може да бъде критиката само от абсолют-но свободен и неангажиран нито служеб-

•••

•••

но, нито проектантски, напълно независим човек - "чист критик" - но с такъв като че ли в момента не разполагаме.

След този бърз отскок напред в днешни дни се връщам отново назад, за да проследя продължението в хронологичен ред. След спиране на сп. "Архитект" през 1936 г. списанието на българските архитекти е възобновено през 1946 г. под името "Архитектура" с редактори Л. Тонев, Ч. Мутафов, М. Бичев. От 1951 г. е преименувано на "Архитектура и строителство", а от 1956 г. взема окончателното си име - "Архитектура", с което го знаем и днес.

През петдесетте години критичната мисъл постепенно замира, заместена е от теоретични наставления за проектиране в новото време; група теоретици, водени от Ал. Обретенов, създават правилата и естетическите норми на съвременната българска архитектура; всички архитекти ги спазват послушно. Затова може би архитектурната колегия не познава разгромването, така често сред литературните среди, срамни деяния, сред които най-зловеща бе саморазправата на група развинути се критици начело с П. Зарев над Димитър Димов заради романа му "Тютюн". Никой архитект не стана обект на подобни яростни нападки. Упречи (естествено, неоснователни) бяха отпратени към Ярцев за жилищната сграда на бул. "Е. Георгиев" и ул. "Турко", и то поради очевидното влияние на Г. Овчаров, бяха разкритикувани и двете жилищни сгради на ул. "Солунска" от Яманчиев, които тогава наистина изглеждаха странни и екстравагантни, но днес историците биха открили в тях наченки на подражни постмодернизъм. И това бе почти всичко.

С напредване на годините - шестдесетте и седемдесетте - архитектурната критика стана безполезна и ненужна, накрая съвсем изчезна. Привидно остана да напомня за себе си под безличната форма на повърхностно описателство. Причината навярно е в непреодолимия праг - нелепото схващане, че критиката към автора и творбата му означава атака и към институцията, т.е. към самата власт. Никой не се осмели да прескочи този праг. Проектантите пък, често изявяващи се в ролята на критици, всякак се домогваха до близост с хората на властта: известно е, че хубавите и скъпо платени поръчки идваха само от там - от всемогъщите

инвеститори; когато достигнеха с много усилия до сан придворен проектант към някое от висшите ведомства (сред тях се случваха и добри архитекти), те получаваха относителна свобода за творчество и бързо и лесно се отказваха от самата критика, отърсвайки се сякаш от ненужно бреме.

Лекомислен отказ с може би фатални последици. Казано е отдавна ясно и точно: "Без критика няма изкуство".

През осемдесетте години за критиката изглежда настаняха по-добри дни. Сп. "Архитектура" бе успяло да осъществи една от основните си задачи - да "отгледа" свои автори с критично мислене. От средата на това десетилетие до средата на следващото с основание би могло да се говори за пълноценна архитектурна критика; тя притежаваше вече и двата задължителни елемента: задълбочен анализ и обективна оценка. Спонтанно и естествено се оформи група от архитектурни критици, на които списанието можеше да разчита, а те пък повлияха твърде благоприятно на неговия характер, обогатявайки го всеки със свой личностен принос. Ще си позволя тук, поводът на кръглата годишнина е стимулиращ, да назова техните имена: двата безспорни стълба на критичната мисъл и на самото списание - Лило Попов и Константин Бояджиев; Добриня Желева-Мартинс, която въведе семиотиката; Георги Георгиев, който утвърди есеистиката; Веселина Пеневска и Йордан Тангърв, които внесоха публицистичен жар и полемичност; Миряна Йорданова и Анастасия Константинова, които се наложиха с отмерен тон и уравновесеност; tandem Любинка Стоилова и Петър Йохимов, а също и Стефан Бояджиев и Ива Любенова, които обогатиха историята с историчната критика; Здравко Генчев и Росен Вълков с осезателното си присъствие на редактори; Методи Класанов и Христо Генчев с богатия си жизнен и професионален опит; дълга поредица значителни автори, чиито епизодични изяви не остават незабелязани - Явор Банков, Анна Добринова, Павел Попов, Георги Станишев, Мариана Барух.

Изчерпах ли списъка? - Не, безспорно. Пропуснах ли някого? - Да, със сигурност. Надявам се обяснението да бъде прието и като извинение: обезпокоително нарасналия обем на текста. А краят е още далеч, уви.

Дори с евентуални непълноти представеният по-горе контингент от архитектурни критици е впечатляващ; мощният интелектуален потенциал, който те притежават, е неоченимо национално богатство; енергията на тази концентрирана умствена субстанция би била безценна за всяка друга страна, но не и за днешна България. В тази страна интелектуалният труд е вече не само подценен,

а почти обезценен. Последниците са фатални за всяка култура: критиците вече рядко дават признаци на живот. Критиката бавно затихва, постепенно замира, неумолимо умира...

На мястото на погиващата архитектурна критика през последните години се появи и прояви силна жизнеспособност един нов жанр - рекламната публицистика. Още през 1994 г. в кн. 1 на сп. "Архитектура" неприятно впечатление остави работата на познатия и уважаван Л. Димитров, в която вместо анализ, както бихме очаквали от него, се предлагаше реклама на продукцията от фирма М. Бенчев - силно обезпокоителен факт, при това не единичен. Същата година в кн. 3 се появи серия от обширни материали, рекламиращи дейността на различни агенции и фирми от столицата и страната - тревожна тенденция, която не стихва, а се засилва все повече през следващите години. Без да поставяме под съмнение качеството на рекламираните произведения, основателен е въпросът, идващ от мнозината колеги - за формално прикритата реклама, тоест за формата, в която се поднася продукцията на архитектурните фирми в условията на пазарна икономика и безпощадна конкуренция. В някои крайни становища на колегите се налага изискването за подобни публикации да се заплаща по тарифата на търговската реклама.

Насилвайки се да бъдем оптимисти, в края на този бърз и кратък обзор на архитектурната критика през седемдесетгодишния живот на сп. "Архитектура" би трябвало да си пожелаем ние поне да не станем свидетели на нейната окончателна гибел: нали критиците са още живи? За повече не смеем да мечтаем.

На раздяла нека си припомним великата максима - "Без критика няма изкуство". Нека сега да я огледаме внимателно. Та тя е типично математическо равенство, в което двете тъждествени страни са взаимно заменяеми. Готово, разменяме местата им. Ето какво се получи от простата операция: "Без изкуство няма критика". С обновения си вид, струва ми се, древната максима дава ясен и недвусмислен отговор поне на един от многобройните въпроси, които темата критика би предизвикала - един, но затова пък най-важният.

И все пак, със или без критика, списание "Архитектура", като един малък лекоподвижен кораб, воден от храбрите и неуморен Р. Вълков заедно с предания му екипаж, се носи смело по бурното море, следвайки, кога с усмивка, кога с гримаса, древния и сигурен девиз - "Люлее се, но не потъва". А това съвсем не е лесно в днешните смутни времена.

Георги А. Георгиев

70 ГОДИНИ НЕЗАВИСИМО АРХИТЕКТУРНО СДРУЖЕНИЕ

ПЪРВОТО ДРУЖЕСТВО НА БЪЛГАРСКИТЕ АРХИТЕКТИ - ДБА

Минали са 15 години от създаването на автономна архитектурна секция. Тя е най-активната в БИАД. Нейният пример е последван от инженерите-строители, машинните инженери, електроинженерите и други. Идва големият спор за техническата компетентност. Архитектите настояват за ясно разграничаване на правата за проектиране и авторски надзор. Недоволни от опитите за налагане на решения отгоре /БИАД и МОСПБ/, на 16 февруари 1927 г. те свикват национално събрание. След продължителни прения на 18 февруари 1927 г. събранието прераства в учредително, обявено е създаването на първото независимо дружество на българските архитекти. Най-активни в пренията са К. Николов, Ал. Рашенов, Ст. Белковски, Б. Стоянов, А. Торньов, Ч. Мутафов. Събранието гласува писмо-прокламация до БИАД, в която категорично заявява, че това не е проява на сепаратизъм, а желание за автономно развитие и за активизиране на връзките както с БИАД, така и с другите сдружения - на художниците например.

Участващите на учредителното събрание 64 делегати от София и 8 от провинцията отправят призив към всички български архитекти да се присъединят. С подписите си учредители стават 180 архитекти. Само седмина временно остават към БИАД.

Избрано е първото ръководство на ДБА и редколегия на печатния орган. Решено е веднага да започне да излиза списание "Архитект".

ПЪРВИЯТ ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДБА

Събранието единодушно избира за пръв председател на новоучреденото дружество известния /тогава/ архитект Боян Стоянов. В резултат на целенасочени търсения, а и на някои случайни находки, неговият образ отново изплува от пепелта на забравата.

Архитект Боян Стоянов е роден през 1877 г. в Сливен. Завършва сливенската гимназия през 1895 година. С помощта на брат си /известен гимназиален

Историята на архитектурната колегия от Възраждането и новото време все още не е написана. Много от нейните фрагменти обаче са открити и публикувани. Постепенно се очертават етапите и стълпалата на историческия ѝ летопис.

Важни етапи в този летопис са създаването на първите джолгерски сдружения, първите възрожденски конкурси, обединеният джолгерски еснаф и неговият писан устав /РЕГУЛА/ - 1844 година.

Ролята на архитектите при създаването на БИАД - Българското инженерно-архитектурно дружество, е водеща. Архитектите първи създават автономна секция към БИАД. Така идва историческата за нас 1927 година, когато архитектите узряват за самостоятелна и независима организация.

1

2

учител в Сливен/ заминава за Дрезден, където през 1902 г. завършва архитектурата. За разлика от първия сливенски архитект Г. Козаров, който дълги години работи в Търново и в други градове, арх. Б. Стоянов се завръща в родния си град и отдава таланта си за неговото европейско изграждане. Повечето от най-хубавите стилни сгради в центъра на Сливен носят неговия почерк. Това е почеркът на една от най-големите архитектурни школи в Европа - дрезденската.

Трите Русчеви къщи оформят лявата страна на бул. "Хаджи Димитър". Заед-

4

3

●●●

но с Войновата къща срещу тях /макар и обезобразена/ те бележат първата европейска улица на Сливен. Хаджимудевата къща на ул. "Великокняжевска" срещу гимназията е на пътя към възрожденския Варош на Сливен. Най-забележителна е сегашната картинна галерия - Узуновата къща. В тази сграда авторът показва не само ярко композиционно умение, но създава и вълнуващ архитектурен детайл.

Почеркът на Б. Стоянов е силно специфичен и може да ни помогне да открием и други негови творби в Сливен до 1920 година. По това време, вече с утвърдено име, той се премества в София. Софийските му обекти са все още неизвестни и трябва да се издирят. По архитектурни търсения той е най-близо до Никола Лазаров и Йордан Миланов. Към 1927 г. авторитеът му е достатъчно висок, за да стане пръв председател на архитектурното дружество. Запазено е приветствието му към българските архитекти: "Нашата най-главна задача е да повдигнем родната архитектура на завидна висота. Ако днес имаме всички условия за едно истинско възрождане на родната архитектура, трябва да признаем, че по-старите подготвиха почвата, за да могат младите, школовани в новите идеи, проникнати от дълбокия смисъл на националното развитие и обсебени, да извършат това възрождане". Не звучат ли актуално и днес тези слова?

Първият председател активно участва в създаването на първото българско архитектурно списание. Заедно с Чавдар Мутафов и проф. Васил Захариев журират конкурса за корица на списанието. През 1931 г. Боян Стоянов оглавява Архитектурното отделение на МОСПБ и защитава архитектурните приоритети до 1933 година.

Архитект Боян Стоянов умира на 22.VIII.1942 година на 65 години. В същата година колегията се прощава и с Никола Лазаров и Антон Торньов. Наистина черна година за родната архитектура.

ПЪРВОТО АРХИТЕКТУРНО СПИСАНИЕ

Удивителна е появата на списанието. По това време в България има само 180 - 200 архитекти. Учредителното събрание избира редакция в състав: Александър Рашенов, Чавдар Мутафов и Коста Николов. Техният приятел, графикът проф. Васил Захариев, подготвя първата корица. Още в началните броеве на списанието се публикуват течащи-

те конкурси с отчети на журитата. Обявен е веднага конкурс между българските архитекти за корица на списанието. Премирани са проектите на архитектите Иван Бояджиев и Милко Бичев. През следващите години художествените изисквания се увеличават. За това допринася включването и на нови редактори - Станчо Белковски, Петър Карасимеонов, Асен Михайловски, Любен Тонев, Милко Бичев.

Към 1934-35 година списанието достига европейско ниво. За това голяма роля играе Асен Михайловски, един от най-модерните български архитекти. Девеете годишници на сп. "Архитект" са важна страница от историята на колегията. На солидния фундамент на сп. "Архитект" през 1946 г. се роди сп. "Архитектура", което след много перипетии е живо и до днес.

Сп. "Архитект" и колегията могат да се гордеят с успешната тогава борба срещу агресията на спекулативни предприемачи, срещу ограбването на труда на архитекти-проектанти и домостроители. Списанието и колегията са между първите, ратуващи за създаването на спестовно-строителни дружества и появата на първите им списания: "Собствен дом", "Родна стряха" и "Подслон". Странно е защо днес САБ и Архитектурната камара не са по-активни и при новите условия да подкрепят подобни инициативи при наличието на изключително богат западноевропейски опит.

Защо през 1937 г. ДБА се включва в новоосновения Съюз на БИА? Защо спира да излиза сп. "Архитектура"? Ако прелистим страниците на специализирания печат, ще получим ясен отговор. През 1936 - 37 г. се увенчава с успех дългогодишната борба за създаване на Инженерно-архитектна камара. Новата формация започва да издава сп. "ИАК". Подготвят се научните сборници на Съюз БИА. Осигурена е автономия на всички специалности в БИА. Предстои общата борба в заключителен етап - създаване на българска политехника.

Архитектурната колегия се включва отново в БИА с ясни цели и организационни структури. Плод на това са организирани от секция "Архитектура" списание и национална конференция през 1946 година, последната висота, преди да настъпи диктатурата на тоталитаризма.

■ ■ ■ Йордан Тангъргов

- 1 - Учредителите на ДБА пред руините на ротондата "Св. Георги", 1927 г.
- 2 - Архитект Боян Стоянов (1877 - 1942)
- 3 - Къща на Русчеви /сега офис на фондация "Отворено общество"/
- 4 - Къща на Русчеви на площада пред Общинския дом в Сливен
- 5 - Къща на Русчеви /сега Градската библиотека/ в Сливен
- 6 - Узювата къща /сега Градската картинна галерия/ в Сливен

ПЛАСТИЧНАТА АРХИТЕКТУРА В ЕВРОПА И У НАС

Пластичните идеи на сецесиона не умират с появата на модерната архитектура. Учениците на Хенри ван де Велде и Берлаге при нови условия и принципи съхраняват и доразвиват пластичния език. Те оформят школата на експресионистите в модерното движение.

Ерик Менделсон в кулата "Айнщайн" в Берлин, някои фабрики на Гропиус и проектът му за тотален театър, първите проекти на Шарун, фермата в Харке-

нау на Хюго Херинг и други защитават правото на пластичен език в съвременната архитектура. Експресионистите напускат конгреса на СИАМ в Атина, гласувайки срещу правия ъгъл, предлаган от Лео Корбузије в Атинската харта. Самият Корбузије, а преди него Авар Аалто и някои от италианските майстори също се обръщат към модерните възможности на пластиката.

За чест на българската архитектура през същата 1927 година, когато се основава независимото Дружество на българските архитекти, арх. Трендафил Трендафилов превежда на български най-важните трактати на Лео Корбузије и ги отпечатва, наред със собствени мисли, в книгата си "Съвременният град".

А не след дълго, през 1935 г., Чавдар Мутафов ще публикува в сп. "Архитект" статията си "Тестяна архитектура", в която прави исторически анализ на пластичните търсения и посочва първите такива опити у нас. Статията му е илюстрирана със снимки на пластични конструкции от строежа на софийската кланица на арх. Борис Бобчев и Марковски.

Може да бъдат посочени и бароковото стълбище на ресторант "България" (Белковски-Данчов), Домът на транспортните работници на арх. Делибашев и много други.

Българската архитектура от последните десетилетия също може да покаже непокорни автори, борили се за утвърждаване на пластичен език. Някои от тях си отидоха и е грях да ги забравим: Динчо Яръмов, Жеко Жеков, Емил Димчев, Никола Николов...

Най-колоритна от това поколение е групата около арх. Живко Желев. Любова, с която Живко и неговите приятели Олег Николов, Николай Тулешков и Росен Савов постоянно търсят органичност и поетична пластичност, поразява, ако не се изважда от контекста на времето. Да правиш пластична архитектура с чиновническа заплата, по ценно правилник и при типизирано инженерно мислене беше геройство, непосилно за всеки. Сега всичко това е минало. Не е минало само сверяването на часовниците с водещите идеи. Преди арх. Бота трябваше да се знае Карло Скарпа, преди Стирлинг - Готфрид Бюм, преди Фостър - Ралф Ърскин. ●

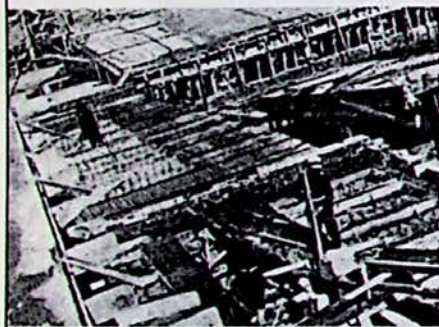
архитектъ Чавдар МУТАФОВЪ | ТЕСТЯНА АРХИТЕКТУРА

Когато, преди години, нѳмският архитект П. Олдиг направи стълбищата на Голдмич театъръ в Берлин, а по-късно неговият колега Менделсонъ построи Айнщайновата обсерватория въ П. одамъ, никой не подозираше, че тѳзи овални линии и прѳдѳлти една въ друга плоскости, ще бѳдагъ нѳкога архитектура. Повечето сѳмѳаха, че това е интересно хрумване да се съчини архитектурата въ скулптурни форми, по сѳщия начинъ, по който пѳкъ тогавашната експресионистична скулптура (Архипенко, Барлахъ), търсѳше стереометрични обѳми, или пѳкъ живописѳта презъ кубизма се стремѳше къмъ пространствената конструкция. Изобщо въ тѳзи години на експериментиране, пространственото и пластичното се влетоха въ една нова проблематика, и нѳмаше нищо по-естествено за архитектуритѳ да поставятъ на дневенъ редъ следната теза: може ли пространственото, като обѳмъ, да бѳде изразено съ пластични сѳрѳства презъ масата и материала.

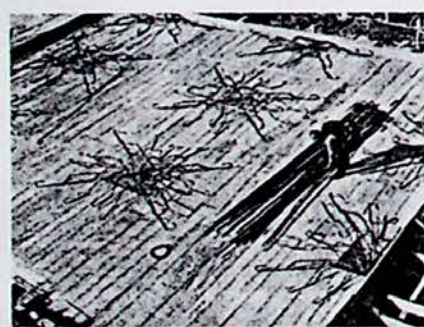
Ако се помисли, споредъ Бринкманъ¹⁾, че пространството и пластичната форма сѳ по нѳ-

сѳмѳка и поради непрекъснатия растежъ на пластичнитѳ мотиви — на всичкитѳ тѳзи пѳлюкрѳвни корнизѳ, пѳластри, колони и консоли, на прекалено голѳмѳия мащѳба на профилитѳ, жѳбѳнитѳ, волутитѳ, — на онази оргѳя отъ набуѳването и издутости, които най-сѳсно задушѳватъ въ себе си пр. пространството. По обратенъ начинъ, сѳщото това пространство си отѳмѳава въ рококо, по реда си, — съ всичкитѳ ажурни картуши и ниши, съ вълнообразната линия на корнизитѳ между стѳнитѳ и тавана, съ неустойчивитѳ несиметрични профили и вдѳлѳнѳто орнаментирани пѳластри, и най-сѳсно съ огромнитѳ картинѳ и огледала, които пробивѳватъ стѳнитѳ и отекѳватъ навънъ въ илюзионистични перспективи.

Изобщо дѳубоятъ между архитектурното пространство и скулптурната форма се очерѳтава по принципъ въ далѳнитѳ по сѳщина за всѳко застроено пространство функции: едната на материята и тежѳстѳта, и другата — на перспективнитѳ граници и измерѳения. Ако това раздѳвяване би трѳбвало да се продължи по-натѳтъкъ — до начинитѳ

фийска кланица в кофражи

софийска кланица в кофражи

какъвъ начинъ спрегнати, така че разрастването на едното става за сѳмѳка на другото, или че функционалното и структурното сѳ не само въ формална зависимост, но и съпроводени съ нѳкакво силно въздействие, съ известна веществена принудителност, — тогава би трѳбвало да приемѳмъ, че въ сѳщностъ архитектурнитѳ закони не сѳ нищо друго, освѳнъ изразитѳ на сили и противодействия: на дадени свойства на формата да расте, и на пространството — да пробивѳ и разпрѳсѳва тази форма.

Въ тази смисълъ ставѳтъ обяснитѳ взаимодѳйствиѳта на пластичната форма и пространството: въ бѳрока като утѳрждаване, и въ рококо като отрицѳване на тази форма. Едно константно пространство въ барока започва да се намалява за

на възприемане на всѳка форма и всѳко пространство, ще трѳбва да си припомнимъ, че още Хилдебрандъ²⁾ е формулиралъ дѳвокѳстѳта на представитѳ за формата: оптичното г. е чисто пространствено-перспективното, онова продължаване на двѳтѳ измерѳения презъ третото на виртуелния образъ: атмосфера, дѳлѳбочина, огледаленъ видѳ; и така нареченото "алѳмѳичко", или свойството на оного да напѳлва формата, да се мѳсти по повърхѳстѳта и да ѳ възприема непрекъснѳно като триизмерѳна матерѳя, или ка ѳ отсечена въ рѳбѳве и плоскости маса.

Ако сега приемѳмъ, че въ сѳщностъ пространството обѳвивѳ въ себе си всѳка форма, която пѳкъ отъ своя страна граници отѳсѳжда съ ма-

¹⁾ Albert Erich Brinckmann. — Baukunst des 17. und 18. Jahrhunderts in den romanischen Landern. 1919.

²⁾ Adolf Hildebrand. — Das Problem der Form in der bildenden Kunst. 1893.

³⁾ Терминътъ е взѳдетъ по-късно отъ Алонсѳ Рѳгаъ.

ДИАЛОГ

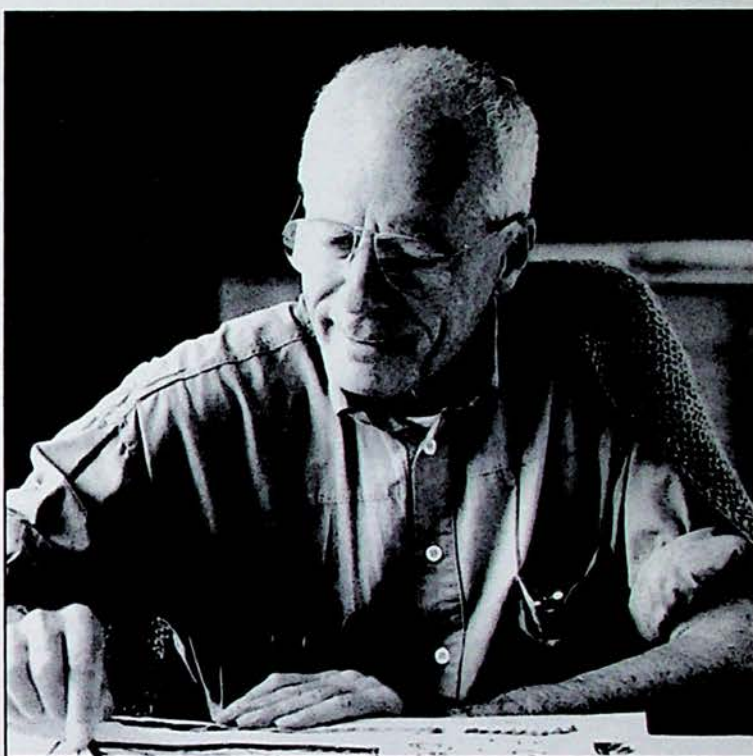
МЕЖДУ МИНАЛО И БЪДЕЩЕ

Българският посланик в Европейската общност г-н Светослав Раев преди три години заедно с форум "Европейски столици" организира голяма международна среща на кметове и урбанисти. На въпроса му кои забележителни творци бихме желали да видим в София предложих преди всички проф. **Готфрид Бьом**. Нашият посланик засия и като личен приятел на професора обеща да го убеди да дойде в България. Гостуването на проф. Бьом у нас за съжаление не се превърна в голям празник за колегията, защото САБ не направи необходимото, наред със срещата в манастира "Св. Кирик", да уреди среща и в Централния дом на САБ в София.

Учудващо е, че сп. "Архитектура", което благосклонно отваря страниците си за известни световни майстори, досега не се е сетило за тази ярка личност, получила отдавна световно признание. Моят пръв задочен контакт е от 1962 година. Няколко западногермански списания публикуваха "Замъкът Бад Годесберг". Тази първа ярка реализация показа нов подход към старините, коренно различен от традиционния, приложен при възстановяването на "Старе Място" във Варшава. Първите ми плахи опити по документиране и съхраняване на фрагменти от Августа Траяна (Стара Загора) ми позволиха да обявя замъка на Бад Годесберг за еталон на диалога СТАРО-НОВО. Първи оцениха този пример унгарските архитекти, които възстановиха кварталите около катедралата в Будапеща.

От това време е и църквата в Гладбах /1957 - 60/. Скоро след това се явиха публикации и на църквата "Валфар" - ярка творба на пластичната архитектура.

Големият триумф на проф. Бьом беше през 1964 - 67 г. - строежът на кметството в Гладбах. То беше гвоздеят на немската архитектурна изложба, обиколила света /в България я видяхме през 1970 г./.. Тази творба бе широко дискутирана от нашата архитектурна колегия, особено между специалистите от

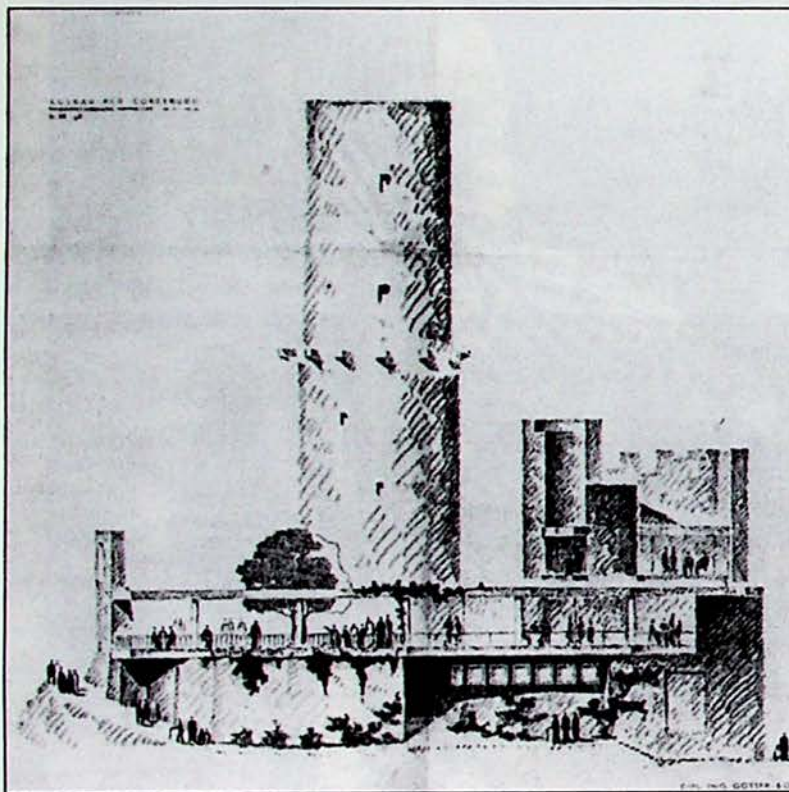
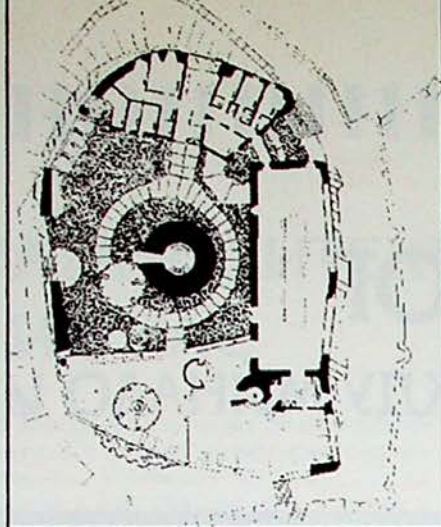

Готфрид Бьом

- 1920 г.** - *роген в Офенбах на Майн*
- 1942 - 47 г.** - *следва във Висшето училище и Академията в Мюнхен*
- 1948 г.** - *работи в бюро "ДОМИНИКУС БЬОМ"*
- 1950 г.** - *работи в бюро с Рудолф Шварц в Кьолн*
- 1951 г.** - *работи в бюро с Бауман в Ню Йорк*
- 1955 г.** - *поема бюрото на баща си Д. БЬОМ в Кьолн*
- 1963 г.** - *професор във Висшето училище в Аахен*
- 1968 г.** - *член-академик в Западен Берлин*
- 1976 г.** - *член-академик по градоустройство и ландшафт в Берлин*
- 1983 г.** - *член на Академията по архитектура в Париж*
- 1986 г.** - *член на Академия "Понтифика" в Рим*
- 1995 г.** - *почетен гост-докладчик на форума в "Св. Кирик", България*

•••

- 1 - Замъкът "Bad Godesburg",
разпределение
- 2 - Замъкът "Bad Godesburg", фасада
- 3 - Църквата в Velbert - Neviges,
общ изглед
- 4 - Църквата в Velbert - Neviges,
фрагмент от интериора
- 5 - Административна сграда
в Щутгарт
- 6 - Bergisch - Gladbach - Bensberg,
кметството

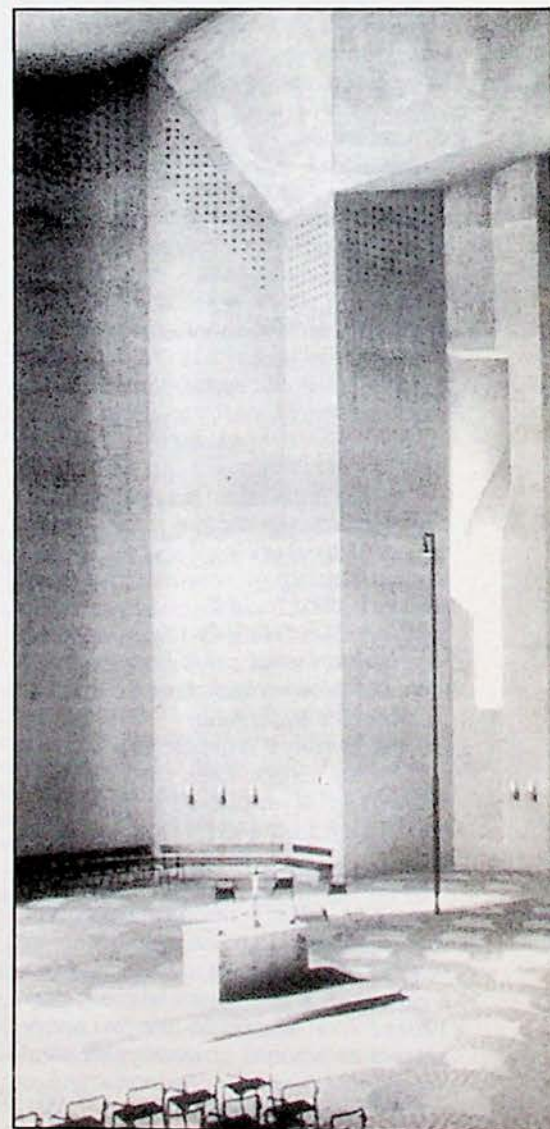

•••

Националният институт за паметниците на културата. За съжаление и днес методът "Бьом" е чужд за НИПК. Проектите и реализациите на Бьом винаги са предизвиквали вълнения: за търсещите - радост, за чиновниците - улаха и отпор.

През 1975 г. бе открит музеят в Падерборн, прекалено голям масив, но достатъчно разчленен и уравновесен спрямо съседната кула. През същата година бе завършена и публикувана и жилищно-търговската група "Хорвайлер" в Кьолн. Тя беше образец за ревитализиране на централните квартали, който премина като пролетен вятър през Европа, а след това по света. Оказа се, че немските експресионисти Ерих Менделсон, Хуго Херинг и Ханс Шарун са намерили достоен, при това по-ярък свой продължител. Стана ясно, че жилищните сгради на осем и повече етажа под ръката на артиста може да "запеят", да създадат жилищен уют. Тези търсения Бьом продължи и в

4

други жилищни проекти и реализации, като например проекта му за квартал "Прагерплац" в Западен Берлин от 1977-80 година.

Освен в Германия проф. Бьом е изнасял лекционни курсове в много страни по света.

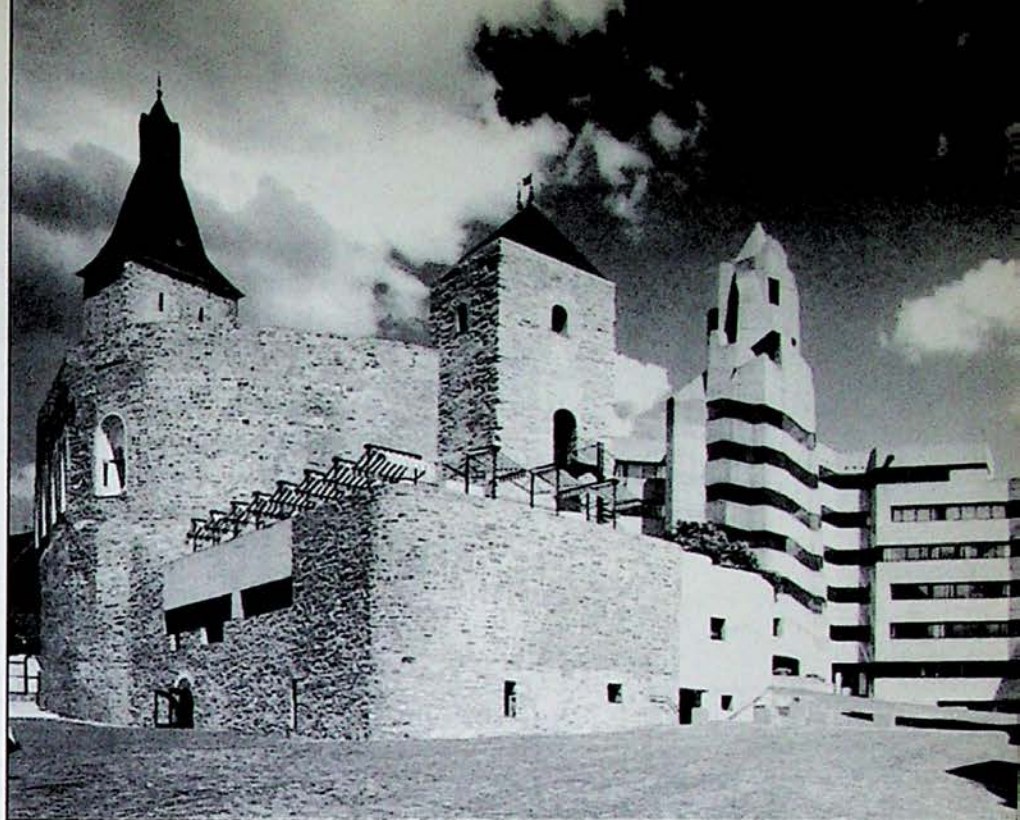
Въпреки завистта на някои колеги, Готфрид Бьом е високо оценен от критиката. За това говорят многобройните му отличия. Да отбележим:

- "Геххард Фугел приз", ВДА Гранпри - Бон, 1975, Гранпри на Архитектурната академия - Париж, 1982, "Фриц Шумахер приз" - Хамбург, 1985, наградата "Прицкер" за архитектура, 1986.

Този скромнен очерк за големия майстор дава само бегла представа за духовното излъчване на неговите творби - реализации и проекти. За мен той е големият магьосник на пластичната архитектура в диалога МИНАЛО - БЪДЕЩЕ.

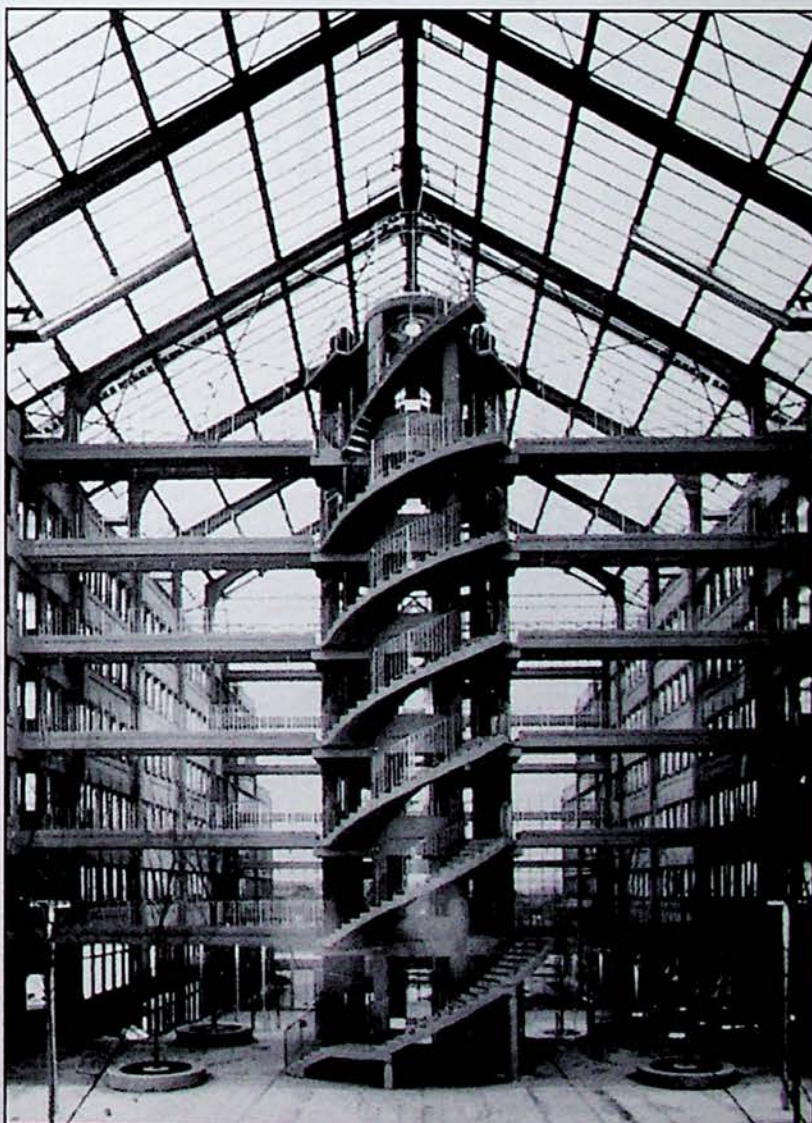
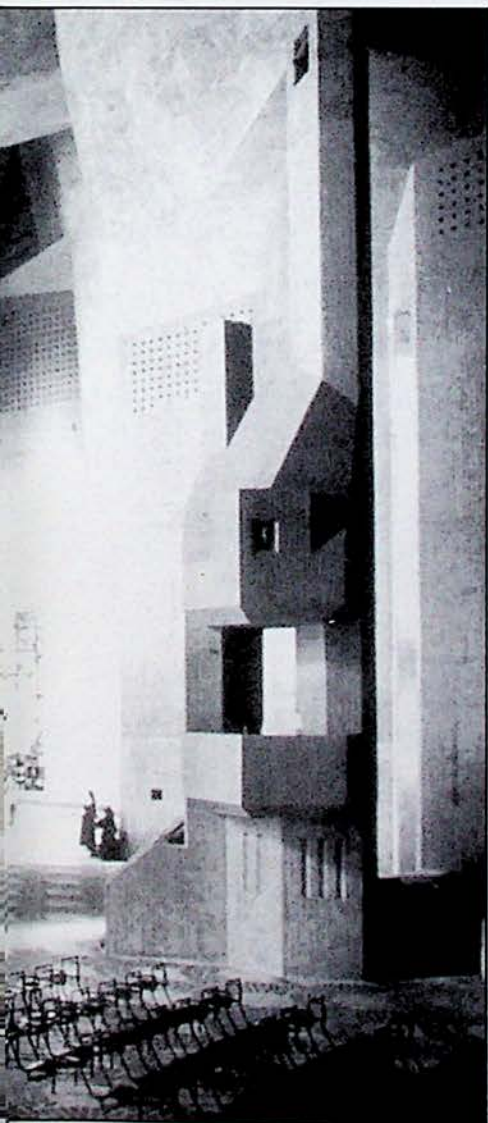

Йордан Тангъров

5

6

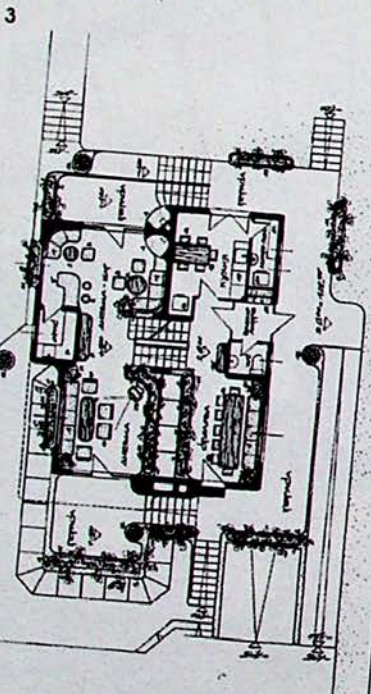
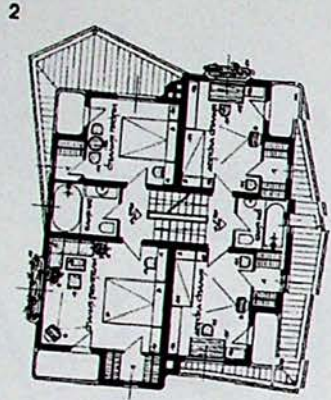
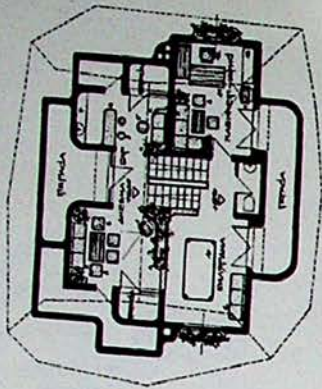

ЖИВКО ЖЕЛЕВ

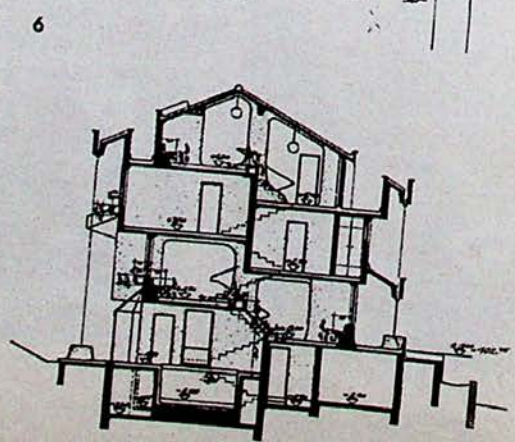
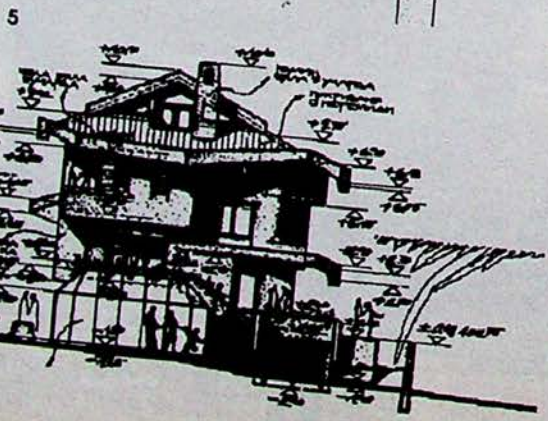
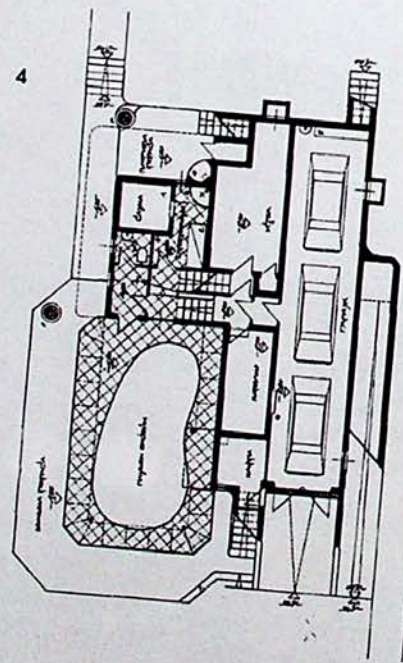
ПЕТ КЪЩИ

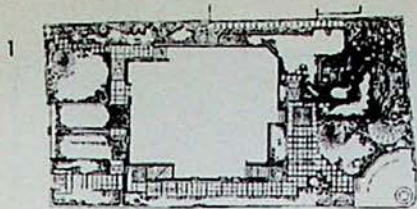
КЪЩА В КВАРТАЛ СИМЕОНОВО

Разположена в богато озеленен парцел, къщата е проектирана през 1994 г. и в момента е в процес на строителство. Има 560 кв. м разгъната площ и 1400 куб. м застроен обем. Сградата е на полусутерен и два етажа с напълно използвано подпокривно пространство. Съдържанието ѝ е много богато, като освен помещения за обитаване съдържа фитнесцентър, гараж за 3 автомобила, офис, игрални зали и панорамен бар за гости. Входовете са два - директен от гаража и традиционен. Рационалната функционална схема предлага къси хоризонтални и вертикални връзки между всички части на жилището, разположени на полунива. Така е постигната максимална полезна площ за сметка на минимална обслужваща площ.

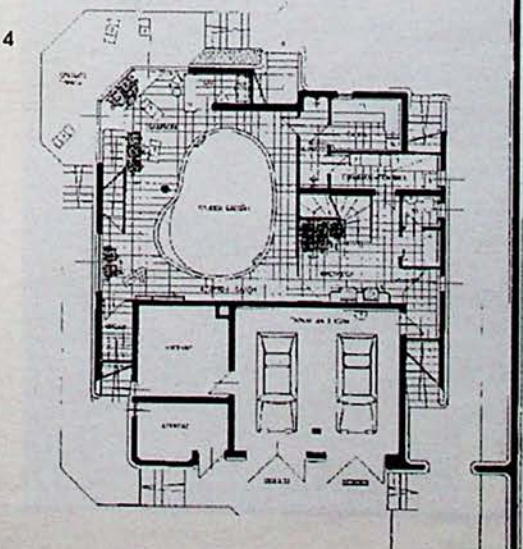
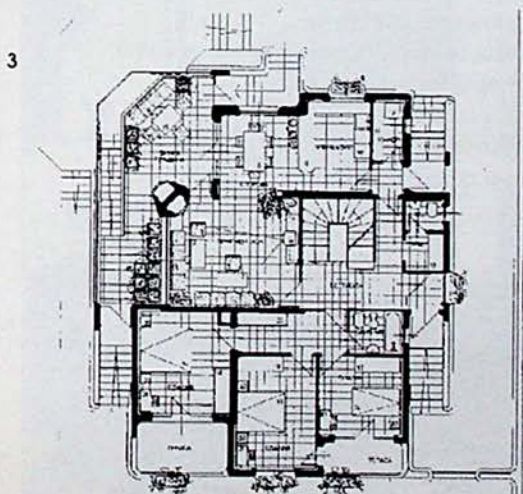
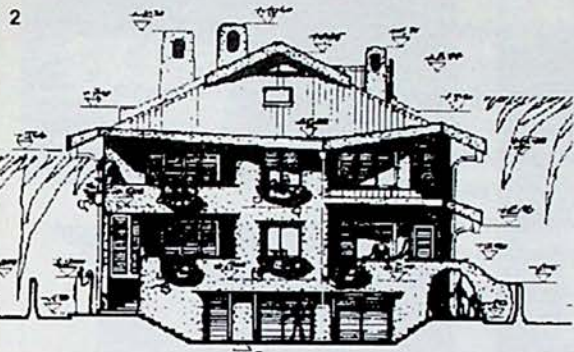

- 1 - Разпределение на ниво 5.40 м и 6.60 м
- 2 - Разпределение на ниво 2.70 м и 3.90 м
- 3 - Разпределение на ниво 0.00 м и 1.20 м
- 4 - Разпределение на ниво -1.50 м и -2.40 м
- 5 - Източна фасада
- 6 - Разрез

- 1 - Ситуация
- 2 - Източна фасада
- 3 - Разпределение на първия етаж
- 4 - Разпределение на втория етаж
- 5 - Фрагмент от двора на вилата
- 6 - Фрагмент от интериора на басейна
- 7 - Общ изглед

КЪЩА В БОЯНА

Сградата е проектирана през 1993 г. и завършена през 1995 година. Изградена е на 800 кв. м разгъната площ и 2200 куб. м застроена кубатура.

В сутерена са разположени фитнесцентър, котелно помещение, агрегат и гараж за два автомобила.

Двата жилищни етажа са с еднакво съдържание: приемна част с дневна, зимна градина, столова и кухня и изолиран спален тракт.

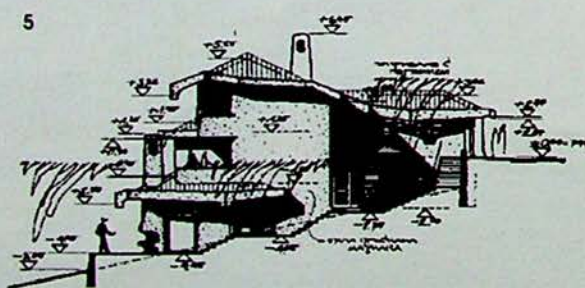
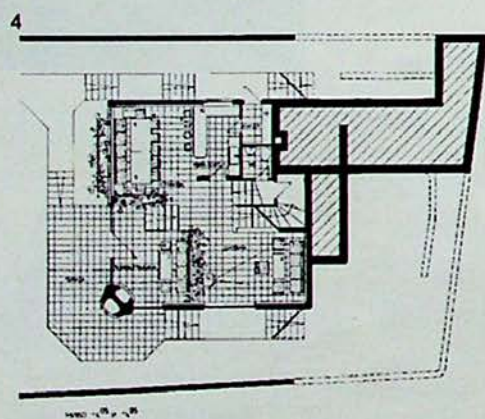
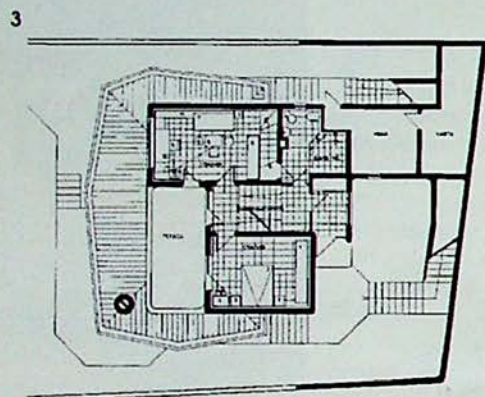
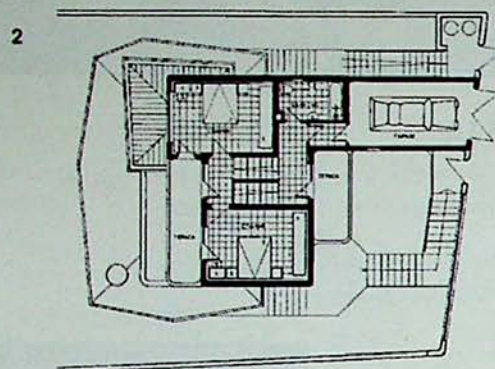
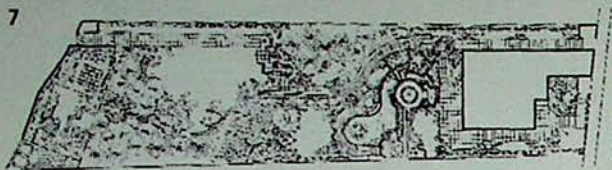
В подпокривното пространство е разположена зала за забавни игри с бар-бюфет и голяма лятна тераса с камина. Къщата е луксозно изпълнена, с вносно обзавеждане, климатизирана, отоплението е лъчисто подово.

Заслужава да се отбележи високият професионализъм, с който са изработени оградата, оформянето на двора и климатизаторът на покрития плувен басейн от инж. Васил Мутафчиев. При изпълнението на пластиката е взел участие и инж. Богдан Робев.

7

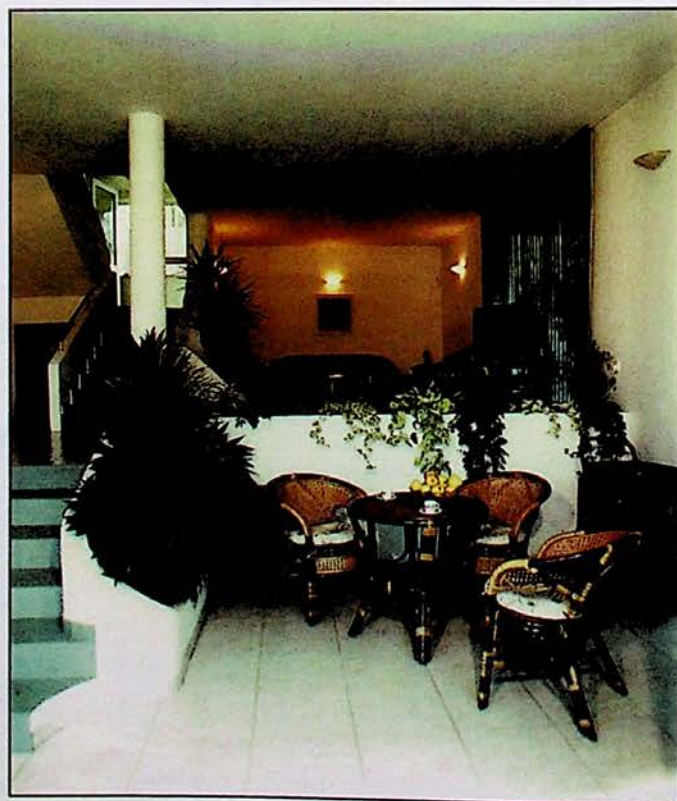

КЪЩА В с. РУДАРЦИ

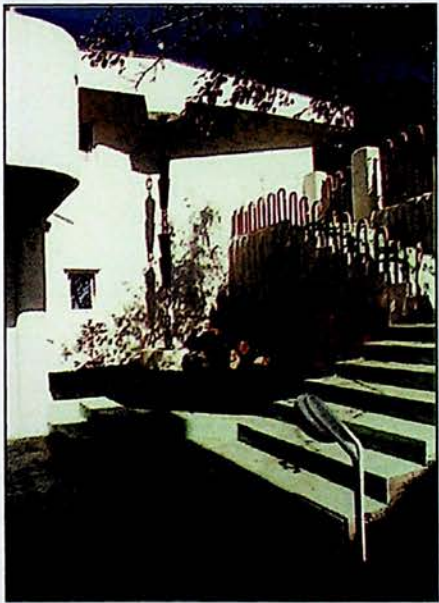
Сградата е проектирана през 1993 г. и е завършена през 1996 година. Разположена е в обширен парцел със силен наклон в западна посока, с благоприятен изглед към плажа и цялото село. Влизането в нея е директно с автомобила в гаража на най-високото ниво и по стълбата като единствена хоризонтална и вертикална връзка следват всички части на къщата, развити на полунива по наклону на терена. На 330 кв.м разгъната площ и 900 куб.м застроен обем изпълнението е прецизно, при пълно спазване на проекта. Подовото отопление дава възможност за едностранствено решение и преливане на помещенията едно в друго, като стълбището е централният елемент в композицията. В хармония с къщата е оформено и дворното пространство с фонтана, каскадата и открития басейн, проектирани с вещина от инж. Васил Мутафчиев. Сполуката тук е резултат на пълното разбирателство между проектанта и стопанина на сградата.

6

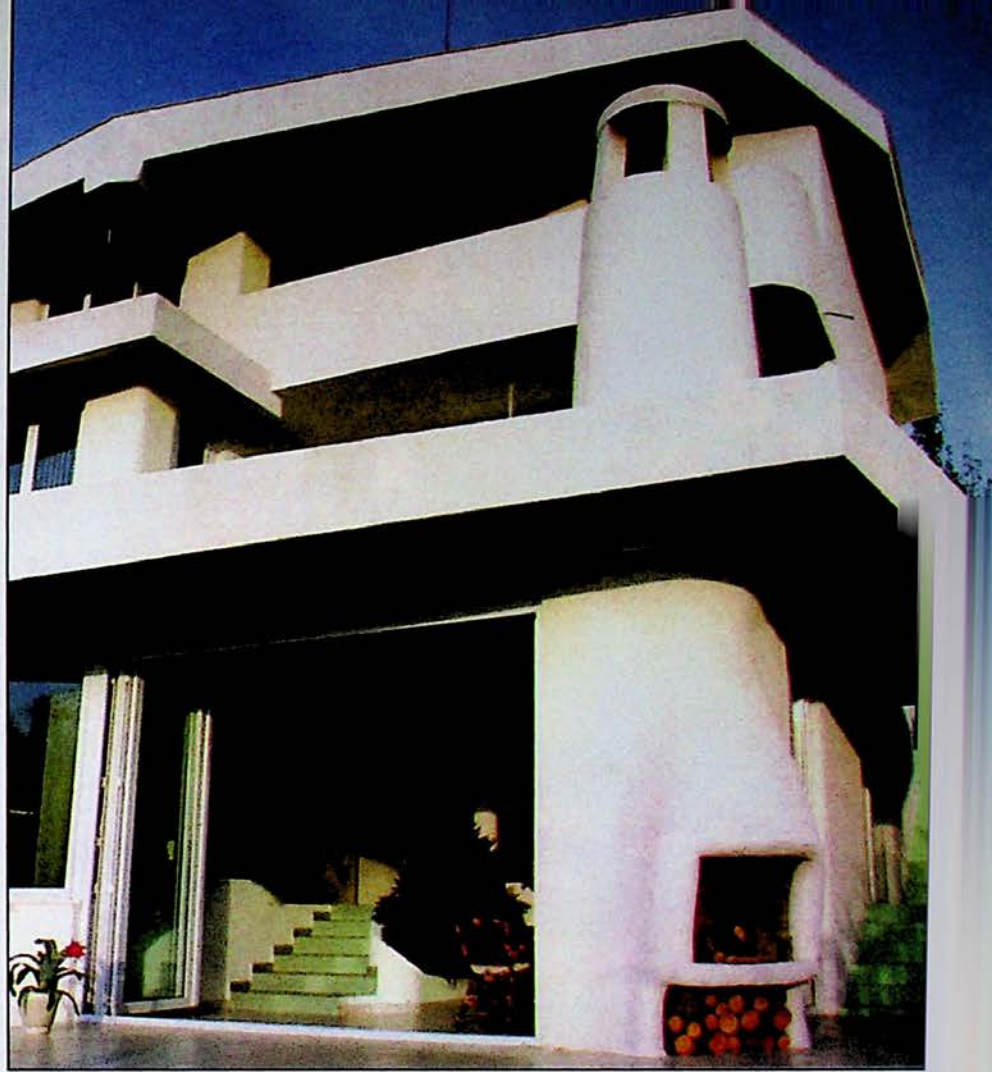

7

8

9

- 1 - Ситуация
- 2 - Разпределение на ниво 0.00 и 1.35 м
- 3 - Разпределение на ниво -1.35 и - 2.70 м
- 4 - Разпределение на ниво -4.05 и - 4.95 м
- 5, 6, 8 и 10 - Фрагменти от интериора
- 7 - Част от двора на вилата
- 9 - Общ изглед

10

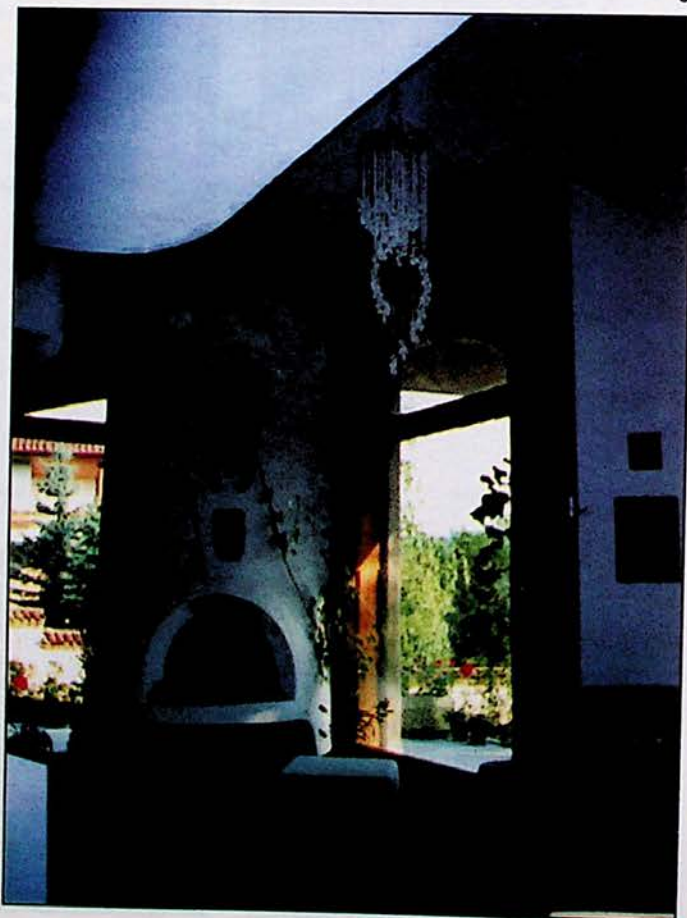
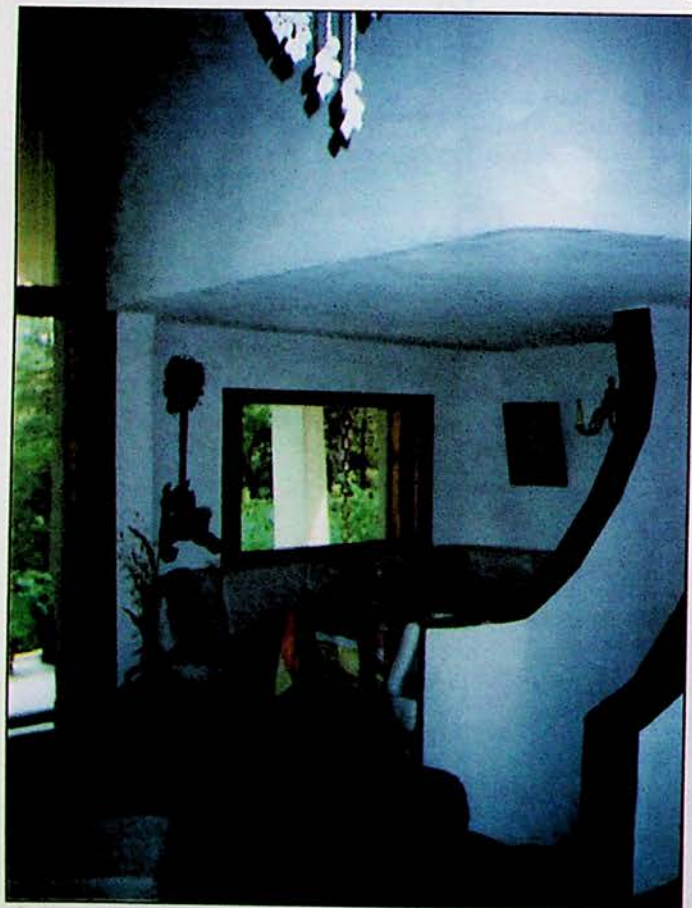

1

2

3

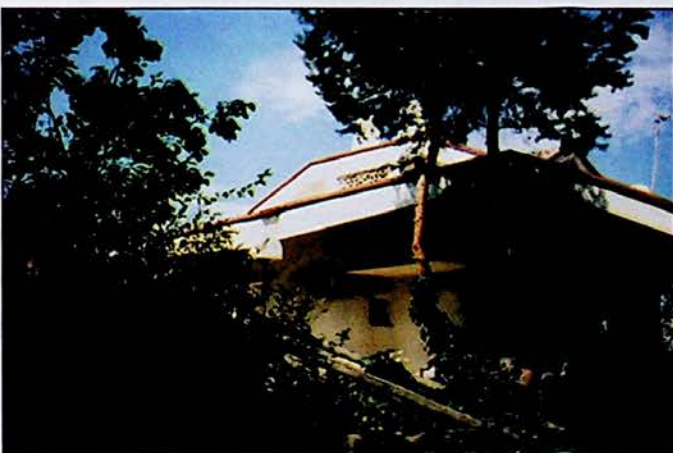
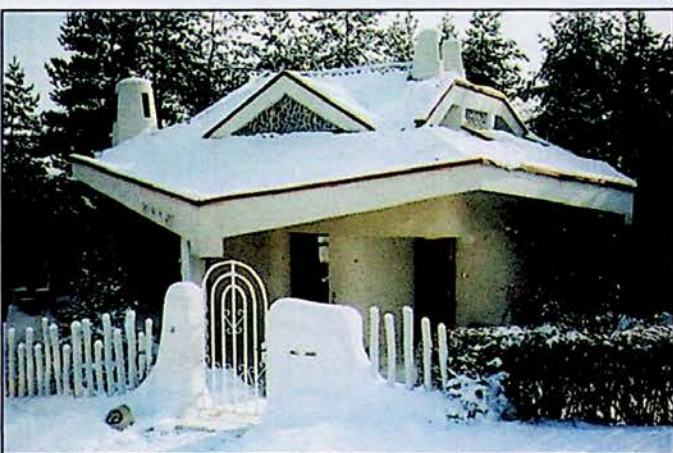

КЪЩА НА ПИСАТЕЛ

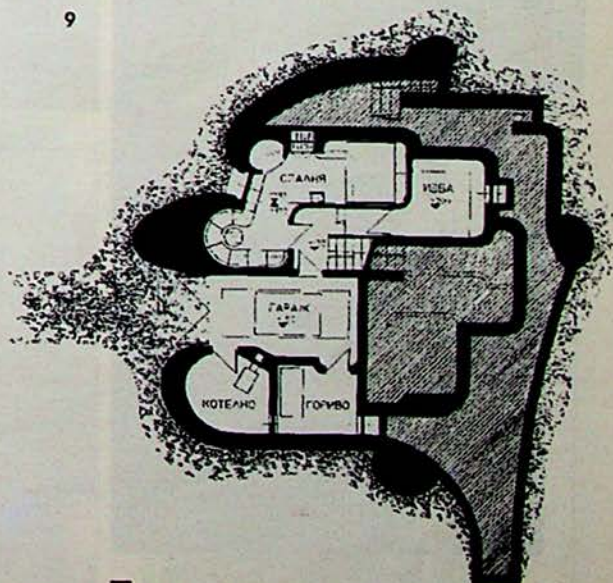
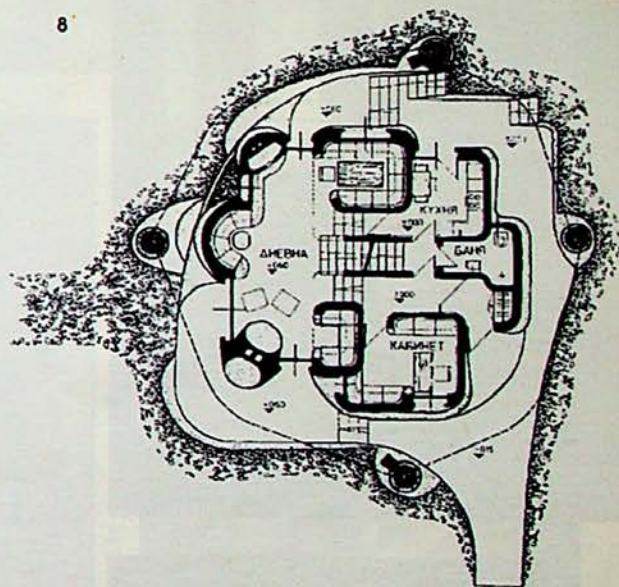
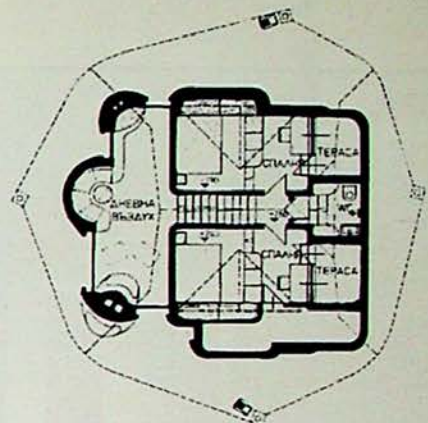
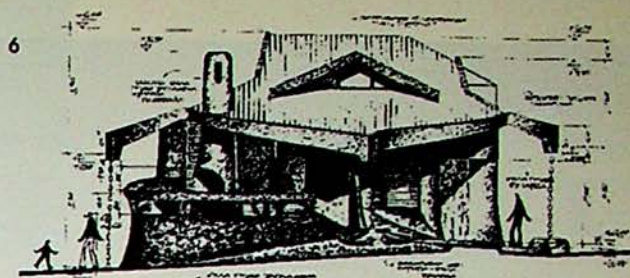
Построена на 200 кв.м разгъната площ и застроен обем 450 куб. м, сградата е разположена в живописната природна среда на вилна зона Горни Окол.

Изградена от полусутерен, етаж и мансарда на минимална площ, къщата има твърде богато съдържание. Изпълнена е с местни материали и въздейства като бяла пластика всред зелената среда на гората в непосредствена близост.

Обемната композиция завършва с декоративно оформения главен вход. Характерното тук е, че строителството, започнало през 1978 г., продължава и досега с добавянето на необходими елементи и корекции върху творбата, които я подобряват и завършват.

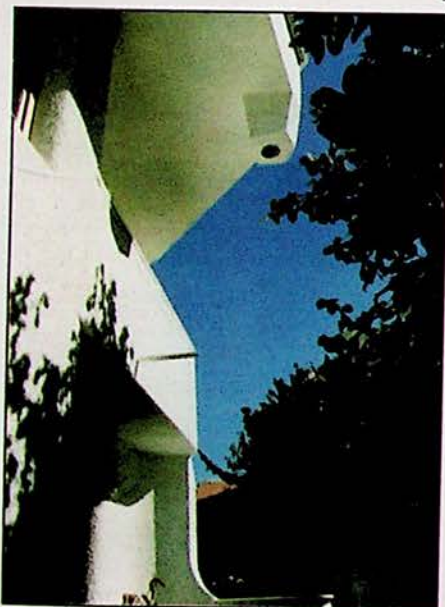

- 1 - Общ изглед
- 2, 3 - Фрагменти от интериора
- 4, 5 - Фрагменти от екстериора
- 6 - Северна фасада
- 7 - Разпределение на втория етаж
- 8 - Разпределение на първия етаж
- 9 - Разпределение на сутерена

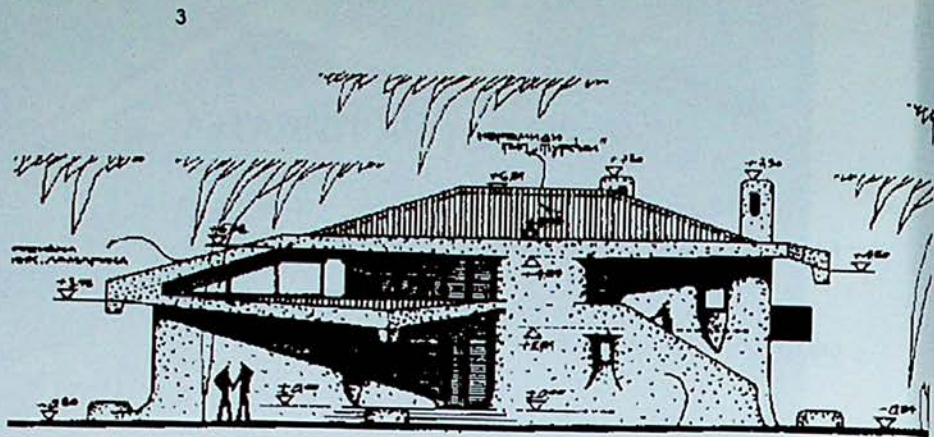

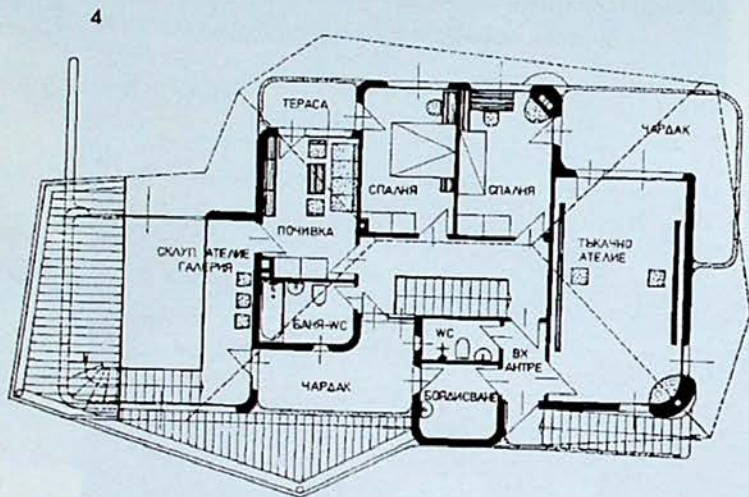
1

2

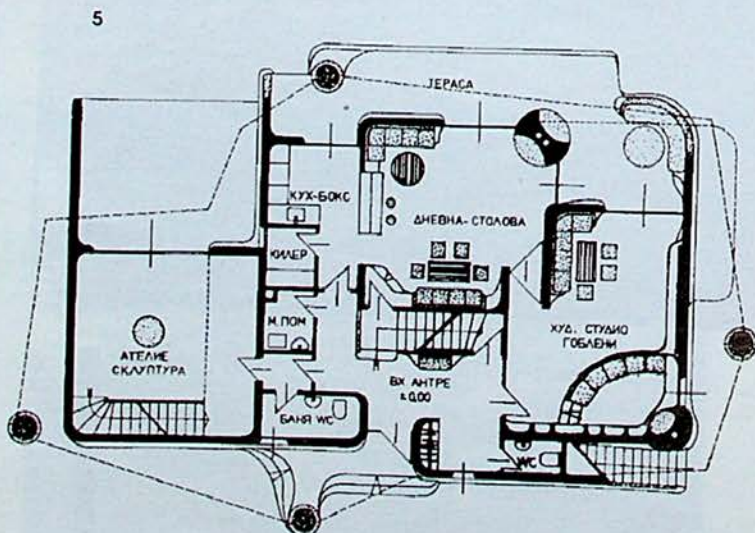

3

4

- 1, 5, 8 и 9 - Фрагменти от интериора
 2, 6 и 7 - Фрагменти от екстериора на вилата
 3 - Северна фасада
 4 - Разпределение на първия етаж
 5 - Разпределение на втория етаж

5

6

КЪЩА НА ХУДОЖНИЦИ

Сградата се намира в Бояна и е разположена в богато озеленена среда.

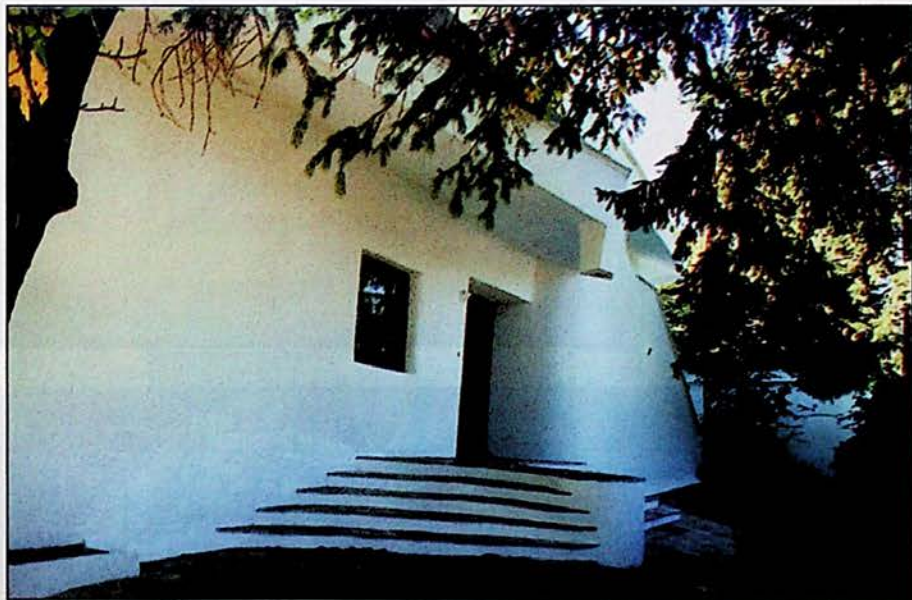
Изградена на два етажа със сутерен, тя съдържа жилище и две ателиета - за скулптура и за декоративен текстил.

В първия етаж, на нивото на двора, е разположена приемната част, а на втория етаж е спалният тракт. Ателиетата са свързани с жилището, но имат и външни самостоятелни входи.

Къщата е проектирана през 1981 г. и е завършена окончателно през 1997 година. Изпълнена е с традиционните за нас материали. Развита на 300 кв.м разгъната площ и 800 куб.м застроен обем, тя е пример за хармония във вкуса и разбирането на архитект и художник.

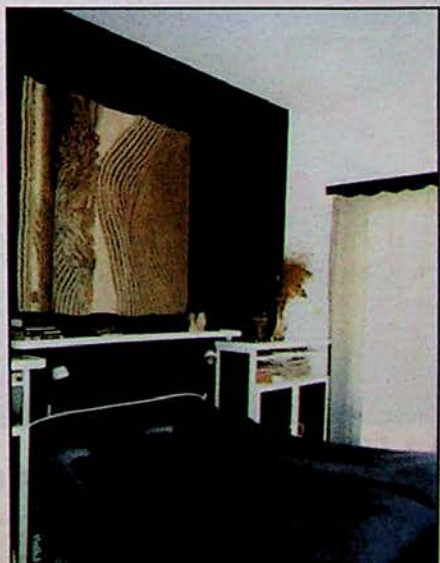
7

9

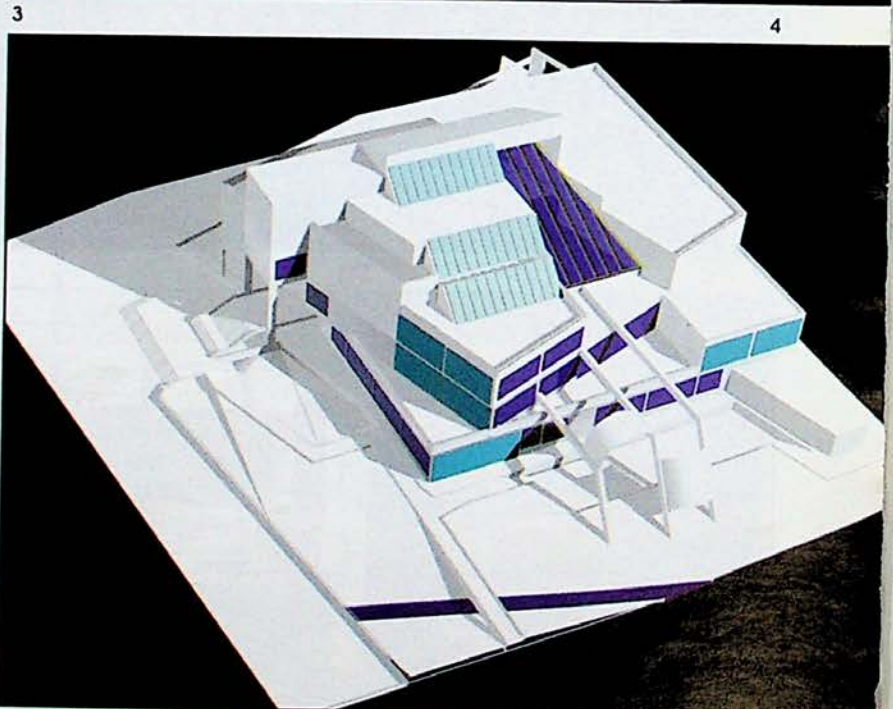
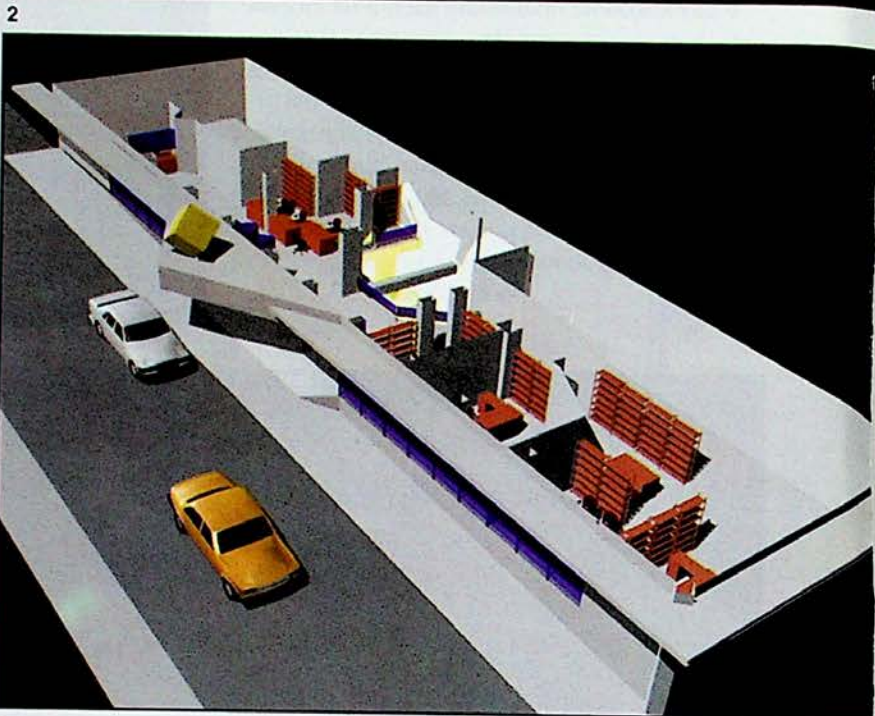

10

РОСЕН САВОВ СКОРОЩНИ ПРОЕКТИ

- 1, 5 - Жилища с магазин в Бояна,
компютърна перспектива
и разпределение
- 2, 6 - Административна сграда
на ул. "Иван Вазов" в Пловдив,
компютърна перспектива
и разпределения на първи
и втори етаж
- 3, 7, 8, 9 - Дом на творчеството
в кв. "Надежда",
компютърна перспектива
и разпределения на сутерен,
първи и втори етаж
- 4, 10, 11 - Банков офис
на ТСБАНК в Стара Загора,
компютърна перспектива
и разпределения на етаж
и сутерена

АДМИНИСТРАТИВНА СГРАДА НА УЛ. "ИВАН ВАЗОВ" В ПЛОВДИВ

Проектанти:

арх. Росен Савов, арх. Диана Димитрова

Година на проектиране:

1994 г. /спечелен първи етап

на национален конкурс;

втори етап не е проведен/

Разгънатата застроена площ - 4500 кв.м

Сградата е разположена

в централната градска част на Пловдив, в близост до централния площад. Развита е идеята за връзка между общественото пространство на улицата и пространството на зимната градина с отлични визуални кореспонденции от всяко ниво.

По този начин около стъпаловидния

атриум-градина са структурирани

различните функционални групи.

Възприета е логична функционална схема,

която чрез богато пластично и образно

третиране органично и умело подчертава

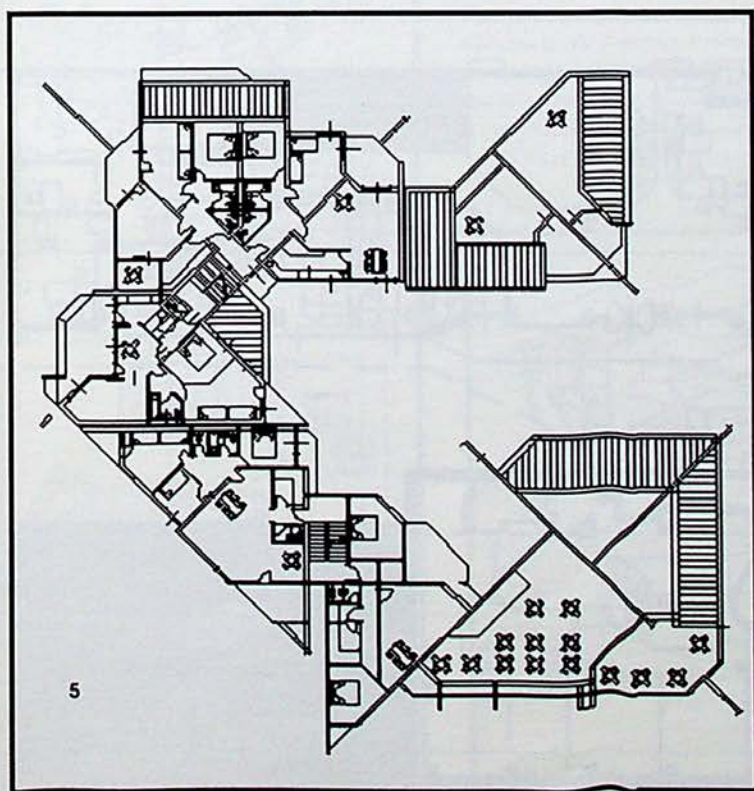
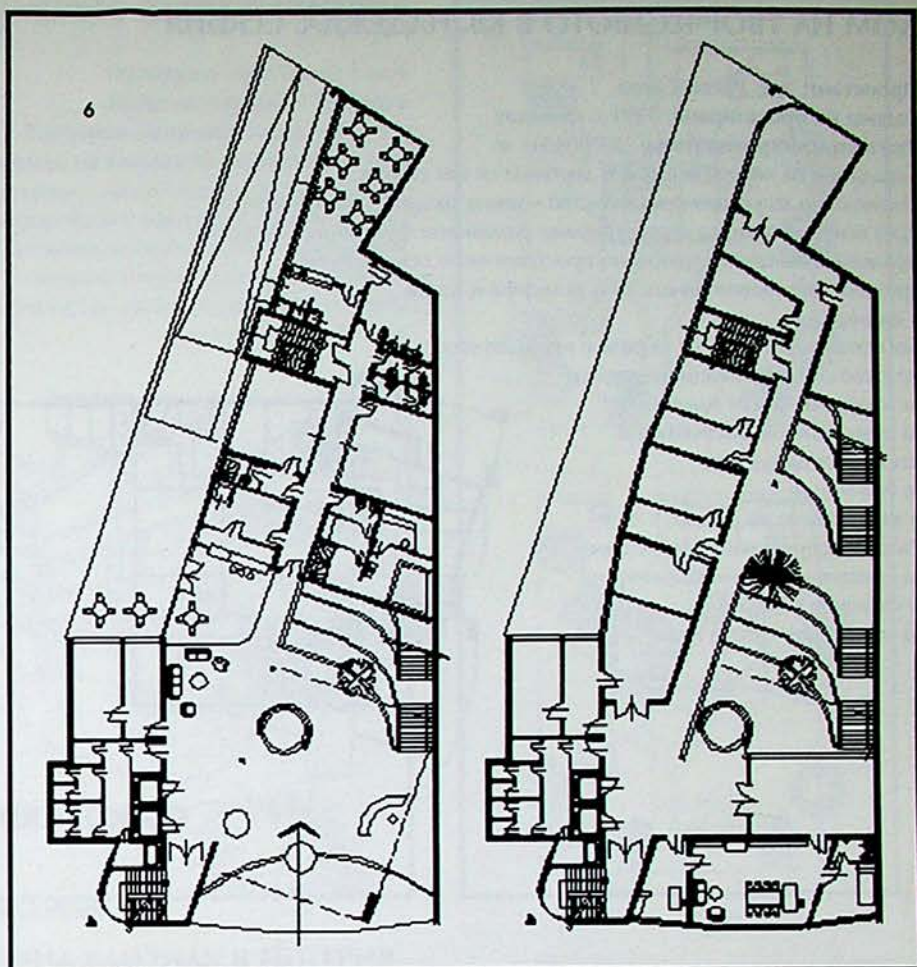
редица характерни елементи

като кабинета на президента

на компанията, многофункционалната зала

с нейните анекси,

панорамния асансьор и други.

ЖИЛИЩА С МАГАЗИН В БОЯНА

Проектант:

арх. Росен Савов

Година на проектиране:

1984 г.

Обектът представлява четириетажна жилищна сграда с ателиета в подпокривното пространство.

В партерния етаж е предвидено обществено обслужване, включващо сладкарница, фризьорски салон, шивашко ателие, химическо чистене и пране, поправка на електродомакински уреди.

Проектираните гаражни клетки отделят трафопоста от жилищната сграда.

С предвидения проход от североизток (с поглед към София)

е осъществена визуална и комуникационна връзка с вътрешното дворно пространство.

Поради сложния характер на терена (северно ориентиран скат с хубав изглед на север)

апартаментите са ориентирани

към посоките северозапад, югозапад и югоизток,

което обуславя и възприетия архитектурно-художествен образ.

ДОМ НА ТВОРЧЕСТВОТО В КВ. НАДЕЖДА, СОФИЯ

Проектант: арх. Росен Савов

Година на проектиране: 1991 г. /в изкоп/

Разгъната застроена площ - 12 800 кв. м.

Сградата е на четири етажа и е достъпна от три страни.

Около едно вътрешно пространство - зимна градина, преминаващо през всички етажи, са структурирани различните функционални групи.

Връзката с външното театрално пространство е осъществена чрез многофункционалната зала за музика и танци в партера.

Богатата пластичност на образа е продиктувана

не само от комуникационните оси

на квартала, а и от идеята

за прилагане на алтернативни

източници на енергия

за отопление

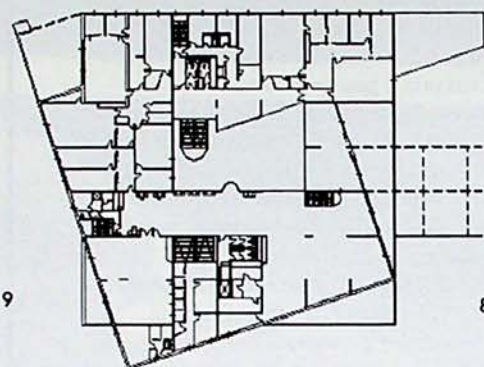
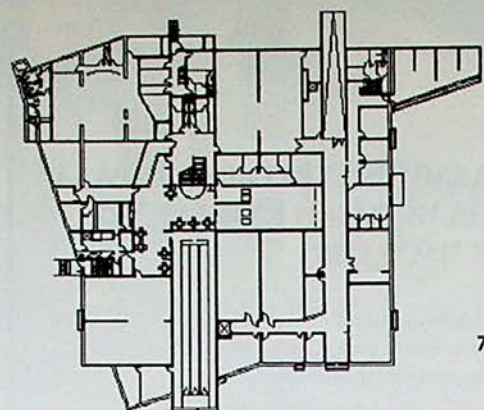
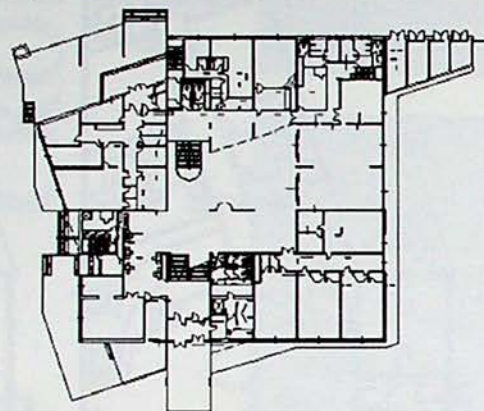
и за загряване на водата.

Разработени са пасивни системи

за улавяне на слънчевата енергия

и слънчеви колектори

за отопление и топла вода.

БАНКОВ ОФИС НА ТСБАНК В СТАРА ЗАГОРА

Проектанти:

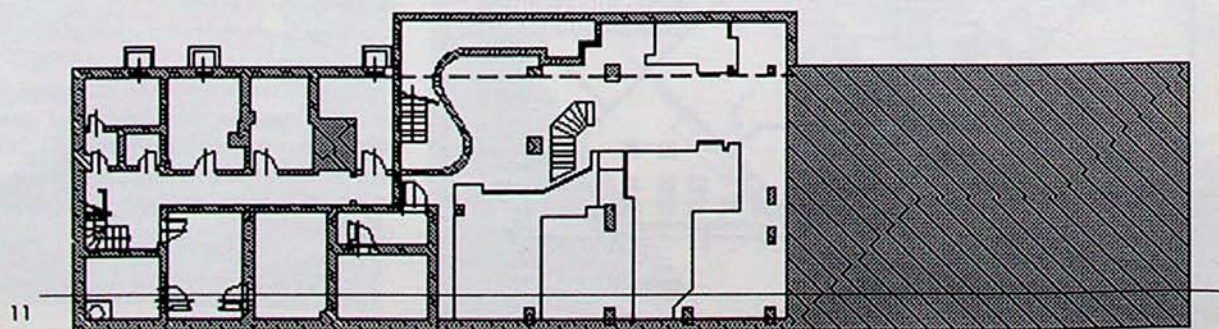
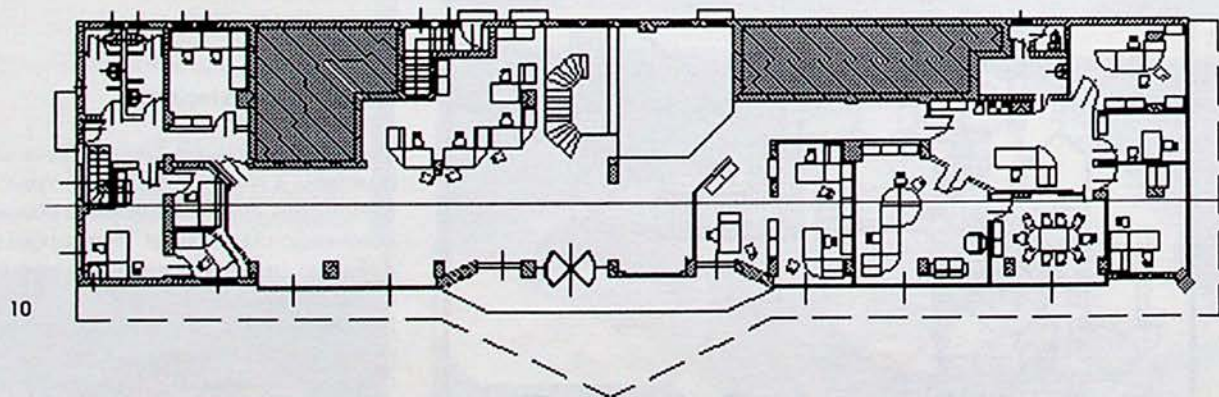
арх. Росен Савов, арх. Диана Димитрова, арх. Христо Ганчев

Година на проектиране: 1995 г.

Реализация: 1995 г.

Банковият офис е изграден в партера на жилищен блок в централната част на града. В интериора на банковия салон, чрез премахване на част от подовата плоча и предвиждане на вита стълба, визуално и комуникационно се интегрират разкритите в сутерена археологични разкопки на южната порта на крепостните стени на Августа Траяна-Верея от II - VI в. Около това пространство са структурирани различните функционални групи: административна част, касови и счетоводни гишета, граждански трезор.

В интериора на банковия офис е експонирана част от южната порта Августа Траяна-Верея (II - VI в.)

ЕДНОСЕМЕЙНА КЪЩА В НИГЕРИЯ

Проектант: арх. Росен Савов

Площ на парцела - 1200 кв.м

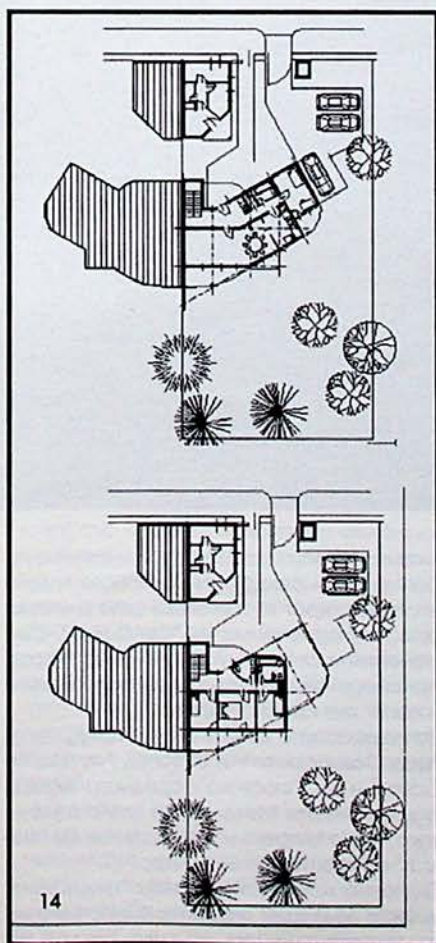
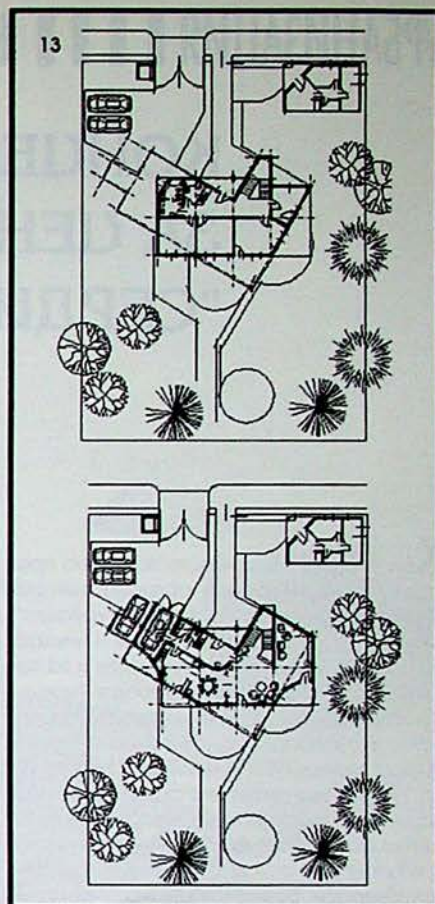
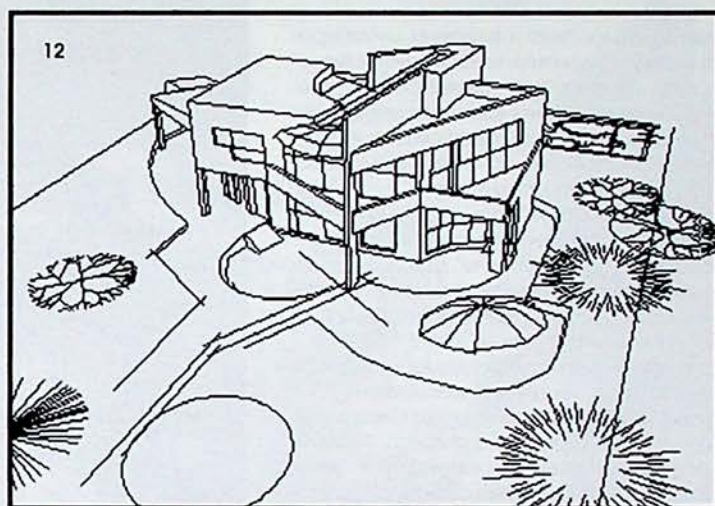
Разгъната застроена площ - 280 кв.м

Застроена площ на къщата за охраната - 45 кв.м

Жилищната сграда е на два етажа с четири спални.

Ориентирането на пространствата в партерния етаж по посока на добрия изглед обуславя ротацията на осите спрямо втория етаж, следващ конфигурацията на парцела.

В очертаванията на парцела в близост до входа са предвидени сграда за охраната и пропуск.

КЪЩА БЛИЗНАК В НИГЕРИЯ

Проектант: арх. Росен Савов

Площ на парцела - 1000 кв. м

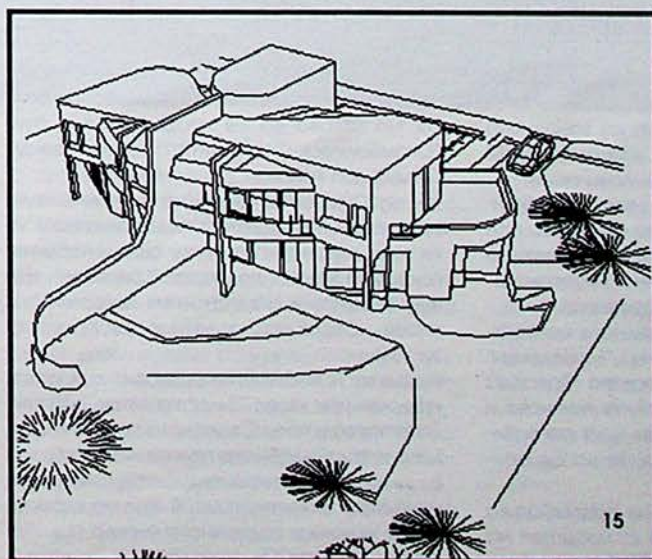
Разгъната застроена площ - 260 кв. м

Застроена площ на къщата за охраната - 45 кв. м

Къщата е тип близнак с четири спални на втория етаж.

Ротацията на осите на партерния спрямо втория етаж позволява оформянето на интимни дворни пространства за всеки близнак

В очертаванията на парцела в близост до входа са предвидени сграда за охраната, решена също като близнак, и пропуск.

12, 13 - Едносемейна къща в Нигерия, компютърна перспектива и разпределения
14, 15 - Къща близнак в Нигерия, компютърна перспектива и разпределения

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ЦЕНТРАЛНАТА ГРАДСКА ЧАСТ "СЕРДИКА - СРЕДЕЦ - СОФИЯ"

Концепцията на единното подземно пространство може да бъде изразена най-прегледно чрез идеята за трите "гмуркания", "Гмуркания", а не случайни скъпи и неудобни подземи, които са неприемливи и за пешеходци, и за стопаните на града. Теренът на древна Сердика е с наклон на север, който в северната половина на античния град от площад "Св. Неделя" до бившето кино "Цанко Церковски" е с около 5% денивелация. Това създава великолепни възможности за разкриване на подземните нива не чрез стълби, а с рампи и даже с хоризонтални тераси. Естествено всяко "гмуркане" от север ще завърши на юг със стълбища към естественото ниво или рамповидно ще прелее в следващо "гмуркане".

Предлагат се три лъча на "гмурканията", насочени към ядрото на древния град, събиращи се в северната част при северната порта, а в южната, съответно към южната порта на Сердика.

Северното "гмуркане" започва откъм бившето кино "Цанко Церковски" и ул. "Екзарх Йосиф". Първата единна подземна тераса - историческо ниво, се оформя главно между Халите и Софийската централна баня. Тази тераса интегрира подземното ниво на бившия магазин "София" със северната петоъгълна кула, подземни магазини под Халите, северния ескалатор към метростанцията, останките от Римските терми до джамията "Банябаши" и други.

Централният лъч от тази тераса сочи на юг към централната подземна тераса, обхващаща Ларгото от източната до западната порта. Той разкрива част от зимника на ЦУМ и го активизира с търговски павилиони.

Източният лъч минава през двора на Министерския съвет и се свързва с Ларгото при източната порта и западно от останките на прочутия Софийски безистен. "Гмуркането" е само под сградите /вж. разреза/.

Западният лъч върви по западната крепостна стена и при бившето кино "Македония" изскача на открито в резервата "Западна порта". Както личи от чертежите /планове и разрези, изометрия/ и трите лъча са с минимални подземни трасета. За да се осигури функционално и визуално интегриране между подземните тераси и естественото ниво се предлагат големи отвори /прорези, кратери/, чрез които подземните нива дишат, създават се подземни градини, получават слънце, има по-големи възможности за естествена ориентация.

Второто "гмуркане" осигурява цялостна подземна структура около главната антична улица "Виа Принципале" /Декуманус максимус/. Това е главната подземна терасия както по местоположение, така и по многобройните функции, които тя поема и чрез които прави съществуващото /естественото/ ниво мецанинно допълнение.

Тук са четирите главни подхода с ескалатори към двете станции на метрото. Интегрират се подземни магазини под ЦУМ, хотел "Шератон", Външнотърговската банка и други.

Третото "гмуркане" започва направо от тази тераса. Трите лъча осигуряват най-преки и ефектни подходи към:

- На изток край Президентството към резервата "Св. Георги", при това почти на ниво през 14 метра широко мазе.

- В средата чрез разкриване на античния форум и северната фасада на огромната сграда под черквата "Св. Неделя". За този гигантски строеж има две главни версии: дворец на Константин Велики или негов президентум /преториум/, главни градски терми. Независимо от това какъв е бил този обект, той представлява главната археологическа ценност и неговото адаптиране в подземната структура е належащо, особено във връзка със строежа на метрото и преустройството на хотел "Шератон".

- На запад подходите са изградени чрез мощните колонади на Външнотърговската банка, но трябва да се продължат под бул. "Стамболийски" и Комитета за култура до Съдебната палата.

Третата подземна тераса е разчленена по този начин на три големи и няколко по-малки зали, свързани помежду си с интересни подземни връзки: под хотел "Шератон", между Термите и Националния исторически музей - Съдебната палата и при Комитета за култура.

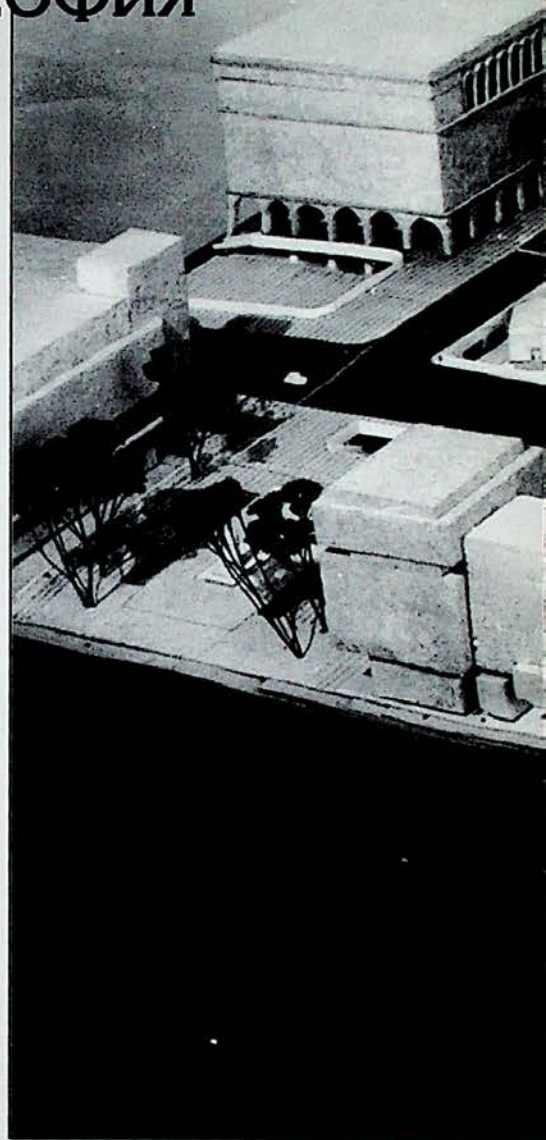
Изходите /стълбищните подходи/ към юг се оформят при хотел "Рила" на изток, при южната порта и пред Съдебната палата в средата и зад Съдебната палата на запад.

В тази подземна тераса има най-големи възможности за интеграция. В единна структура се включват подземната черква "Св. Пейко" и черквата "Св. Николай Мирликийски",

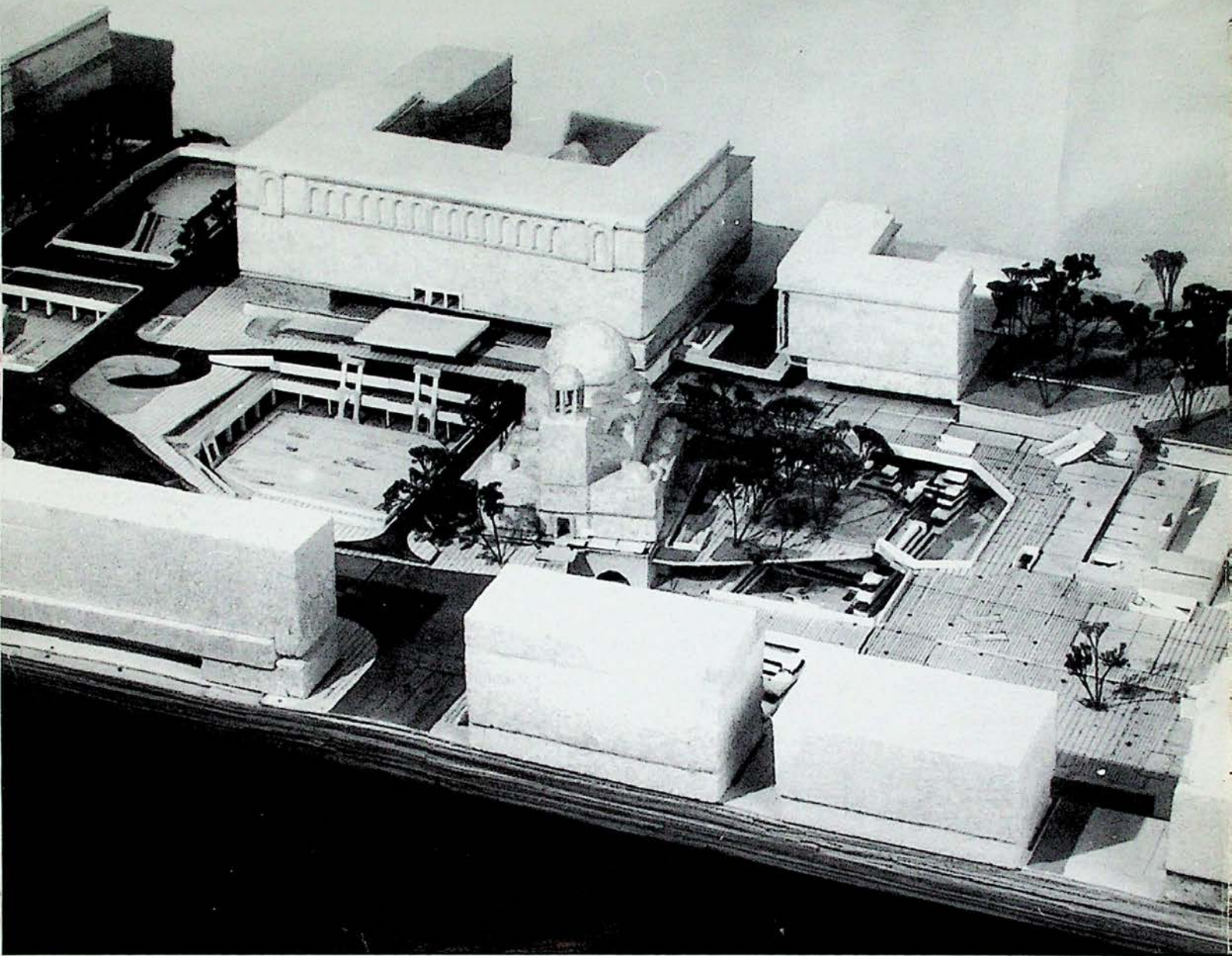
гигантските зали на Термите, подземията на синодалните сгради, на Съдебната палата и се адаптират за търговски цели зимниците на сградите около ул. "Св. София". Съхраненият участък от главната улица "Кардо максимус" се отваря на север към Термите и на юг към южната порта.

За пешеходците от изток /бул. "Дондуков" и "Цар Освободител"/ и от запад /ул. "Найчо Цанов" и ул. "Пиротска"/ средната тераса е достъпна без стълпа и от двете страни, така, както метрото и пешеходците се "плъзгат" по хоризонтал 542 метра.

Основно качество на трите "гмуркания" и трите подземни тераси е единството на подземните и надземните нива. Това се по-

Материалът е резюме на разработката в ИПП "Главпроект", 1985 г., носител на годишната награда на "Главпроект"

стига със система от прорези, стълбища и асансьори. Фактически човек ще възприема подземното пространство като естествено ниво, но с чести преминавания под сгради и дъждобрани. Съчетаването на визуалното единство с функционалното чрез стълбища, ескалатори и асансьори оптимизира както подземните нива, така и нивата в по-горните етажи. Това е особено наложително в няколко важни комуникационни възела:

- вертикални връзки в Националния исторически музей - Съдебната палата;
- вертикални връзки в хотел "Шератон";
- вертикални връзки в Комитета за култура;
- вертикални връзки в ЦУМ и Министер-

ския съвет:

- вертикални връзки в магазин "София", Халите и квартала северно от ул. "Пиротска"
- **Северна подземна тераса** - хоризонт ниво 538 м, ниво терен 540.60 метра. По-голямата част от тази тераса принудително ще се изгражда във връзка с линията на метрото Централна гара - център. Чрез допълнително разкриване на историческия пласт от изток и запад тази тераса трябва да интегрира всички обекти около Халите, Македонския дом и банята. Всички магазини, включително и Халите, получават активни търговски площи в сутерена. Амфитеатърът около джамията "Банябаши" ще подчертае значението на Минералните

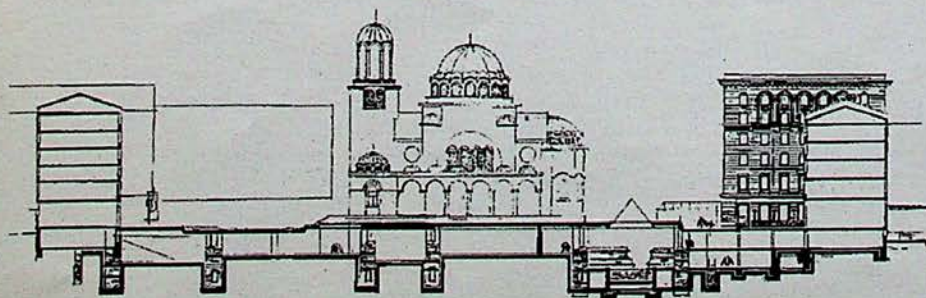
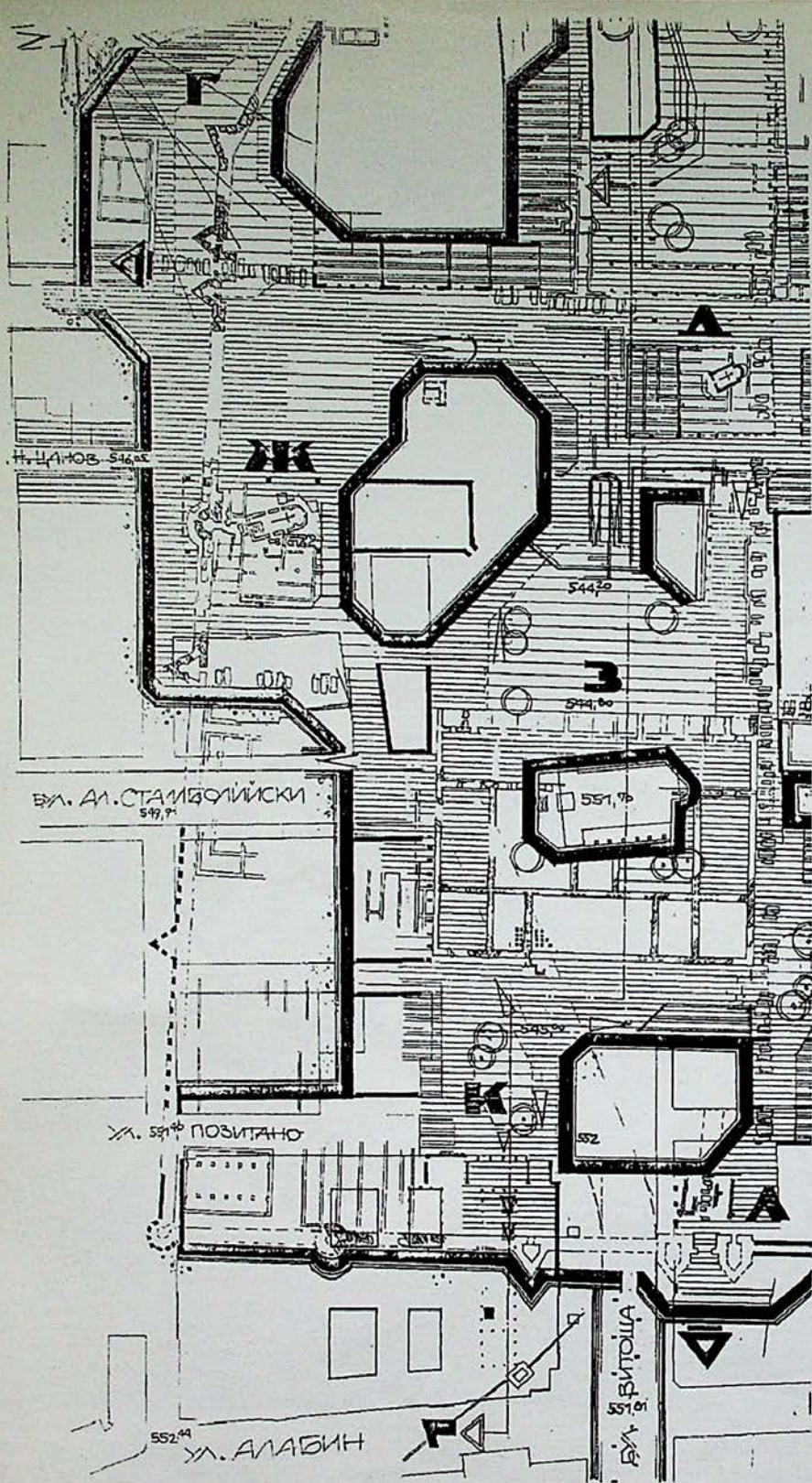
римски терми, руините на които ще се експонират на открито или под покрив. Маркирането на много унищожени, но документирани обекти е наложително предвид големите визуални възможности от последните етажи на кула "София", ЦУМ и куполната зала на Минералната баня.

Големите функционални възможности на тази тераса ще позволят ул. "Екзарх Йосиф" да бъде запазена като захранваща комуникационна улица.

Средна подземна тераса "Декуманус максимус" - хоризонт 542 м, ниво терен 546.50 метра

Тази тераса е частично реализирана. Още

•••

през 1968 - 69 г. архитекти от "Главпроект" предложиха да се съединят двата подлеза пред партийния дом и ЦУМ. През 1970 година авторът пак предложи да бъдат обединени сутерените между Вншнотърговската банка и Македонския дом под паметника на Ленин (съществувала тогава) и западната порта. А няколко години по-рано - да бъде свързано подземното ниво на Ларгото с двора на Министерския съвет и резервата "Св. Георги".

С прокарването на диаметъра на метрото изток - запад е наложително цялостно да бъде усвоена територията под Ларгото и обвързаното ѝ със съседните сутерени и площите около черквата "Св. Неделя".

Съществено е широко да бъде разкрито историческото ниво към слънцето. Освен съществуващия "прозорец" при ЦУМ трябва да се направят големи отвори в Ларгото северно от Булбанк.

Южна подземна тераса - хоризонт ниво 545 м, съвременно ниво 551 метра

Източната част на тази тераса е частично реализирана с резервата "Св. Георги". Продължаването на юг по посока на хотел "Рила" може да се осъществи на етапи. В първия етап се налага да бъде направена връзка под бул. "Ал. Стамболийски" с обединяване към резервата на подземната черква "Св. Петка" и черквата "Св. Николай Мирликийски". В следващите етапи може да се мисли за връзката с Археологическия музей и за доразкриване на подземното ниво пред хотел "Рила".

Най-голямо внимание трябва да се отдели на средната част на терасата под площад "Св. Неделя". Авторът предлага проучена хипотеза за гигантската сграда /най-голяма на Балканите/. Тази сграда е вторите централни градски терми. Контурирането ѝ се налага спешно не толкова заради приключване на спора, датиращ още от началото на века, а преди всичко за да може да се решат редица градоустройствени и адаптационни въпроси. Контурирането трябва да се извърши с няколко контролни шурфа в северната градинка на черквата, до сградата на "Балкантурист" и в градинката пред павилиона за цвеза. Тези контролни изкопи ще ни дадат и вертикалните коти на строежа, коти, доста спорни според досегашните публикации и археологически документи. Във всички възможни случаи тази гигантска сграда може и трябва частично да се адаптира за изложбени зали, а в главните пешеходни направления - и за пешеходни улици.

Съхраняването на бул. "Витоша" и бул. "Стамболийски" като комуникационна дъга, охраняваща централното ядро, не само че не е пречка, но може да бъде допълнителен стимул за активизиране на подземната тераса. Пешеходните подлези до Съдебната палата и под бул. "Стамболийски" ще позволят Термите активно да бъдат включени в подземната тераса и интегрирани със съседните им подземия.

Йордан Тангърбов

КЪМ РЕУРБАНИЗАЦИЯ НА СЪРЦЕТО НА ГРАДА

Сърцето на новата следосвобожденска София е Градската градина. Тя и околните ѝ сгради и пространства се изграждат органически като ядро, сърце, фокус на обществения живот. След 1944 г., въпреки че тази зона се решава също като ядро на главния градски център, на практика губи значението си и деградира. В най-ново време можем да мислим за възраждане, за реурбанизация на този традиционен център. Без да се търси буквална, а значи и елементарна реставрация на отминали форми и без непременно да се пренебрегва създаденото, трайното от 45-те години "народна власт", по-скоро в един свободен от догми, но приет от общественото мнение "колаж" на старо и най-ново може да се възсъздаде градски ансамбъл не само със силно участие в живота на града, **но и със съзвучен на истинската демокрация** плурализъм и многозначност на архитектурната тъкан, с богатство на значенията и художествена многопластовост, които да го направят популярен и общоприет от софиянци и гостите на София, и чрез изграждането на който да ознаменуваме края на настоящето хилядолетие и да посрещнем идващия век.

През XVIII - XIX век пътешествениците отбелязват голямото празно място в геометричния център на тогавашна София, пред конака на областния управител. На този конак е съдено да стане Княжевски, а по-късно Царски дворец. "Празното" тогава място става градска градина. Нейният първоначален облик ясно личи в една гравюра от 1895 г., която съхранявам в библиотеката си: малък парк в стила на парижките градски паркове от този период, обкръжен с ампирична, еkleктична, но представителна за времето си архитектура.

Тук заслужава да наблегна, че създаването на градина - малък парк в центъра на града, е специфичен подход за новото ни градоустройство. Такива градини възникват в Пловдив, Пазарджик, Варна, в Шумен и Берковица, както и в други наши градове.

Тези градски градини и озеленени булеварди са нещо специфично като урбанистично и като културно явление. Те като че ли материализират традиционното за българския жител на града желание да излезе на "теферич" и още по-старата традиция да се общува под сянката на овошките в двора, на градския чинар, на дворната асма или "под манастирската лоза". В крайна сметка централните градски градини на София, Пловдив, Варна са по-скоро озеленени площи (неслучайно и като размери те са близки до размерите на европейските площи), а и функциите им са: основно да са място на общуване на гражданите в една благоприятна не само микроклиматично, а и като психологически стереотип и в

същото време **нова среда**. Градската градина е не само първото оформило се **независимо от пазарното всекидневие обществено средище**; тя е и мястото, където гражданите се осмислят като граждани чрез своите разходки, общуване, културен живот, тържества, чрез приобщаването си към една нова естетика на средата. Защото именно осмислянето и любването на култивираната и художествено оформена природата е типично градска черта, черта и на модерното светуещане. Ето защо Софийската градска градина, както и тези в Пловдив, Варна, Пазарджик, Враца, крайбрежната градина на Видин, Аязмото в Стара Загора са жалони не само на нашата модерна урбанистична и паркоустройствена култура, но и жалони в приобщаването ни към модерното светуещане, към модерния градски бит.

Следствие пък на горното е, че край градините има и площи; но това са малки и също уютни градски площи, каквито в София са били площта "Александър I" и площта пред Народния театър. Стремехът към създаване на обширни, репрезентативни пространства, годни за военни учения, демонстрации и паради, които присъстват в европейските градове от XVIII век насам и чиято материализация от онази епоха са шедьоври като площта пред Зимния дворец в Санкт Петербург, Площта на Съгласието в Париж, този стремеж, който се изражда в края на XIX век в безсмислено обширни и празни антиподи на градския площад пространства и чийто късен отзвук е градоустройството на сталинската епоха - такъв стремеж у нас почти липсва. Прямо градинките в другите градове Софийската градска градина има две важни отличия. Първото е, че тя оформя обширен зелен масив, заедно с дворцовата градина, от два парка с различно обществено предназначение - дворцовия, приютяващ обществените изяви на формиращия се елит, и гражданския - макар и общодостъпен, но имащ свой, ясен, представителен характер и диктуващ с този характер определено, подходящо и отговарящо на средата градско поведение.

В края на XIX век Софийската градина вече живее своя интензивен живот. Още в споменатата гравюра се вижда един павилион за празничния духов оркестър. В градината се организират баловете, тържества и веселия, при които тя се превръща в обширна "зала под открито небе", осветена от окачените по дърветата фенери и от фойерверки, изпълнена с шума на дърветата, но и с духовата си музика, чаровна с играта на сенки, растителните "екрани" и "завеси", превръщащи празненствата в нея в ново за времето си, но модно и обаятелно изживяване. Външният живот и самостоятелността на градина-

та се подчертават от два важни архитектурни елемента. Единият е построената през 1906 - 08 г. (арх. Торбов) сграда на Казиното. Другият е оформянето на границите ѝ с висока ажурна метална ограда и входи. Така градината получава своите необходимо допълващи я покрити празнични пространства, своето **ядро** и своя ясен **контур**.

Другата особеност в София е специфичната организация на уличната мрежа в съседство с градината. Градината и дворецът не са били място за транзитно преминаване (с което така сме свикнали днес), а **цел**. Затова и тук не е било възможно да се мине, особено от изток на запад по права линия, а само чрез система от живописни чупки (една дъга от които е запазена в сградите на пл. "Батенберг" на изток). Градините не може да бъдат пресечени, трябва да бъдат заобиколени; така чрез движението и уличната мрежа се е подчертавало значението и на двореца, и на Градската градина.

Картина на Никола Танев ни показва една от първите следдеветосептемврийски манифестации. Площад "Девети септември" вече е частично оформен. Мавзолеят още не е изграден, а на западния фронт до двореца е поставена великолепната статуя на Републиката на Иван Фунев. Въпреки че потокът от хора "тече" в обратна посока (от тази, която помним), със създаването на това място на площад - с цената на "подрязване" на терена с около 1,50 м, премахване на градинските входи и огради, изсичане на част от градините заради площника - основният смисъл на старата планова схема вече е променен и тя се обезсмисля. На мястото на **градините-център** се търси **централен площад**. И този площад вече се вижда като част от системата площи, по които се движат празничните шествия и които са оформени с репрезентативна, неокласическа архитектура.

Общественият живот тук в истинския си смисъл е умъртвен и заменен с празничните шествия, по-късно с поклоненията пред мумията на вожда. Заради създаването на това място на главен площад близо три десетилетия се правят проекти, в които дворецът се събаря, на мястото на "веждата" между бул. "Дондуков" и ул. "Московска" се проектира архитектурен мастодонт и т.н. По същата причина именно тук се изгражда ма-

•••

взоеят на Г. Димитров - възприема се за образец решението от Червения площад в Москва, е не например от новата столица на Турция Анкара, където мавзолеят на Ататюрк е построен върху един от най-характерните хълмове на града, извън центъра. Но докато мавзолеят на Ленин е "монтиран" в жив площад, в оформена среда и използва едно вече традиционно акцентирано място, в София "към копчето се пришива балтон" и от презумпцията за главен площад с мавзолей, на мястото на двореца и градините, на мястото на съборното от бомбардировките през войната се цели да бъде създадена и частично се реализира композиционна идея, чужда на плановата структура на това място и на уютно-живописния облик на София.

Ларгото си остава безжизнена транзитна зона, площад "Девети септември" остава мъртъв във всекидневието. Превърнат в музейна сграда, дворецът няма предишната водеща роля и се засича някак странно с транзитния поток. Традиционни и скромни културни средища в съседство са постепенно ликвидирани - като бившето кафене "Цар Освободител" (на опразненото затревено сега място на ъгъла на "Цар Освободител" и "Раковски"), като бара на ул. "Малко Търново", като популярната през 60-те години сладкарница в сградата на Гендович ("Бамбука"). Нищо не илюстрира по-убедително деградацията на тази зона от сравнението между задната фасада на партийния дом и предишните сгради на това място, оформящи бившия площад "Александър I" или със запазените на запад по-стари сгради. След краък "ренесанс" (при реставрацията и реконструкцията на Народния театър) през последното десетилетие и половина, особено след изграждането на Националния дворец на културата, най-ценната преди градска територия е оставена да се саморазрушава - както това става с двореца, отчасти с Градската галерия и най-вече както стана с бившето кметство. В крайна сметка то бе взривено, за да се търси изграждане на значителна по обем офис-сграда (съвременен еквивалент на "Кубаджиновата" кула - Министерството на транспорта). За съжаление най-новите идеи и решения са спорадични и случайни: превръщане на площада в паркинг, бизнесцентър, разрушаване на мавзолея, възстановяване на двореца като Дворец... Лутачи се между полюсите на крайното идеологизиране и примитивния прагматизъм и сметкаджийство, те не може да бъдат механично обединени, не може да съживят сърцето на града.

•••

Под "реурбанизация" (понятие, което употребих в началото) аз разбирам възстановяване на тежестта и стойността на този фрагмент от града, възстановяване тук на обществения живот на открито, на градското оживяване - едновременно с оживяване и обогатяване на неговия облик. В композицията, в облика, в промените на едно централно ядро винаги се отразяват обществено-политическите промени, промените в идеологическите позиции, в централната организация на обществото. И ако за днешното ни "демократично" битие са характерни и псевдодемокрацията, корупцията, бандитизмът, бедността, непримиримостта в политическите позиции, липсата на общоприета ценностна система, а в ес-

тетически план - ориентацията към кича, към попфолка, към "пазарното изкуство", то едва ли именно тези спонтанно проявяващи се черти на обществения живот трябва да се изляват свободно и да се стимулират тук чрез необмислени управленски решения от типа на взривяването на старото кметство. Изтъкването на културните традиции, тяхното възраждане и отчасти възприемане, облагородяването на бита чрез изкуството, архитектурното многообразие и "плурализъм", пресъздаването на уют на нормалния градски бит на довоенна София, преосмислянето на наследената грайна, макар и негативно оценявана строителна и архитектурна субстанция от близкото минало, преосмислянето на страдите на бизнеса и стопанското управление от затворени учреждения към отворени демократични институции тук - това е, което трябва да се отрази в знаково-комуникативна, художествено-образна, соціофункционална, архитектурно-пространствена композиция на сърцето на града. Мисля, че такава ориентация на урбанистичното решение в по-голяма степен ще отговаря на насоката на формиране на новите обществени ценности: личната свобода, възможност за широк спектър от възгледи и основани на толерантността позиции, новите правила на "обществения договор", по-голяма свобода и разнообразие на изява в художествения живот.

Разбира се, истинското решение не може да бъде намерено без обществена дискусия, в която да се отрази мнението и на националните институции, и на столичната община, и на кварталното население, и на широката кръг от посетители на центъра от най-различен тип. Затова и на моите схващания, изложени по-нататък, трябва да се гледа като на възможна позиция, а не предложението - като на възможен "сценарий".

Виждам няколко основни средства в това отношение. Първото и най-важното е запазването, развитието и привнасянето на нужните и отговарящи на стойността на мястото функции, а след това архитектурните трансформации и обединяването чрез детайла на градския дизайн. Според мен в случая определящо е активизирането на институциите на Градската художествена галерия, на Националната художествена галерия, Археологическия музей, Народния театър, както и обогатяването на съдържанието на приземните етажи (партер и първи етаж) на бъдещия бизнесцентър, а и на други сгради. Въпреки че в дискусиите през последните години вниманието е насочено към мавзолея, ядро на територията си остава **Градската градина**. И за да се възприеме като ядро (справка - изследванията върху възприемането на градските форми на К. Линч), най-напред смятам, че е важно тя отново да получи ясно оформени "контури" и "входове", тоест такива елементи, които създават усещането за "граница = ограденост = защитеност = ценност" на мястото и за преминаване от едно по тип пространство в друго. Специално за Градската градина това може да бъдат възстановяването **стара ограда** (или нещо близко на нея по дизайн) и подходящо оформени входове. Можем да мислим и за **нов павилион за музика** - например поставен в самото корито на направения през 70-те години, сега полуразбит фонтан. Можем да си представим пло-

щада пред Народния театър като продължение на градината - заедно те предлагат великолепни възможности за културни тържества на открито - например на площада може да се изнесат някои от концертите на фестивала "Софийски музикални седмици" (в горещите вечери на ранното лято чаровната иначе зала "България" вече не предлага най-добрите условия). Да не говорим за ежеседмични концерти на Софийския духов оркестър, за драматични и оперни спектакли и промоции на открито, за скулптурни изложби и пр., и пр....

Що се отнася до мавзолея, то тук се започва и се завършва с това да се събори или не. Всъщност само по себе си събарянето или запазването не решава нищо. Защитата на тезата или антитезата се превърна по-скоро в знак на една или друга политическа принадлежност. Любопитното е, че привържениците на събарянето преследват цели, чието постигане е повече от съмнително именно с акта на събаряне - та нам Картаген е разрушен, а споменът за него, колокото и да е странно, остава. Освен това действа и един първичен стереотип - а именно, че точно разрушаването, а в по-широк обществен план реституцията, реставрацията, в личностно-психологически план - откъсването на съответните страници от историята и императива (да се забрави!) са най-верният път да се върви... напред?

Да се опитаме да си представим празно място на мястото на мавзолея. То едва ли ще ни удовлетвори; впрочем, южната фасада на двореца поначало не е мислена да "държи" обширен площад пред нея. Тогава напротив, нека се опитаме да преосмислим мястото и обема на мавзолея, придавайки му друг архитектурен облик и други функции, опитвайки се да си го представим най-вече без двете каменни стени от двете му страни. Подобен подход - подходът на **функционалната и архитектурната трансформация и преосмисляне** намирам за по-оправдан и много по-широко (отколкото събарянето) възприет в историческата практика.

Но преди това, наблюдавайки как функционира мавзолеят днес, мисля, че именно тази сграда - единствена от големите обществени сгради в центъра, запазена именно в този вид, ни дава великолепна възможност да усетим със собственото си поведение настъпващите обществени промени. Защото докато и бившият партийен дом, и бившият държавен съвет, и бившият (и настоящ) Министерски съвет са все така затворени и недостъпни за обикновения човек, то при мавзолея не е така. Неведнъж съм наблюдавал как сега **всеки** - обърнете внимание, всеки! - може да се качи на трибуната и да си припомни или да се живее в миналото, когато подобно

•••

•••

действие беше абсолютно невъзможно. И ако трябва да се прощаваме, смеейки се, с миналото, аз бих наредил на трибуната ако не восьмични фигури, то картонени фотографии в цял ръст, с които всеки може да си направи снимка за спомен (подобни фигури на американския президент, с които можете да се снимате, има във всеки по-голям американски търговски център). Няма друга сграда, която да ти позволи да усетиш със собствената си кожа обществените промени - бившият партийен дом така си остана недостъпен за простосмъртни, макар че стана парламент. Впрочем, тази промяна я приемаме, а от старата субстанция липсва (при това в зрителен аспект наистина липсва и там трябва да има нещо) само петолъчката на шпала. Не ни смущава и фактът, че партийният дом в Благоевград чудесно се използва като Американски университет. Строителите на съвременна България също са трансформирали Буюк джамия в библиотека, след това в археологически музей, а твърдолинейните комунисти не са се отказали да трансформират една от царските градини в парк, прилежащ към паметника на съветската армия. Представете си, че автомобилното движение от площада се премахне (има различни възможности за това). Представете си мавзолея без двете каменни стени, или по-скоро запазени частично, като софийски еквивалент на Берлинската стена. Той ще се превърне в лаконичен обем, който ще "държи" добре едно по-малко площадно пространство между него и Националната художествена галерия, докато пък се потърси озеленяване на по-голямата част от днешния площад.

Представете си на мястото на двете стени край мавзолея остъклени сгради - галерии с лейки, фонтани, малки кафенета, антикварни, художествени и сувенирни магазинчета, скулптури - съвременен еквивалент на онези галерии, които след появяването си в италианските ренесансови вили се налагат в архитектурата на бароковите дворци, в руските имения от XVIII - XIX в., по-късно в курортните ансамбли на Мариенбад и Карлсбад. Това ще бъде еквивалент на аркадите на ул. "Ривولي" или на търговските галерии на Лувъра, създадени от Йонг Минг Пей след реконструкцията му. Същевременно по този начин ще се задоволят и естествените нужди на посещаващите градината и площада хора - сега в тази зона не можете да си купите нищо друго освен талон за паркиране, не можете да изпие едно кафе и единствената ви възможност е да прекосите по-бързо площада.

Представете си най-сетне пространствата на мавзолея като пространство за постоянни или временни уникални, особено ценни експозиции (из българската, а също не и световната история и култура). По този начин бившият мавзолей ще

получи **ново смислово натоварване**, ще стане културен символ, своеобразен възел, пресечна точка между експозициите на Археологическия музей, Националната галерия, Градската галерия, а също не свързана с БНБ или Министерството на отбраната? В чисто архитектурен план са възможни най-различни по активност трансформации и архитектурни езици, илюстриращи новото му съдържание. Например в духа на съвременния лапидарен "неокласицизъм" на Алдо Роси, в духа на един по-декоративен "постмодернизъм". Но и без излишна бърливост, даже само интегрирането във фасадата на **новия герб** е достатъчно, за да се промени тя по смисъл; така християнският кръст, доминиращ в една скромна постройка, я дефинира вече като църква.

Друг важен и стимулиращ оживяването на зоната архитектурен компонент ще бъде **Градската галерия**. Еднопосочното мислене, което взаимно констатирахме с господин Филип Зидаров, породи общо виждане за архитектурното развитие на Градската галерия; всъщност първоначалните ни идеи за галерията катализираха и един нов подход към градината и централното ядро, които частично са развити тук.

Градската галерия е наследник на старото казино, но това не значи, че нейната бъдеща строителна субстанция трябва да се сведе да възстановяване на обема на казиното. Ние бихме искали тя да се разшири и да се развие; едновременно с това, в архитектурен аспект я виждаме като един свободен, преднамерено еkleктичен "колаж", в който контрастно се съчетават възродени стари фрагменти (фасадата с двете кули) и подчертано съвременна, динамико-геометрична, прозрачна и лека архитектура. По-нататък отчитаме необходимостта (а заедно с това възможността за изключително интересни резултати) от интегрираното архитектурно решение на евентуалния бизнесцентър и бъдещата модерна галерия. Обратно на решаването им поотделно, празният проход между двете сгради се оформя като покрит, богато озеленен, остъклен обем (това, което в Ню Йорк наричат "plaza", тоест покрито и озеленено обществено пространство). Чрез тази "зимна градина" с височина 3-4-5 етажа празното място се трансформира в "шарнир", свързващ двете сгради и "зимно" допълнение на Градската градина. Наред с това партерните пространства както на галерията, така и на бизнесцентъра трябва да са с широк обществен достъп, да бъдат обществено активни; те също може да съдържат антикварни, модни бутици и магазини за луксозни стоки, сувенирни магазини в галерията, кафенета, транспортни, банкови, информационни бюра и др. - всичко това е необходимо тук. По този начин Градската градина ще получи още един, срещу-положен на този на мавзолея, активен функционален "фронт", а от това всички ние, които я посещаваме, остро се нуждаем. В този контекст смятам, че трябва да се мисли за едно архитектурно трансформиране и функционално отваряне и на задната фасада на бившия партийен дом; като строително решение това не е толкова сложно, като социален ефект - трябва да се създаде, макар и частично, ефектът на отваряне на институцията към обществото чрез организира-

не тук на зали за срещи, пресцентър, изложбена зала, клубове и пр. Като пространствено решение мисля, че може да се предложи една съвременна реплика на бившия площад "Александър I", т.е. да се оформи една ориентирана към богатата пластична западна фасада на двореца.

Друга важна съставка в атмосферата на мястото е обзавеждането: мебелите, оградите, павилионите, козирките и навесите - всички тези елементи на градския дизайн, които в момента илюстрират крайно безстилие, разнохарактерност, а и примитивизъм. Така е в цяла София. Но тук това особено бие на очи, защото е едно главно, а значи в определена степен представително за нивото и на културата на градско пространство. Всички тези детайли може да се превърнат в средство за художествено обогатяване и обединяване на централните градски части. Аз защитавам идеята за създаване на фамилия изделия с **ретрохарактер**, а отчасти и за възраждане на старите елементи на градския дизайн. С богатия си детайл точно този тип дизайн е в състояние да бъде обединяваща "микротъкан" на разнохарактерната - и сега, а в бъдеще още по-разнообразна - стара и нова архитектура.

Всичко това, разбира се, са идеи, виждания. Аз ги развивам и за да стимулирам преодоляването на някои "табута" и идеологеми в подхода към сърцето на София, и за да активизирам, освен професионалната, и артистичната и обществената позиция и, разбира се, за да стимулирам и активността на общината.

Проблемът на общината е, че няма пари. Само че освен пари, липсва и организация. Обратно - организацията може да създаде пари. Ще подхвърля една идея във връзка с това.

Така например общината всекидневно "вади" пари от платения паркинг на бившия главен площад. Всички плащаме, няма как. Аз впрочем с удоволствие бих си плащал паркинга. Но искам тези пари, които се получават от това, мога да кажа, свято място, да остане и се материализират именно там! Простата сметка показва, че дневно бихме получавали не по-малко от 1 -1,2 милиона лева, които според моите разбирания може да се отделят в самостоятелна общинска сметка, да се натрупват и да се вложат в ремонт и реставрационни работи в двореца, за трансформация на мавзолея, за реконструкция и разширяване на СГХТ, за възстановяването на атмосферата и създаването на едно ново битие за Градската градина. При този подход - ако той се приеме от кметството - сегашното паркиране ще се превърне в една наистина **временна мярка**, средствата от която ще възродят трайно това място.

Преди и дворцовата, и Градската градина са имали своя стопанин, били са "институционализирани". Коя може да бъде институцията, която да поднови и да се грижи за това място днес? Взаимствайки от опита при реконструкцията на централните на американските градове, мисля, че това може да бъде едно сдружение - юридическо лице с нестопанска цел, разбира се, с участието на общината. Но неговото изграждане и функциониране е друга, сама по себе си твърде обширна тема - нека тя да остане за по-нататък.

Тодор Булев

ХУБЕРТ ПЕЧНИГ

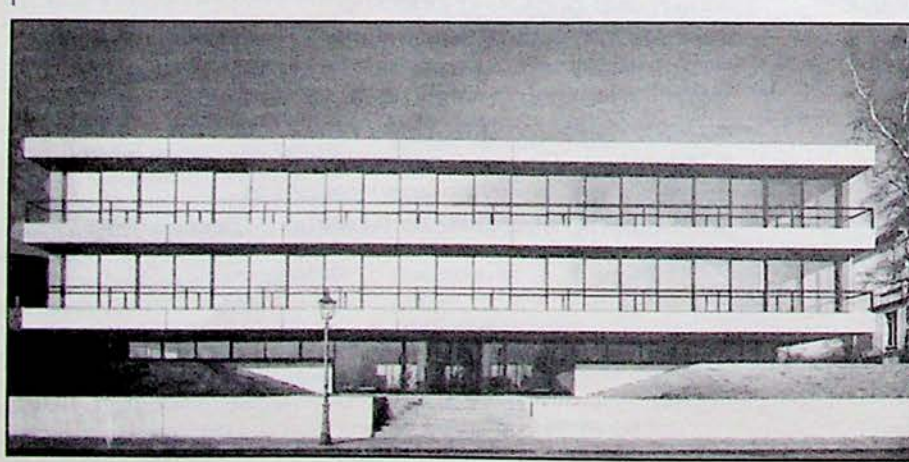
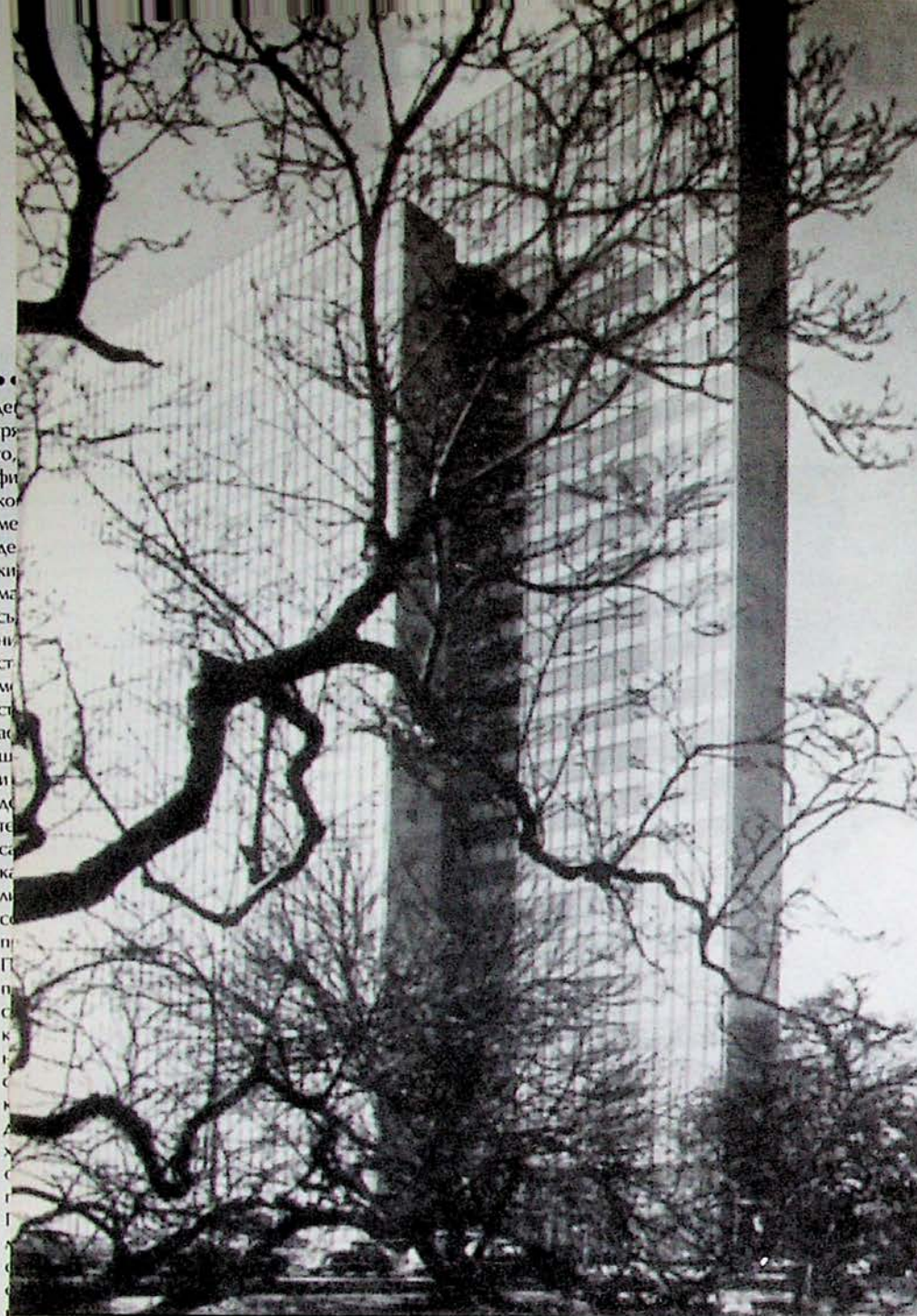
На 15 септември м.г. престана да тупти едно голямо сърце, почина добрият човек, видният германски архитект, приятелят на България Хуберт Печниг. Роден в живописния австрийски градец Клагенфурт и отрасъл в страната на "златното виенско сърце", младият Хуберт записва архитектура във Висшето техническо училище - Виена /1934-1938/, където още от самото начало изпъква със своите забележителни дарби и става любимец на колеги и професори. Това щастливо начало обаче е прекъснато от войната. Завърнал се в родината след края на войната, той вече може да продължи обучението си в Грац /1946 - 1947/, където се дипломира. Талантливият абсолвент лесно намира работа в престижното архитектурно бюро на международно признатия архитект Хелмут Хентрих. Работил с успех в Париж и Ню Йорк, вещият ръководител бързо оценява забележителните възможности на младия си сътрудник и го приема като равностоен съдружник. Съдружниците печелят редица конкурси, дейността им се разраства и те разширяват бюрото в творчески архитектурен колектив "Хентрих, Печниг и съдружници" с краткото обозначение на немски "НРР". В него професор Хентрих и Печниг си поделят по равно художественото ръководство, авторството на творбите се определя само със съкращението НРР. По своето място и значение в проектантската дейност във Федералната република НРР се равнява на големите видни американски архитектурни колективи като напр. на Гропиус /ТАК/ и на Скидмор, Оунингс и Мерил /SOM/. Като тях НРР правят съществен принос в развитието на новата архитектура в следвоенната Федерална република. Ярък пример за това е новаторското решение за типа висока административна сграда, възприето при строежа на седалището на голямото предприятие "Феникс Райнрор" в Дюселдорф, известно повече под названието "Тисенхауз".

Изградена като вариант на първопремиран проект, сградата е разположена в центъра на Дюселдорф, край бивша дворцова градина със запазени големи стари дървета. Динамично разчлененото тяло се възприема като градска доминанта, постижение, рядко за пазарната икономика на Германия. За да избегнат много големия и тромав

- 1913 г.** - *роден на 31 октомври в Клагенфурт*
- 1934-1938 г.** - *следва във Висшето техническо училище във Виена*
- 1939-1945 г.** - *отбива военната си служба, завършила с пленничество*
- 1946-1947 г.** - *продължава образованието си във Висшето техническо училище в Грац защитава дипломна работа*
- 1947 г.** - *работи като сътрудник в бюро "Хентрих - Хойзер"*
- 1948 г.** - *след смъртта на Ханс Хойзер работи в сътрудничество с д-р Хелмут Хентрих*
- 1953 г.** - *съществуващото бюро прераства в "Хентрих - Печниг и партньори"*
- 1969 г.** - *провъзгласен е за почетен сенатор на Висшето техническо училище в Грац*
- 1977 г.** - *умира*
- 1997 г.** - *умира*

• • •
де
тру
то,
фи
ко
ме
де
ки
ма
съ
ни
ст
м
сп
до
ш
и
де
те
са
ка
ли
се
пи
Г
пи
са
к
и
С
и
Д
Х
С
Г
Г
с
о

1 - Административна сграда
на голямото германско предприятие
"Феникс Райнрор",
известна повече под названието
"Тисенхауз" /1957 - 1960/,
Дюселдорф
2 - Управление на предприятието
"Вайс и Фрайтаг",
Дюселдорф-Хеергет /1964 - 1968/

• • •
обем, който неизбежно би се получил след като се изпълни широката програма на инвеститора, авторите изоставят модните тогава "кристално чисти призми" на Мис и последователите му /напр. Сигрем билдинг/ или "шайбите" на авангарда /Палатата на ООН в Ню Йорк/. Така те създават една съвършено нова, освободена от канони обемна форма за типа висока административна сграда. Това те постигат, като разчупват тялото на три тесни, различно дълги и високи плочи, разместени една спрямо друга, и там, където се допират, устройват средишно ядро за стълбища, асансьори, санитарни помещения и шахти за техническите уредби. Чрез това ново архитектурно-рационално решение се постигат и някои функционални предимства - намалява се комуникационната площ, късите коридори и стълбищата получават пряко осветление. Така "Тисенхауз" отразява стремежа на авторите към синтез на форма, конструкция и функция, към изисканост при преодоляване на културния застой, наложен на германския народ през войната /1939 - 1945/.
В своето богато творчество НРР никак не робуват на канони, а се водят от начала, сродни на принципа на Стърлинг "Style for the job" /"стил според задачата"/. Когато намерят за уместно, те изоставят "свещения прав ъгъл" на Лео Корбюзие - обратно на композицията на "Тисенхауз" при проекта за централа на фирмата "Ранк Ксерокс" те боравят с шестоъгълни призматични тела. За да отговорят на изискванията на инвеститора за обилно осветени работни зали, те събират три такива шестоъгълни призми със средно комуникационно ядро. Три съседни широкоплощни зали, чието покритие се носи само от средна мощна колона /за да се остъклят изцяло външните им стени/, са свързани зрителино и пространствено чрез малки помещения на междинно ниво. Така, за да се мине от една зала в друга съседна на по-високо ниво, е достатъчно да се преодолеят само два пъти по четири стъпала, а обиколката на сградата през трите зали отвежда посетителя на следващия етаж. Пряка връзка между всички етажи се осигурява чрез стълбище и асансьори в средното ядро. Шестоъгълната форма на широкоплощните зали способства за изключително добра равномерна осветеност на всички работни места. Не само това е обаче постижението на авторите на НРР - наред с това те спестяват всякаква хоризонтална коридорна площ и, което е от голямо естетическо значение - създават архитектурно произведение с нов уникален

3 - Административна сграда
на "Земпел Коршенбройх"
4 - Сградата
на издателство "Ханделсблат"
в Дюселдорф

архитектурно-художествен образ.

Със своите многобройни забележителни творби и с цяла редица успешни участия в конкурси НРР набелязват определена насока, в която се развива строителството не само на високите, но и на малоетажните административни сгради във Федерална република Германия. Техният принос за архитектурата в тази богата на традиции страна се простира и върху запазването и възстановяването на архитектурните паметници. Постижения в това отношение са работите на бюрото при реконструкцията на бароковия замък "Йегерхоф" в центъра на Дюселдорф и малкият дворец "Неселроде" в същия град. Най-забележителното постижение в реконструкцията на архитектурни паметници е възстановяването на занемарения до развалина феодален замък от XII век "Пирмонт". От пълната му разруха го спасяват НРР, като го купуват и възстановяват по един образцов начин в историческия му първообраз. Заедно с това обаче те успяват да осъвременят творбата си, като я настигат с всички съвременни технически уредби и създават среда за обитаване, напълно отговаряща и на най-високите изисквания на днешното време, без да се създава музейна обстановка. Предвидени са модерни апартаменти за семействата на Хентрих и на Печниг, както и цяла поредица от стаи за гости, всяка със своя баня. Освен като образцова почивна станция на проектантския колектив /ресторант с винарска изба, открит отопляем плувен басейн, площадка за приземяване на хеликоптери/, реконструираният замък осигурява отлични условия за съвещания, делови преговори не само на равнище на предприятието НРР, но и на държавно ниво. Тук са гостували в различни времена Громико и Кисинджър.

Ако дотук името на Печниг не се изтъкваше изрично при анализа на споменатите произведения на НРР, то това е, защото в архитектурния колектив беше възприет етичният принцип като автор на всички негови произведения да се посочва само кратко НРР. По-различен е обаче случаят при замъка "Пирмонт", където Печниг с голямо усърдие и вещина пое цялостното възстановяване, след като проф. Хентрих се оттегли от активна дейност.

С кончината на Хуберт Печниг неочинима загуба понасяме не само неговите български колеги, гостували в дома му в Дюселдорф и в замъка "Пирмонт", но и цялата европейска архитектурна общественост, която се прощава с един голям човек, талантлив съратник, скромна пионер на новата европейска архитектура.

3

4

Христо Анастасов

ПРОФ. АРХ. НИКОЛА КАМЕНОВ НА 70 ГОДИНИ

1927 г. - роден в София

1950 г. - завършва с отличие архитектура в Държавната политехника - София

1950 г. - работи кратко в първата проектантска организация "ПРОГРЕ" и постъпва като младши сътрудник в новосъздадения Институт по градоустройство и архитектура при БАН

1950-1953 г. - по време на редовната военна служба работи като инвеститорски контрол

1953 г. - след конкурс постъпва редовен аспирант по градоустройство при БАН

1957 г. - защитава успешно докторска дисертация (първа, защитена у нас) на тема: "Градските центрове на Пловдив, Варна, Бургас и Плевен"

1957-1959 г. - проектант в "Софпроект"

1960 г. - след конкурс постъпва като младши научен сътрудник в ИГА-БАН

1968 г. - избран е за старши научен сътрудник II ст.

1968 г. - печели първа награда на конкурса "Градът и жилището на 2000 г." (р-л на колектив).

Предложение за линеарен град

по южните склонове на Стара планина

1971 г. - конкурсен проект за "Виена-юг", класиран с почетна грамота на 11-о място измежду 249 проекта (с колектив)

1978 г. - избран за старши научен сътрудник I ст.

1979 г. - избран за ръководител

на секция "Теория на градоустройството" при ИТИГА-БАН.

Успешно участва в повече от 40 наши и чуждестранни конкурса.

Публикувал е няколко научни книги, редица студии

по градоустройство и повече от 250 статии

1992 г. - пенсиониран

Преди близо трийсетина години на едно от първите ми упражнения по градоустройството колегите в залата се бяха скупчили около един от преподавателите: вдъхващ респект 40-годишен мъж със сребриста коса. Словоохотно и разбираемо той въвеждаше студентите в тайните на градоустройството. Сериозните обяснения редуваха с интересни истории, като например как в Полша по авангардна технология са извършили „латиниране“ на косата му, вкарвайки въздух във всеки косъм със специална игла.

Дотогава познавах Никола Каменов само от конкурса „Град и жилище на бъдещето“, проведен през 1968 година. На него той заедно с по-младите Никола Радонов (сега във Франция) и покойния Камен Райчинов беше спечелил първа награда за проекта „Подбалкански линеарен град“. Идеята за линеарно-верижна градска структура от София до морето, по южните склонове на Стара планина, с дължина 200 км и население 2 млн., организирана около мощен транспортен и инфраструктурен гръбнак, която включва и съществуващите селища, е убедително защитена с избора на слабопродуктивни земи за застрояване, наклонени на юг, с добър климат, средишно разположени и в удобна връзка с цялата страна. Но не само това: подробното, детайлно разработване на проблемите, свързани със застрояването на наклонени терени, с организацията на общественото и транспортното обслужване, на основните градски функции, привързването към конкретните дадености придават на идеята пълнота, необичайна за един футуристичен проект.

Мисля, че това е характерно за творческия натюрел на Кольо (позволявам си да го наричам така, защото сме работили заедно близо 20 години): умението да прави сложното да изглежда просто и интересът му към подробностите, към това как са „направени“ нещата. Рядко се среща човек, който притежава толкова различни умения; той разбира и от строителство, и от автомонтърство, и от общуване, и от вятелство и бижутерство. Разбира се, преди всичко той е урбанист и се интересува от устройството на града, от неговата структура; редица изследвания е посветил на жилищния микрорайон. Каменов няма вкус към мъгавите и отвлечени теории; той гледа на градоустройствените проекти реалистично и в

известна степен приземено. Критиките и предложенията му обикновено са конкретни и основани на здрав смисъл, подплатен от богат научен и житейски опит. Част от този опит е натрупан в чужбина; особено ценен е бил престоят на арх. Каменов в Хановер, където е имал възможността да работи и общува повече от една година с някои от най-големите немски градостроители.

През 1980 г. с него и с арх. Иван Глухаров участвахме в конкурса за зоните "Б-3" и "Б-4" в София. И тримата бяхме единодушни, че съществуващата улично-квартална структура има определени функционални достоинства, своя специфична атмосфера и трябва максимално да се съхрани. Такъв подход тогава притежаваше определен полемичен заряд, защото територията се намисляше в непосредствено съседство със зоната-еталон "Б-5", където бе приложен противоположният подход. Проектът ни спечели една от четирите втори премии (първа не бе дадена).

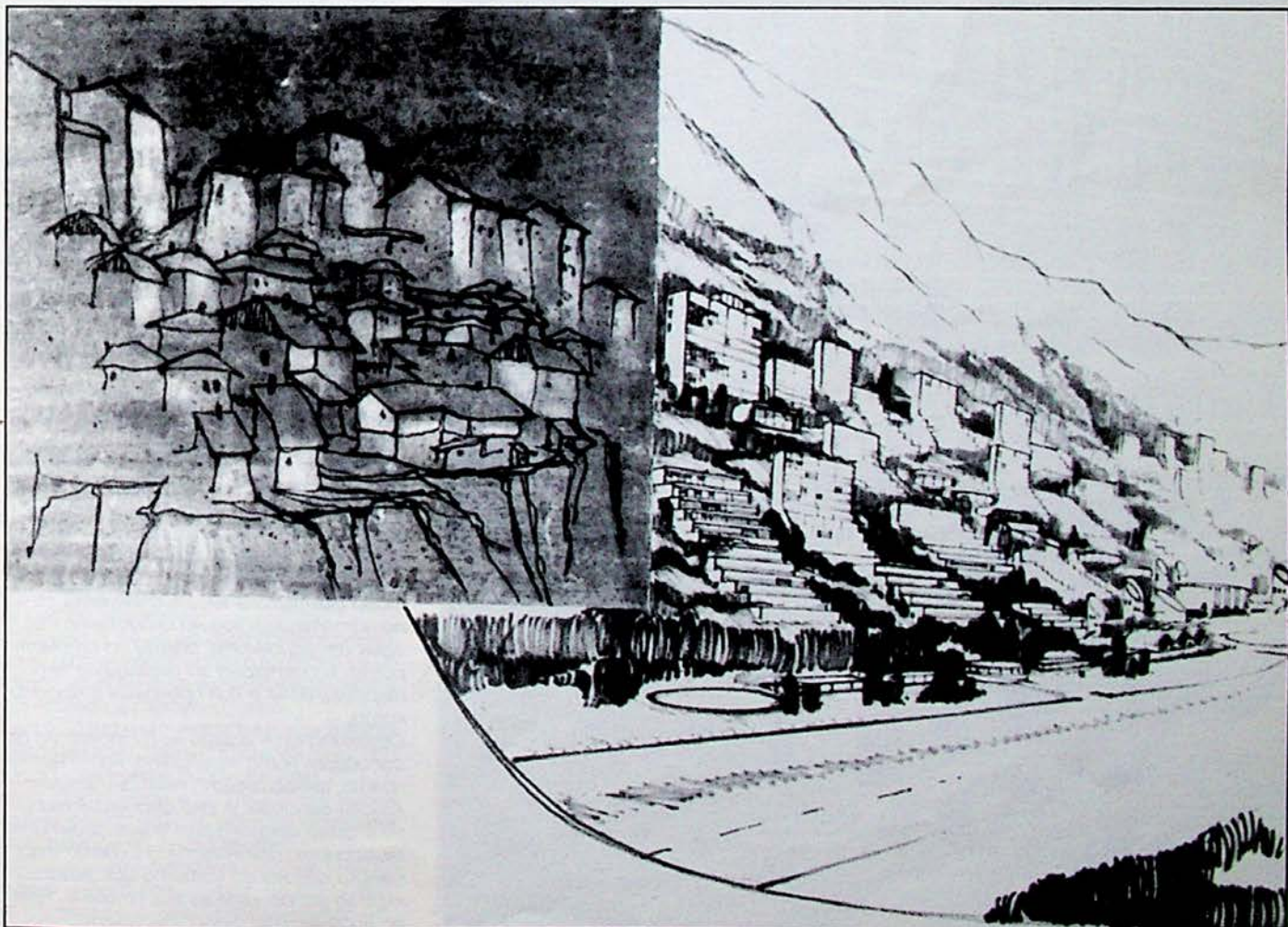
Практически целият творчески път на проф. Н. Каменов - от дисертацията му в началото

на 50-те години (първата по градоустройство, защитена у нас) по проблемите на градските центрове, до последните му разработки, посветени на развитието на големите градове в България и на жилищните територии, е свързан със Секцията (по-късно Институт) за теория и история на градоустройството и архитектурата към БАН. Той е един от първите и не толкова много на брой архитекти, изследвали въпросите на градската хигиена - на ослънчаването и шума, проветряването на града и влиянието на промишлените зони - проблематика, която по-късно прерасна в екологическа. А интересът му към линеарния град, който му донесе победа на конкурса през 1968 г., петнайсетина години по-късно роди може би най-сериозния му труд - книгата „Теории за линеарния град“.

В годината на неговия юбилей ние, цялата архитектурна колегия, голяма част от която сме негови ученици, а може би още по-голяма - негови приятели, му поднасяме нашите най-сърдечни поздравления.

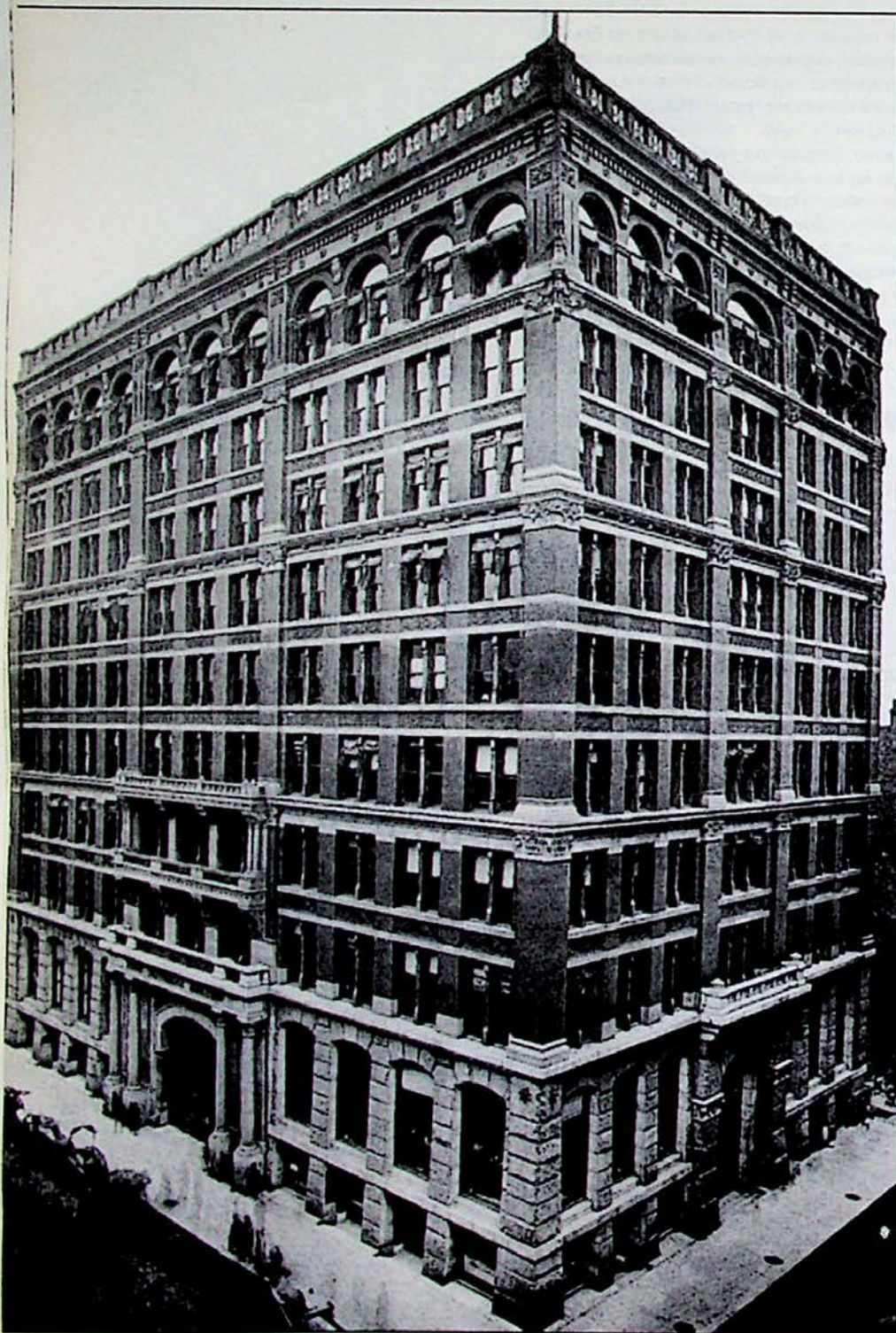
Луло Попов

Част от "подбалканския град", съпоставен с типичното за наклонен терен "Търновско"

НЕОГРАНИЧЕНА НАДПРЕВАРА НА НЕОГРАНИЧЕНИ ВЪЗМОЖНОСТИ

История на небостъргачите

Първият небостъргач - джудже или гигант?

Атаката във височина е започната от гениалния инженер Густав Айфел с неговата прочута кула, построена през 1889 г. за едно от Парижките световни изложения. Огромни асансьори, побиращи много посетители, апартамент-лаборатория на върха, с която конструкторът е искал да докаже на скептиците, че на тази височина може да се живее и работи - това са някои от предизвикателствата на ексцентричния инженер към неговото време, но те също така отдалечават гравозамайващото му творение от характеристиките на кулата като инженерно съоръжение и я поставят много близо до небостъргача с общоприетите му днес белези.

Минават повече от 40 години преди 300-метровата височина на Айфеловата кула да бъде надмината от истински небостъргач. От друга страна, на хората вероятно им е трябвало време, за да свикнат с мисълта, че част от тях могат да прекарват всекидневието си на 50-ия, 100-тия или N-тия етаж.

Тъй като става дума за надпревара, бихме могли да използваме популярните сравнения от областта на спорта, илюстриращи по-образно историята на състезанието - т.е., Айфел е сложил "летвата" толкова високо, че състезанието отвъд океана практически се води без да се обвързва с рекорда на неговата кула, макар че събитията съвпадат по време и фактите са известни на участниците.

Има още едно постижение (също във Франция), което арх. Жорж Сонье, ученик на Айфел, е осъществил през 1872 година. Неговата пететажна производствена сграда за шоколадовата фабрика в Ноази-сюр-Марн край Париж е със скелетна конструкция и конзолно окачена фасада за горните три етажа. Отвъд тя е декорирана като фахверкова, но от това фактът не губи значението си за по-нататъшния ход на събитията - още един от основните белези на структурата, характерна за бъдещите небостъргачи, вече е бил приложен в практиката.

Отбелязаните факти не би трябвало да оспорват нито явлението, нито названието "небостъргач", смятани за американски феномен. А ако има нещо типично и само американско в историята на Модерната архитектура и което е променило облика на нашата цивилизация - къде за добро, къде за зло, - това е "Негово височество" Небостъргачът.

Известни са много плодотворни явления и периоди в човешката история, които непосредствено се предхождат от трагични събития. Така е и в случая с родината на небостъргача - Чикаго. Невижданият подем, довел до раждането на новия образ на градовете, е предшестван от ужасна трагедия - Големия чикагски пожар, избухнал на 8 октомври 1871 г., когато кравата на мисис О'Лийри ритнала една газена лампа. Огънят се разпространил светкавично, вилнял 48 часа, унищожил 18 000 сгради, погубил 300 души и оставил 100 000 без подслон. Градът, който тогава бил в изключителен икономически подем като транспортен и производствен център, бързо се възстановил. Но били нужни промени в строителните норми и отстояния, наложило се да се използват нови конструкции и материали, изключващи трагични събития от такъв мащаб, причинени злоумишлено или по невнимание. Проектантите и строителите се захващали с огромна работа - предстоели им велики дела.

Макар че по-голямата част от изследователите и авторите на истории на Модерната архитектура са постигнали съгласие по въпроса за първия небостъргач, споровете не са съвсем прекратени. Това се дължи на факта, че има разлики в дефинициите. Например:

- Ако е безспорно, че липсата на асансьор обезсмисля цялото начинание, т.е. използването му отваря пътя нагоре - то тогава небостъргач номер 1 би трябвало да бъде седеметажният **Equitable Building** в Ню Йорк (1870) - първата сграда, съоръжена с асансьор.

- Ако основният белег е броят на етажите и височината на една сграда, то **Tribune Building** в Ню Йорк (1875), проектиран от арх. Ричард Морис Рут, със своите 8 етажа, часовникова кула и обща височина от 86 м е бил първият рекорд в състезанието. Както казва Дейвид Хандлин в книгата си "Американска архитектура", обявяването на една или друга сграда за първи небостъргач е въпрос на дефиниция.

Очевидно е, че за да бъде признат официално, първият небостъргач е трябвало да отговаря на повече от едно условие, щом е бил призван да промени света.

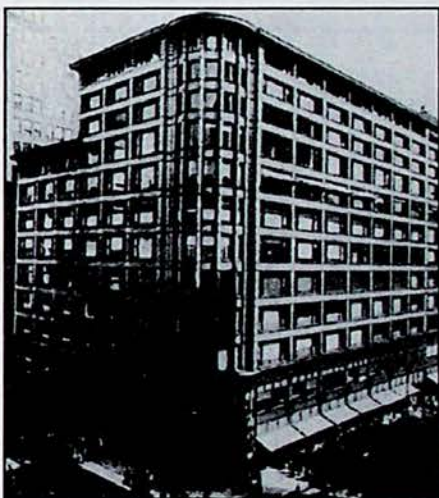
Това е 10-етажният **Home Insurance Building**, завършен през 1885 г., разширен през 1891 г. и, за съжаление, разрушен през 1931 година. Проектиран е от Уилям Льо Барон Джени, един от най-талантливите инженеринженери-конструктори на онова време.

Традиционното фасадно оформление на първия небостъргач с нищо не подсказва, че сградата е с лека фасада-завеса, но-

2

3

4

- 1 - Home Insurance Building, инж. Уилям Льо Барон Джени (1885)
- 2 - Monadnock Building, арх. Джон Рут (1889)
- 3 - Carson Pirie Scott Building, (Универсален магазин в Чикаго - 1904), арх. Луис Съливан
- 4 - Wainwright Building (1890-1891), арх. Луис Съливан

сена изцяло от вътрешен огнеупорен чугунен скелет.

По този начин, без особено сътресение във външния образ, се въвежда новата структура на високите сгради, до голяма степен прилагана и до днес, а конструкцията на Джени е наречена "чикагска".

Това се дължи и на още едно нововъведение - стоманените греди "Бесемер", вальцовани за пръв път през 1884 г. за нуждите на мостовите конструкции, но "светкавично" приложени от Джени в строителството на Home Insurance Building по поръчка на фирмата "Карнеги-Фипс Стийл" от Питсбърг. (Carnegie - Phipps Steel Co.)

Що се отнася до височината, този "небостъргач" е бил по-нисък от някои сгради с носещи стени, строени дотогава за производствени или складови нужди. Старата изпитана система не се предава лесно - само 4 години по-късно, през 1889 г., **Monadnock Building**, проектиран от арх. Джон Рут, поставя рекорд от 17 етажа и остава ненадминат по височина в "своята категория" - многоетажна сграда с носещи външни стени. Така, както не е за вярване, че сградата на Льо Барон Джени е с фасада-завеса, по същия начин не бихме могли да отгатнем, че елегантните фасади на Рут всъщност са стени, дебели 2,5 м в партера.

Auditorium Building (днес сградата на Университета "Рузвелт"), завършен през 1889 г., е едно от най-големите архитектурни събития тогава и донася шумен успех за фирмата **Адлер и Съливан**.

Единият от съдружниците, инж. арх. Данкмар Адлер (1844 - 1900), се е занимавал с конструктивните проблеми.

Другият - арх. Луис Хенри Съливан (1856 - 1924), е ученик на Хенри Ричардсън и на Франк Фърнес, работил е известно време при Льо Барон Джени. Заедно с другите си изключителни заслуги към американската и към световната архитектура, по всеобщо признание Съливан е "архитектурният баща" на небостъргача, защото е превърнал новата конструктивна концепция в произведение на изкуството.

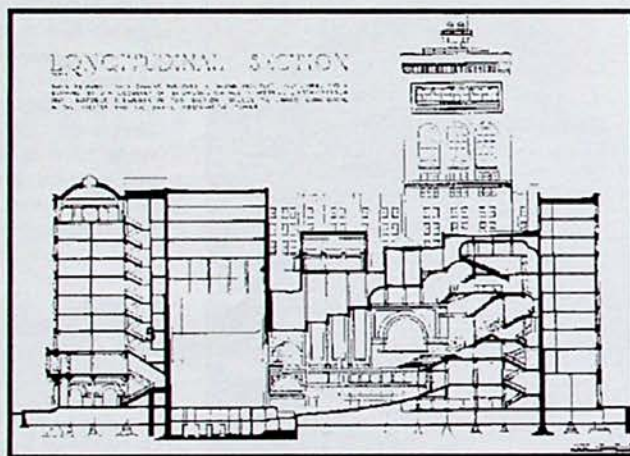
Може би тук е уместно да се припомни и фактът, че Франк Лойд Райт е работил при Съливан от 1887 до 1893 година. През 1890 г. на него е възложено цялото жилищно проектиране във фирмата.

"Auditorium Building" е застроен плътно върху целия квартал и съчетава принципите на небостъргача с вграждането на голямо зално пространство - театър за 4200 души, хотел, офиси за даване под наем, магазини и др. Комплексът е най-големият по разгъната площ, най-скъпият, с най-изискан интери-

•••

5, 6 и 7 - Auditorium Building, общ изглед, надлъжен разрез и фрагмент от интериора
 8 - Reliance Building (1890-1895), арх. Даниел Бърнам
 9 - The Masonic Temple (хотел "Масонски храм" - 1892), арх. Даниел Бърнам, арх. Джон Рут

6

5

7

ор и си остава най-значителното постижение за периода. Но това все още не е новият архитектурен образ.

От 1881 до 1895 г. (когато фирмата им се разпада) Адлер и Съливан са работили над повече от 200 проекта, между които са едни от най-важните сгради, построени в Чикаго, включително и небостъргачи.

В същото време два от проектите им, смятани за безспорни върхове и допринесли решително за архитектурния образ на небостъргача, са реализирани в други градове: **Wainright Building** (10 ет., 1891) в Сейнт Луис, щат Мисури, и **Guaranty (Prudential) Building** (14 ет., 1895) в Бъфало, щат Ню Йорк. По този начин броят на градовете-участници в състезанието, се увеличава.

Само първите експерименти робуват все още на стария образ. Но масово прилаганата вече нова концепция създава уникални за времето архитектурни възможности и архитектите се впускат да ги използват. Така се стига до още едно много важно завоевание - голямото остъкляване.

Производството на стъкла с по-големи размери съвпада с възстановяването на Чикаго след пожара и с тенденцията за по-големи прозорци в новите сгради. По онова време всяко голямо неразчленено остъкляване вече се е наричало "чикагски прозорец", но външните носещи стени са ограничавали неговото приложение поради недостатъчните размери на прозоречните отвори. Стоманената скелетна конструкция решава този проблем и названието "чикагски прозорец" вече се отнася за най-важния елемент от архитектурния образ на небостъргача, а размерите му си остават своеобразен рекорд и до днес, тъй като в съвременните небостъргачи се използват доста по-малки стъклени модули.

Едва ли има друга сграда, която да олицетворява по-добре постигането на този синтез от **Reliance Building**, превърнал се в "типичен" и често наподобяван образ на чикагския небостъргач от началния период. Тази 15-етажна сграда е проектирана от арх. Даниел Бърнам - една от най-уважаваните фигури в американската архитектура, с големи заслуги и влияние в градоустройственото планиране на Чикаго и на други големи градове.

"Reliance Building" е реализиран на два етапа - първите пет етажа са завършени през 1890 г., а останалите десет - през 1895 година.

Между тогавашните рекорди са вписани постижения за бързина, които също са много важни за строителната практика. Такава сензация е бил вторият етап на "Reliance Building" - стоманеният скелет на десетте етажа е вдигнат за 15 дни! Не е трудно да си представим изумлението на минавачите, все още свикнали с темповете на тухленото строителство.

Даниел Бърнам (заедно със споменатия вече арх. Джон Рут) проектира и завършения през 1892 г., в навечерието на Чикагското изложение, 22-етажен хотел "Масонски храм", разрушен през 1939 година. Това е последният чикагски рекордьор по височина (92 м). През следващите 80 години всич-

ки рекорди принадлежат на Манхатън, Ню Йорк. Едва през 1974 г. Чикаго си връща първенството с небостъргача на "Sears".

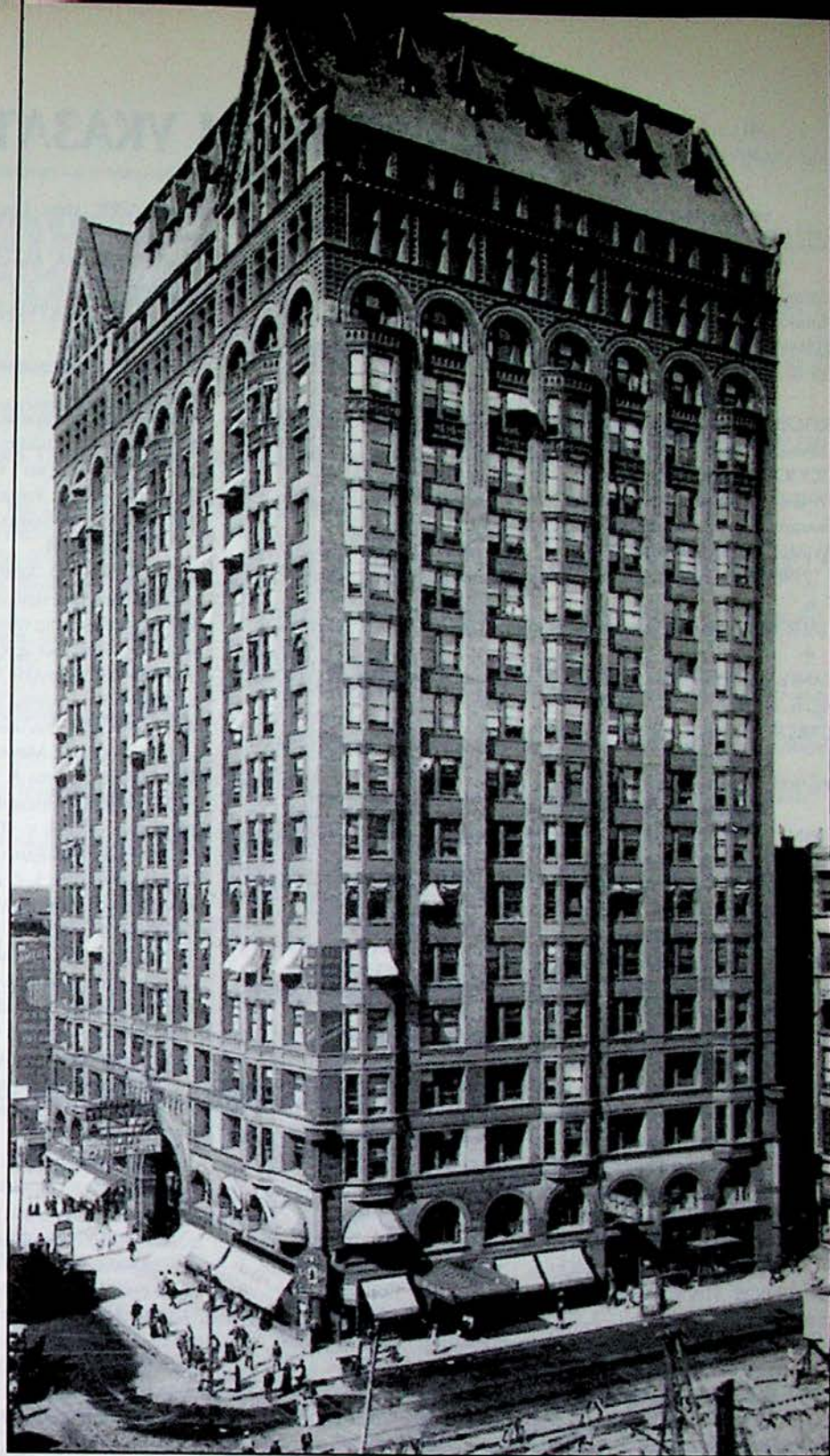
С множеството тежки арки, островърхи покриви и капандури в "романски" стил ("Romanesque"), "масонският храм" предвещава ерата на еkleктичните декоративни стилове. Изобщо световното Колумбийско изложение в Чикаго популяризира и дори успява да наложи стила **Beaux Arts** не без голямото влияние на Даниел Бърнам, който е автор и на грандиозния градоустройствен проект за изложението.

Експресията на стоманата и стъклото - "чикагската конструкция" и "чикагският прозорец", отстъпват зад еkleктиката и украсителството. Модернизмът в САЩ се "отлага" с няколко десетилетия - поне онзи, който проправя пътя на небостъргачите. Но пробивът вече е направен - новите изразни средства не са изоставени и се използват масово, само че "под прикритие". Те завладяват въображението на архитектите в Европа и един ден, възползвайки се отново от неограничените възможности на Америка, ще създадат образа на космополитния град, помитайки, за съжаление, много важни традиции и ценности.

Публикациите на Съливан "Орнаментът в архитектурата" (1892) и "Високата административна сграда, погледната естетически" (1895), както и знаменитата му фраза "Формата следва функцията" оформят вижданията за новия образ на цяла глеяда архитектура, принадлежащи към Чикагската школа, създали и утвърдили небостъргача. Те далеч не са били такива единомишленици като момчетата от "Баухаус" по-късно, имали са различни и дори противоречащи си разбирания и принципи. Никой от тях - нито Дженни, нито Съливан, нито Бърнам, нито някой от останалите - не би могъл да претендира, че е едноличен автор на небостъргача, но всеки от тях има съществен принос. Това, което ги е обединявало, е усетът за назрелия момент и дръзките нови решения. ●

■ ■ ■ **Димитър Анреичин**

(Продължава в следващия брой)

UNLIMITED RACE BY UNLIMITED MEANS

This essay is the first part of a series on the history of the high-rise buildings in the USA. The first "skyscraper" was considered to be the 10-storeyed Home insurance Building in Chicago (1885) designed by William LeBaron Jenney. It was followed by Louis Sullivan's and Daniel Burnham's artistically decorated structures. Among many other buildings of that period, those famous architects' important realisations had formed the Chicago School's contribution to the principles and the image of the contemporary skyscrapers, before the American architects' mind was wrapped up in the Beaux Arts Style at the turn of the century.

Dimitar Andreychin

УВОДНИ СТАТИИ

Бъдещето на сп. "Архитектура" - бр. 1, с. 9

НАЦИОНАЛЕН ПРЕГЛЕД

Национален преглед '96. Наградите - бр. 1, с. 23

Национален преглед '97. Наградите - бр. 6, с. 10

ДИМИТРОВ, Людмил. Жанрово разнообразие в скромнен обем - бр. 6, с. 11

БЪЛГАРСКА АРХИТЕКТУРА

ВУЛОВ, Явор. Мечти, архитектура и замъци (хотелски комплекс "Замъкът Хранков" в София) - бр. 1, с. 29

ПОПОВ, Лило. Хотел "Глория Палас" в София - бр. 1, с. 2

ТАЧЕВА, Дарина. Творческата база на "Отворено общество" и Нов български университет в Созопол - бр. 3, с. 44

ДИМИТРОВ, Димитър. "Булбанк" АД - клон Хасково - бр. 4, с. 4

СТОЯНОВА, Дениза. Сградата на Дарик радио в София - бр. 5, с. 6

ПАНОВ, Атанас. Административни сгради на JBI в София - бр. 6, с. 4

ТАНГЪРОВ, Йордан. Пластичната архитектура в Европа и у нас - бр. 6, с. 24

САВОВ, Росен. Скорошни проекти - бр. 6, с. 36

Жилището

ЖЕЛЕВ, Живко. Пет къщи - бр. 6, с. 28

Интериор. Реконструкции

ДИМИТРОВ, Людмил. Офисът на "Арка - Студио" в София - забележителен естетически резултат - бр. 2, с. 34

ПАНТЕЛЕЕВ, Иво. Магазинът за мебели "Леонтаридис Бултрейд" - изискано присъствие в центъра на София - бр. 2, с. 38

Високите сгради

Новите небосъгъргачи - бр. 5, с. 15

ВИДЕЛОВ, Митьо. Имат ли бъдеще високите сгради в София - бр. 5, с. 16

Градоустройствено решение за пространството около хотел "Кемпински - Зографски" - бр. 5, с. 18

ЯНТАХТОВ, Иван. За общия език между архитекта и инженера при строителството на високи сгради - бр. 5, с. 20

ДИЛОВ, Тодор. Високата сграда - необходимост, творческа изява или символ на престиж? - бр. 5, с. 25

Пътят към храма

ВЪТКОВ, Петър. Храм за хората или дом на бога - бр. 3, с. 22

ПАНДЪРСКИ, Кирил. За иконографията на храма - бр. 1, с. 16

ГРАДОУСТРОЙСТВО

ТАНГЪРОВ, Йордан. Централната градска част Сердика - Средец - София - бр. 6, с. 40

БУЛЕВ, Тодор. Към реурбанизация на сърцето на града - бр. 6, с. 43

70 ГОДИНИ АРХИТЕКТУРЕН ПЕЧАТ

ТОНЕВ, Любен. Първите години... - бр. 6, с. 17

ГЕОРГИЕВ, Георги А. Архитектура: списания и критика - бр. 6, с. 18

СЛАВОВ, Йордан. 70 години независимо архитектурно сдружение - бр. 6, с. 21

КОНКУРСИ

АНТОНОВ, Константин. Конкурсите за храма "Св. Мина" в София - бр. 1, с. 10

Конкурсът за храма "Св. Мина" - Из стенографския протокол на обсъждането - бр. 1, с. 14

ПОПОВ, Стефан. Въпроси, които чакат отговор. По повод конкурса за храма "Св. Мина" - бр. 1, с. 16

НИКОЛОВ, Илиян. Нова функционална организация на площад "Славейков" в София - бр. 1, с. 18

КОНСТАНТИНОВ, Станислав. Културно-информационен център със собствено ръководство и политика (проект за пл. "Славейков" в София) - бр. 1, с. 19

ПАНТЕЛЕЕВ, Иво. Проектът ни търси уникалната идинтичност на площада (проект за пл. "Славейков" в София) - бр. 1, с. 21

НИКИФОРОВА, Мила. Идеи за обитаването на града в проектите за Europan 4 - бр. 2, с. 47

АРХИТЕКТУРНО НАСЛЕДСТВО И СЪВРЕМЕННОСТ

Банско

САНДЕВА, Вилхелмина. Да запазим богатството от традиции... - бр. 4, с. 11

ХАРБОВА, Маргарита. Духът на старинното селище Банско и възраждането му в наше време - бр. 4, с. 12

Нов хотел в Банско - бр. 4, с. 14

ВЪТКОВ, Петър. Урбанистичният език на Банско - бр. 4, с. 15

ДИМИТРОВ, Людмил. Хотел "Банско" - бр. 4, с. 17

ТВОРЦИ

ПОПОВ, Христо. Храбър Попов - един от пионерите на българската архитектурна наука и практика - бр. 1, с. 54

БОЯДЖИЕВ, Константин. За модерното в националното наследство (за приноса на арх. Храбър Попов) - бр. 1, с. 58

ТАНГЪРОВ, Йордан. Чавдар Мутафов - архитектът - бр. 3, с. 34

ПЕНЕВА, Николина. "Защо не?"... за Емил Айо - бр. 3, с. 37

МОМИРОВ, Емил. Живот, отдаден на науката - 100 години от рождението на арх. Милко Бичев - бр. 4, с. 22

ГЕОРГИЕВ, Георги А. Милко Бичев - опит за портрет - бр. 4, с. 28

БОЯДЖИЕВ, Константин. Дискусията около "Български барок" на М. Бичев - бр. 4, с. 30

РОМЕНСКИ, Владимир. Почти половин век творчество - арх. Тодор Дилов - бр. 5, с. 22

СЛАВОВ, Й. Готфрид Бьом. Диалог между миналото и бъдещето - бр. 6, с. 25

ПОПОВ, Лило. Никола Каменов на 70 години - бр. 6, с. 50

Архитект на годината '96

Сградата на САБ в Стара Загора - разговор с арх. Петър Киряков и арх. Георги Чернев - бр. 1, с. 3

Бургаският архитект на годината '96 - бр. 3, с. 47

Портрети

ПЕТКОВ, Минчо. Конвертируеми ли са дипломите ни по архитектура? - бр. 1, с. 26

Творческата зрелост. Разговор с арх. Иво Петров - бр. 1, с. 35

Посланията на архитектурата. Разговор с арх. Станчо Веков - бр. 2, с. 13

Да се опълчиш срещу историята означава да си в диалог с нея. Интервю с Рикардо Бофил - бр. 2, с. 52

Архитектурата между мечтите и делничното. Разговор с арх. Владимир Дамянов - бр. 3, с. 40

Позиция

ЦЕКИЧ, Никола. Изкуството и свободата в архитектурата на града - бр. 1, с. 51

ЦЕКИЧ, Никола. Безсилието на изкуството в урбанизацията - бр. 3, с. 30

ВЪЛКОВ, Благвест. Преходна ли е архитектурата на прехода - бр. 5, с. 48

In memoriam

Границите на архитектурното изкуство. Последното интервю на проф. арх. Мила Иванова - бр. 3, с. 32

ГОЧЕВА, Дарина. За него конструкции бяха като живи същества. Почина инж. Лало Райков - бр. 5, с. 50

АНАСТАСОВ, Христо. Хуберт Печниг (1913-1997) - бр. 6, с. 47

АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ

МИРЯНОВ, Младен. Покривни остъклявания със съвременни носещи конструкции - бр. 2, с. 41

ДИЗАЙН

ДИМИТРОВ, Людмил. Градът и изкуството днес - бр. 1, с. 47

ЙОВЕВА, Антоанета. Съоръжения за детски игри - бр. 4, с. 44
АРХИТЕКТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ
КАШУКЕЕВ, Васил. Студент на юдината или салонът на отхвърлените - бр. 3, с. 21

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ. АРХИТЕКТУРА И ЕНЕРГИЯ
РАШЕНОВ, Христо. Необходима е концепция за подобряване на жилищните комплекси от едропанелни сгради у нас - бр. 5, с. 54
ГИНЕВ, Георги. Демонстрационен проект за енергийна ефективност на жилища с централно отопление - бр. 5, с. 57

ИНТЕРАРХ '97
Информация - бр. 3, с. 3
ПАНОВ, Атанас. Жилищна сграда в Бояна (носител на награда) - бр. 3, с. 4
БОЯДЖИЕВ, Константин. Новите стари посоки. По повод "Интерарх '97" - бр. 3, с. 7

Декларация за архитектурното образование - бр. 3, с. 12
ДИМИТРОВ, Людмил. Форумът "Архитектурното образование на XXI век - формиране на нов тип архитекти" - бр. 3, с. 14
ДИМИТРОВ, Людмил. Изложбата-конкурс на студентски проекти от България, САЩ и Русия - бр. 3, с. 16
Формирането на архитекта. Разговор с Владимир Хайт - бр. 6, с. 58
ГЕОРГИЕВ, Георги А. Хорал от Малта - бр. 6, с. 59

ТЕОРИЯ
ПЕТКОВ, Минчо. Нови градски центрове в американския метрополис - бр. 4, с. 36

ИСТОРИЯ НА АРХИТЕКТУРАТА
ЖЕЛЕВА, Добриня. Първият модерен жилищен комплекс в София (жк "Илинден") - бр. 2, с. 24
ТИХОЛОВ, Калин. Камината в европейската жилищна архитектура - бр. 4, с. 40; бр. 5, с. 43

АРХИТЕКТУРА И СОЦИОЛОГИЯ
Човекът в пространството
ПЕНЕВСКА, Веселина. Градът като център - бр. 1, с. 59
Архитектура за всички
Архитектура за всички, или как архитектите да убедят обществото,

че са му необходими (разговор в редакцията) - бр. 2, с. 18
ПЛАКРОУЗ, Хенри. Обучение чрез застроенията околна среда - бр. 2, с. 20

СВЕТОВНА АРХИТЕКТУРА
КРУШАРСКА, Маргарита. Архитекти-сеизмографи срещу Мики Маус. Биеналето "Венеция '96" - бр. 1, с. 40
Софмодернизъм. Разговор с Ерик ван Егераат - бр. 1, с. 43
ПИЗАРО, Хосе. Център за психично здраве в Испания - бр. 2, с. 56
Сурова среда. Творчеството на Студио Гранда, Исландия - бр. 2, с. 60
Жилищна сграда в Мелбърн - бр. 3, с. 50
ПОПОВ, Лило. Танцуващата къща. Административна сграда на Национале Недерланден в Прага - бр. 3, с. 54
"Haas Haus" във Виена - бр. 3, с. 57
Майер в Хага - бр. 4, с. 48
Музей на астрономията в Япония - бр. 4, с. 53
Свер Фен - носител на наградата "Прицкер" 1997 - бр. 4, с. 58
Небесният град 1000 - бр. 5, с. 26
Азия посреща новото хилядолетие с химни в чест на небостъргачите - бр. 5, с. 28

ГЕОРГИЕВ, Георги. Кулата на Жан Нувел - бр. 5, с. 30
ДЕЙВИ, Питър. Големи надежди. Сградата на Комерцбанк във Франкфурт - бр. 5, с. 33
МИЛКОВ, Любомир. Енергийно ефективни решения в Комерцбанк - бр. 5, с. 37
ЛУИ, Ронсан. Георги Станишев. Млади архитекти от Хонконг - бр. 5, с. 39
АНДРЕЙЧИН, Димитър. Неограничена надпревара на неограничени възможности. Историята на небостъргача - бр. 6, с. 52
Музеят "Гугенхайм" в Билбао - бр. 6, с. 62

НОВИ КНИГИ
Ново издание "Български манастири" - бр. 5, с. 42
КЛУБЪТ НА АРХИТЕКТА-ХУДОЖНИК ПРЕДСТАВЯ
КАМБУРОВА, Елка. Акварелите на Агнеса Касабова - бр. 4, с. 64

АЗБУЧЕН УКАЗАТЕЛ

АТАНАСОВ, Христо - бр. 6, с. 47
АНДРЕЙЧИН, Димитър - бр. 6, с. 52
АНТОНОВ, Константин - бр. 1, с. 10
БОФИЛ, Рикардо - бр. 2, с. 52
БОЯДЖИЕВ, Константин - бр. 1, с. 58; бр. 3, с. 7; бр. 4, с. 30
БУЛЕВ, Тодор - бр. 6, с. 43
ВЕКОВ, Станчо - бр. 2, с. 13
ВИДЕЛОВ, Митьо - бр. 5, с. 16
ВУЛОВ, Явор - бр. 1, с. 29
ВЪЛКОВ, Блавест - бр. 5, с. 48
ВЪТКОВ, Петър - бр. 3, с. 22; бр. 4, с. 15
ГЕОРГИЕВ, Георги А. - бр. 4, с. 28; бр. 5, с. 30; бр. 6, с. 18; бр. 6, с. 59
ГЕРГАНОВА, Дунка - бр. 3, с. 47
ГИНЕВ, Георги - бр. 5, с. 57
ГОЧЕВА, Дарина - бр. 5, с. 50
ДАМЯНОВ, Владимир - бр. 3, с. 40
ДЕЙВИ, Питър - бр. 5, с. 33
ДИЛОВ, Тодор - бр. 5, с. 24
ДИМИТРОВ, Димитър - бр. 4, с. 4
ДИМИТРОВ, Людмил - бр. 1, с. 47; бр. 2, с. 34; бр. 3, с. 14; бр. 3, с. 16; бр. 4, с. 17; бр. 6, с. 11
ДОБРИНОВА, Анна - бр. 2, с. 13; бр. 3,

с. 32; бр. 6, с. 58
ЕГЕРААТ, Ерик ван - бр. 1, с. 43
ЖЕЛЕВА-МАТИНС, Добриня - бр. 2, с. 24
ЖЕЛЕВ, Живко - бр. 6, с. 28
ИВАНОВА, Мила - бр. 3, с. 32
ЙОВЕВА, Антоанета - бр. 4, с. 44
КАМБУРОВА, Елка - бр. 4, с. 64
КАШУКЕЕВ, Васил - бр. 3, с. 20
КИРЯКОВ, Петър - бр. 1, с. 3
КОНСТАНТИНОВ, Станислав - бр. 1, с. 19
КРУШАРСКА, Маргарита - бр. 1, с. 40
ЛОЗАНОВА, Олга - бр. 2, с. 52
ЛУИ, Ронсан - бр. 5, с. 39
МИЛКОВ, Любомир - бр. 5, с. 37
МИРЯНОВ, Младен - бр. 2, с. 41
МОМИРОВ, Емил - бр. 4, с. 22
НИКИФОРОВА, Мила - бр. 2, с. 47
НИКОЛОВ, Илиан - бр. 1, с. 18
ПАНДЪРСКИ, Кирил - бр. 1, с. 16
ПАНОВ, Атанас - бр. 3, с. 4; бр. 6, с. 4
ПАНТЕЛЕЕВ, Иво - бр. 1, с. 21; бр. 2, с. 38
ПЕНЕВА, Николина - бр. 3, с. 37
ПЕНЕВСКА, Веселина - бр. 1, с. 59
ПЕТКОВ, Минчо - бр. 1, с. 26; бр. 4, с. 36
ПЕТРОВ, Иво - бр. 1, с. 35

ПИЗАРО, Хосе - бр. 2, с. 56
ПЛАКРОУЗ, Хенри - бр. 2, с. 20
ПОПОВ, Лило - бр. 1, с. 2; бр. 2, с. 2; бр. 3, с. 40; бр. 3, с. 54; бр. 6, с. 50
ПОПОВ, Стефан - бр. 1, с. 16
ПОПОВ, Христо - бр. 1, с. 54
РАШЕНОВ, Христо - бр. 5, с. 54
РОМЕНСКИ, Владимир - бр. 5, с. 22
САВОВ, Росен - бр. 6, с. 36
САНДЕВА, Вилхелмина - бр. 4, с. 11
СЛАВОВ, Йордан - бр. 6, с. 21; бр. 6, с. 25
СТАНИШЕВ, Георги - бр. 1, с. 43; бр. 2, с. 60; бр. 5, с. 39
СТОЯНОВА, Дениза - бр. 5, с. 6
ТАНГЪРОВ, Йордан - бр. 3, с. 34; бр. 6, с. 24; бр. 6, с. 40
ТАЧЕВА, Дарина - бр. 3, с. 44
ТИХОЛОВ, Калин - бр. 4, с. 40; бр. 5, с. 43
ТОНЕВ, Любен - бр. 6, с. 17
ХАЙТ, Владимир - бр. 6, с. 58
ХАРБОВА, Маргарита - бр. 4, с. 12
ХРАНКОВ, Пламен - бр. 1, с. 29
ЦЕКИЧ, Никола - бр. 1, с. 51; бр. 3, с. 30
ЧЕРНЕВ, Георги - бр. 1, с. 3
ЯНТАХТОВ, Иван - бр. 5, с. 20

ФОРМИРАНЕТО НА АРХИТЕКТА

Разговор с Владимир Хайт

А.Д.: *Как да бъде открит архитектурният талант у младия човек?*

В.Х.: По своето обществено значение архитектурата винаги придава форми, чрез които хуманизира, естетизира или одухотворява жизнената среда на човека и на обществото. В този смисъл архитектурният талант (за разлика например от музикалния) може да не се прояви в младостта, а да се разкрие в зряла възраст с натрупването на жизнен опит и с осъзнаването на висшите ценности, може да блесне при някоя конкретна поръчка (обект), неочаквано силно увлякла професионалиста.

Архитектурният талант навярно се проявява в умението и в желанието да се формира пространство, да се решават функционално-пространствени задачи - все заложи, които една личност едва ли може да прояви от само себе си. Необходимо е да се стремиш да станеш архитект, но практически не може да се очаква да е добър архитект човек, който не е художник, не рисува добре. Всред такива си струва да се търси някой нов Брунелески, Льо Корбюзие или Мельников. Добре е всички учащи се да са запознати с основите и с историята на архитектурата.

А.Д.: *Винаги ли добрият архитект е и добър педагог - и обратно?*

В.Х.: Твърдо не и не. Но личният творчески пример и професионален авторитет на педагога имат огромно значение за формирането на бъдещия архитект. Престижното име на педагога заставя студента да работи.

Много е важно да не навлизаш в ролята на диктатор, да не възпитаваш епигони, а да дадеш възможност да се разкрият индивидуалните способности на бъдещия архитект.

А.Д.: *Какъв съвет като педагог вие бихте дали на професионалиста, на опитния архитект - как да укрепва, а не преждевременно да загуби таланта си? Има ли всекидневни упражнения, които да го развиват?*

Владимир Хайт е член-кор. на Руската академия на архитектурните и строителните науки, директор на Научноизследователския институт по теория на архитектурата и градоустройството.

В.Х.: Много години вече чета лекции по история на архитектурата (предимно XIX - XX в.) в Московския архитектурен институт, участвам в държавните атестационни комисии за разглеждане на дипломни проекти. Въпреки това не съм и не се смятам за професионален педагог. По тази причина моите отговори са само лично мнение на професионалист-архитект и на архитект-историк и не претендирам, че са абсолютно верни.

Но като професионалист съм убеден: няма безинтересни теми и обекти за проектиране. Отнасяйте се с всеки проект както с първия си и най-важното - по-възможност участвайте във всички конкурси, търсете нови подходи, форми, образи, мислейки в същото време за бъдещия потребител.

Смятам за много важно всекидневно да се обогатяват художествените и архитектурните впечатления: да се гледат книги, списания, фотографии, да се пътува, да се изучават архитектурни паметници и нови сгради, да се посещават художествени музеи, да се лобува човек на красивите жени... От съществено значение е да не се прекъсва рисуването от натура - това тренира око и ръката, а навярно и душата.

А.Д.: *Кое в обучението е най-важното и кое - най-маловажното?*

В.Х.: Мисля, че най-важното е овладяването на общочовешката и на професионалната култура (откъдето идва особената роля на историята на архитектурата и градоустройството в учебния процес). Най-маловажното е изучаването на техническите дисциплини (все пак това са само средства, методи, макар и много важни за реализацията на замисъла на архитекта).

Днес е необходимо да се изучават и овладяват компютърните методи на проектиране, не толкова като ново техническо средство, а като нов начин на проектантско мислене.

А.Д.: *Средните векове са ни завещали понятието анонимна архитектура. Как се отразява на съвременната архитектура отказът от това понятие? Необходимо ли е да се възстанови връзката му с образованието?*

В.Х.: Всяка архитектура като начин на формиране на средата и самата среда в крайна сметка са анонимни. Вярваният едва в черквата "Св. Петър" в Рим, в Успенския събор в Москва, в черквата "Св. Неделя" или "Александър Невски" в София не за да се

възхищава на майсторството на архитектите и художниците. Но архитектурата винаги е била и си остава авторска, наистина индивидуална (дори ако Кьолнската катедрала е била строена 600 години, първоначално някой я е измислил, вложил е душата си и естетическите си предпочитания в нея; същото се отнася за каменоделците, изграждали в продължение на векове колоните и арките и, за художниците и скулпторите). В този смисъл аз не намирам принципна разлика между древността и XX век. По-скоро първата половина на отминаващото столетие се отличава със стремежа към радикално обновление и с патоса от края на века с увлечението към контекстуален, насочен към опазването на околната среда подход, като че ли завръщаш се към "анонимната" архитектура на миналото. И все пак водещите творци създават оригинални (дори да става дума за стилизация) неща, търсещи новото. И добре е тази диалектика да бъде показана на студента-архитект, но в никакъв случай с това да не се ограничава творческата му инициатива, да не се потискат търсенията му, а да се поощряват смелостта и оригиналността му.

А.Д.: *Кои явления в архитектурата пишат нейната история?*

В.Х.: Творческото търсене, непрестанното обновяване, използването на нови технически и конструктивни възможности, стремежът към съвършенство - във всяко отношение.

А.Д.: *Кое е най-важното, което трябва да научи младият бъдещ архитект?*

В.Х.: От една страна, той трябва да се научи да вярва в себе си и в мисията на архитектурата, да съзира изкуството в архитектурата и да го твори. От друга страна, това е отговорността му пред природата, ландшафта, града, обществото, клиента, историята. Величието на архитектурната професия е в служенето.

Виждам архитектурата на XX век технически съвършена, екологична, социално отговорна, образно изразителна, формално богата, разнообразна и многообразна, многостилова, смела, новаторска, без да скъсва с изискванията на масовия художествен вкус и предпочитанията, свързани с мястото и средата на строителство, с обществената, националната и местната художествена и архитектурна традиция.

Разговора проведе Анна Добринова

ХОРАЛ ОТ МАЛТА

Редовният гост на триеналето в София и, надяваме се, приятел на България, очарователният със словото и творбите си Ричард Ингланд отново бе сред нас. И този път не дойде с празни ръце, подаръкът бе само един, но с неограничена стойност - един истински шедевър: малката капела за самаритяните от Малта. И като всяко значително произведение на изкуството, общуването с него изисква съсредоточаване и подходяща атмосфера за съзерцание: Тишина.

В настъпилата тишина прозвучава първият звук - чист и ясен, звук от платинена флейта. Звукът обявява първия глас в сложната партитура, която ни предстои да прочетем, извлича след себе си първата тема, изписва я отчетливо в състения от очакване въздух, замيرا в лъчатушен низходящ полет и внезапно секва с един последен висок тон в края на декресчендото. Тутакси от първия звук избликва, набира сила и се устремява нагоре друг звук - силен и дълбок, от катедрален орган. Вторият звук - вторият глас от голямата fuga, възвестява тържествено главната тема в симетрично алегро маестозо, издига я високо към небето като молитва и после, все така плавно и тържествено, стихва, за да положи кротко, но уверено последния си тон върху първата тема. Така двете теми, без да се смесват, се оказват здраво вплетени в неразделимо полифонично цяло: като че ли Вивалди и Шонберг са призовани по молба на Ингланд да сътворят в необикновен тандем, преодолял три века, този хармоничен хорал в невероятен контрапункт, хорал, който зазвучава от най-необикновения инструмент - фасадата на малкия параклис от Малта.

Един звук, два звука...

Една линия, две линии...

Звучите постепенно затихват и се преобразяват в лесночетливи графични линии. Едната линия е врязана сякаш от остър и твърд резец в плътта на стената, оставя проста, но дълбока зигзаговидна дияра като замръзнала светкавица и спира изведнъж. Положено е началото на увлекателна игра по незначайни, но логични правила. Отвореният прорез разделя тялото на две неравни половини, отмествайки горната по-голяма част леко назад. Въображението продължава да насочва ръката на артиста. Нанесена е отчетливо втора линия, която се устремява в сложно възходящо движение, лобувайки се на меките извивки на волутите и богатите профили на корнизите, издига се уверено нагоре, после се пречупва при оста на си-

метрия, завръща се в огледално повторение и ляга стабилно върху първата, изрязвайки върху небето, въпреки неузнаваемите модификации, типично бароков силует.

Защо барок?

Отговорът на този съвсем уместен въпрос не е еднозначен, за да бъде той точен и изчерпателен би трябвало да се подложи на обстоен анализ феноменът Малта. Това вече е сторено (в статията "С Малта в сърцето", сп. "Архитектура", 1992 г., кн. 5). Сега ще се спрем само на главния фактор, формирал уникалния облик на Малта и малтийците. В геометричния център на Средиземноморието малкият остров е посрещал всички народи, които са го населявали - финикийци, гърци, римляни, картагенци, иберийци, араби, французи, италианци, рицари от цяла Европа - всички народи от бреговете на "маре нострум" са оставили в гостопри-

•••

•••

емната страна своите обичаи, вярвания, религии, култури, а тя от своя страна ги е приела с лекота и толерантност.

При такъв богат избор тогава защо тъкмо барокът трябва да вгради своя знак, определящ образа на тази сграда?

Според Кенет Кларк барокът от XVII в. е третият грандиозен творчески взрив, който разтърсва Европа през хилядолетната и история (другите два са Елада през класическия V в. пр.н.е. и готиката през XII в.). Барокът - този доскоро най-мощна по мащаб и обхват велика творческа епоха, избухва в Италия и залива света - в действителност е последният успешен опит да се изрази копнежът на християнските народи към святостта, да се задържи религиозното чувство, да се съхрани тяхната единствена опора - вярата, доколкото това е възможно и докогато е позволено, пред започналия отдавна и трайно установяващ се атеизъм. В този смисъл барокът се явява магнетичен обединителен център, около който не само гравитират другите култури и стилове, но им помага да се сплетат безпрепятствено един с друг, да се обогатят взаимно, без да изгубят при осмозата ценностната си характеристика. Така днешните малтийци намират, въпреки многопластовата структура на съзнанието, своето единство и равновесие тъкмо в лоното на католическата църква, именно чрез нея от периода на най-бляскавия и разцвет, който съпада с времето на зрелия барок, те изявяват най-сигурно своята културна идентичност.

Религиозно чувство, святост, вяра - ето три от ключовите думи, с които ще разтворим някои от затворените двери на това просто наглед, но извънредно сложно в същността си художествено произведение.

Единствената твърда права линия отделя грубата нечиста материя - земята - от пречистената с вяра материя на сътворената от човешки ръце творба, посветена на Духа. Между решително положения хоризонтален праг и зигзагообразната линия, която маркира условното място на приземния етаж, се вмества контактната плоскост, представяща преходна зона за подготовка на погледа и душата към същинското извисяване. Тук са разположени три прости правоъгълни отвора с утилитарно предназначение, като средният е само малко уедрен, за да подчертае входа и главната композиционна ос на симетрия. Материалът е обикновена мозайка, оцветена в познатите и любими на средиземноморците цветове - кобалтово синьо и лимонено жълто. Над преходната зона се издига величествено зоната на възвишеното; с материала на вечността - камъка в благороден топло сив цвят, изря-

зана от още по-висшата материя на небето, обърнала нежно и самото небе, не го прегражда, а го оставя да премине свободно през нея от двата кръгли "неутилитарни" отвора, на мястото, отредено за изобилна пластика при традиционните медалиони; един почти класически фронтон - неочакван и невидан - в изненадващо нова по звучене барокова форма, извисяваща се нагоре към висините в нестихващ копнеж за святост и духовност; недвусмислено ясна барокова форма, моделирана наново с внимание и нежност, която няма нужда от други знаци, освен от пестеливо тук подбраните, за да изяви категорично същността на образа - католически параклис от края на XX век.

А когато претъпим прага на параклиса, попадаме в силно респектиращо по въздействие свято място - за вгълбяване, размисъл и молитва. Тук благоприятноста ни повялява да замълчим и да изживеем, ако можем, святостта, която Божият дом ни внушава. Тук дори неверникът би изпитал чувство на възлине пред духовността, която излъчва простото разпятие, обляно от лазурните лъчи на витражите или от пурпурната светлина на кандилото, озаряваща символичния път на душите към Спасителя. Нито дума повече!

Ричард Инглант безспорно е един силно вярващ християнин, своята вяра той пределно ясно изразява чрез образи - многобройните църкви и параклиси, и чрез слово - в експозето от авторската конференция на "Интерарх 97". Но само с добре обяснимата привързаност към католицизма не бихме могли да дешифрираме силната духовност, която творбите му излъчват, нито пък да характеризириме пълноценно самия автор. За да стане по-разбираема от всички тази голяма личност, да бъде понятна способността ѝ да създава духовност, би трябвало да допълним представата си за нея с още един елемент, най-важния, същностен според Монтерлан, а той е - човешкото качество. Най-високото качество - надприродното, надматериалното - именно човешкото качество на материала, от който е сътворена голямата личност, гарантира здравината на онази неръкотворна канава, върху която се влита целият гоблен, изписващ образа на твореца, извезан от най-фината, най-деликатната, най-невидимата тъкан от субстанцията на този човек - неговата чувствителност. Тази удивителна способност, която ни дава впечатления, за да ги преобразим в емоции, както би казал Пол Валери, тази лесно ранима чувствителност, присъща само на личности от най-висше човешко качество като Инглант, която единствено предопределя възможността за създаване на шедеври.

И така линиите са очертали териториите си на влияние, плоскостите са раздробени и наново сглобени, след непознато, а само предполагаемо от нас напрежение на мисълта и усилна работа на ръката на чувствителния артист като резултат на активно

действие и противодействие в края на драмата, разиграла се пред очите ни, се ражда една завършена в целостта си ясна и изразителна - нова форма. А за да бъде недвусмислено изявено нейното собствено съществуване, формата е отлепена от тялото и се представя като самостоятелно художествено произведение. Последната естетическа интервенция, обаче, не е предизвикана от интуитивни пориви, далеч по-малко е израз на произволна игра на въображението със стимулиращи го интересни съставни елементи. Единната форма е сътворена, защото трябва да бъде тук - в този си вид и на това място.

Моделираната с толкова чувство и мисъл форма представя всъщност един прост знак - портика. Така, с гловозамайващ скок във времето, обозначаващото ни връща хилядолетия назад, в Елада, към обозначаемото първообраза - пастадното пространство на мегарона, от което е произлязъл портикът - там, откъдето е тръгнала европейската архитектура, там, където тя е формирала своята изначална представа за форма и пространство. Вграденият от Инглант в малкия параклис портик, освен всички други значения получава още един завършващ композицията смисъл - да пренесе посланието от далечния архитип, да бъде Символ на Архитектурата.

Линии, плоскости, обеми, цветове и форми са думи от технически лексикон, но те не са затворени в себе си, не съществуват сами за себе си, а си подават взаимно ръце, за да осмислят едно понятие, да изградят - със знаци и символи - един ярък художествен образ.

Причисляват Инглант, въпреки яростта му, към школата на постмодернистите. Ще се съгласим при едно условие: да конкретизираме стила му с качествено прилагателно. Ортодоксалният постмодернизъм изисква заемките от миналото да бъдат интерпретирани с ирония, при тази манипулация, правена от неумели ръце, често се достига до отблъскваща гротеска, в резултат стилият деградира и се дискредитира пред публиката. Инглант също възприема метода на интерпретацията, но липа внимателно, без насилие, без гавра с наследството, моделира наново познатата форма, взета от миналото, много грижливо, с нежност и любов. От неговите ръце класическата форма излиза - без да е загубила знаковата си историческа стойност - пречистена, обновена, опоетизирана. В този смисъл най-подходящото определение на неговия стил би било поетичен постмодернизъм.

Бихме добавили с удоволствие и уважение към майстора и следното наблюдение: без предизвикателства, без арогантност, без кръящи, без претенциозни манифести, а безшумно, в тишина и спокойствие, заслушан в гласа на древната, много древна своя любима майка Малта, която много е видяла, много е преживяла и знае много за света, хората, живота, нейният предан син Ричард И. се вслушва в светлите ѝ, приема мь-

дростта ѝ, натрупана през вековете, и създава своите творби по неин образ и подобие (ако трябва да прецизираме по научному - прави архитектура в контекст).

А още по-важен за нас е смисълът, който големият творец влага в произведенията си: лиризмът, който струи от неговото рафинирано изкуство, поднесено с мярка и вкус, намира точното си определение чрез метафората, в която кристализират призивите за живот форми. А според авторитета Ортега-и-Гасет тъкмо метафората е най-сигурният признак за произведение на изкуството от най-висш порядък.

С казаното дотук Кантовата критика изконсумира правомощията си и изчерпва възможностите си. Останалото е магия...

Опасявам, че в искреното си желание да я направя понятна и достъпна за широката публика, неволно съм извършил непростимо посегателство над тази така уязвима като всяко художествено произведение творба, проявил съм може би непростимо профанизиране на тази възвишена, наситена с духовност изящна архитектурна поема.

Горещо се надявам обаче сухият анализ да не е повредил това деликатно крехко произведение и многото думи да не са похабили свежестта на светлото радостно чувство, което то събужда у нас. Всъщност бих могъл само с една дума да изразя възхищението си от малката капела на Ингланд: тя е много красива.

Споменавам тази дума с известен боязън, тя е дисквалифицирана от новите културолози, но вярвам, че все още живеят хора, макар и малко, за които красотата не е охулен и ненужен отпадък от остаряла естетика, а жизнено необходима потребност, и веста, че тя е жива, макар в далечна Малта, ще ги зарадва и...

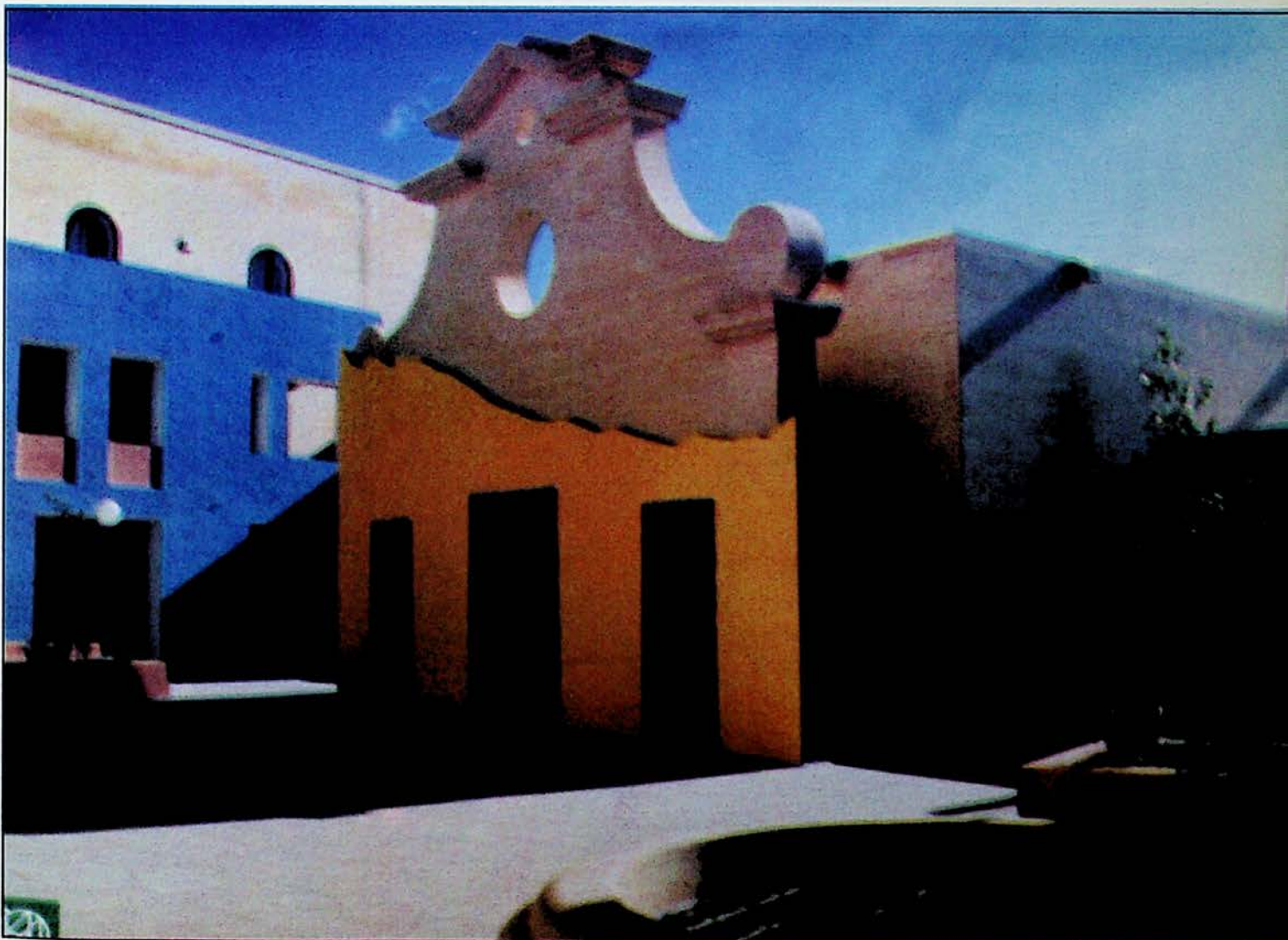
А може би ще чуят тогава и малкия хорал "Господи, нека остане радостта ми", който звучи от скромната капела, възнася се нагоре, прелита над покриви, улици и лодки, над тихите води на залива при залез слънце и зове богомолците за вечерня...

И аз бях там, в Аркадия - на сън.

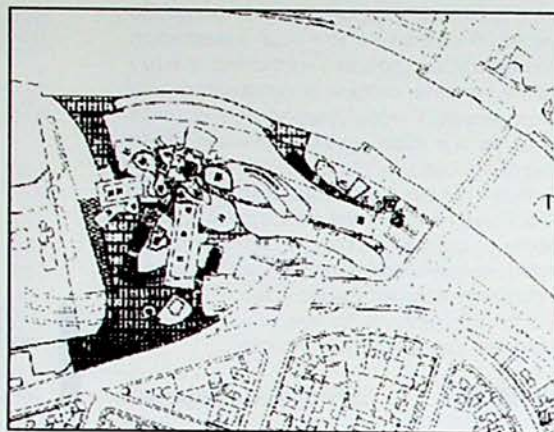
Георги А. Георгиев

1 - Параклис в Малта,
фрагмент от интериора
2 - Параклис в Малта,
западна фасада

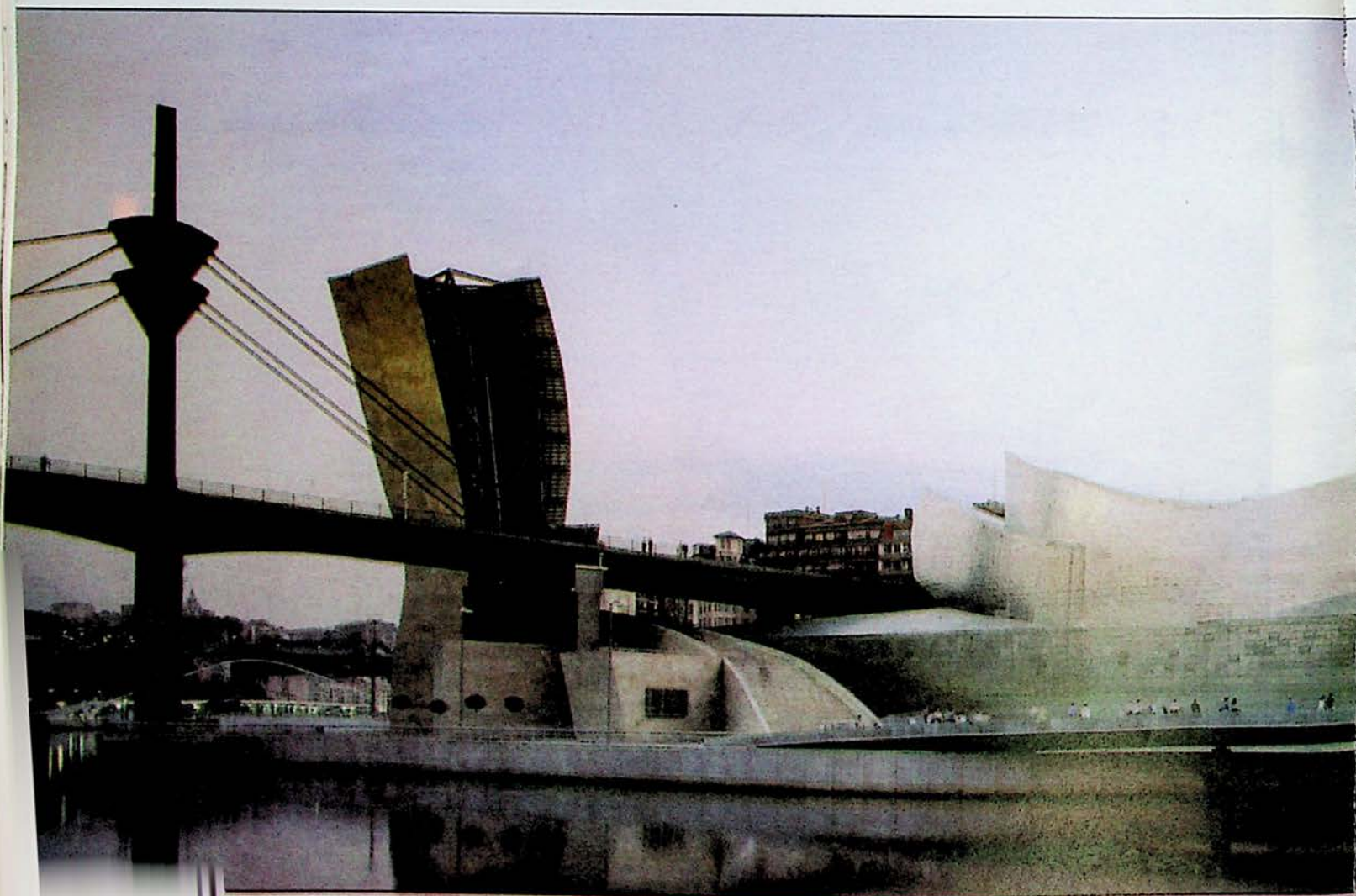
МУЗЕЯТ "ГУГЕНХАЙМ" В БИЛБАО

Автор: Франк О. Гери

Новият музей заема представителен парцел на брега на реката минаваща през града, където тя се пресича от основния транспортен мост, между Музея на изящните изкуства и общината, в непосредствена близост до градския център. В проекта са подчертани връзките с града посредством озеленени пешеходни алеи и обществени пространства, площади и крайбрежната променада. Погледите откъм града са така моделирани, че реката да се вижда през сградите.

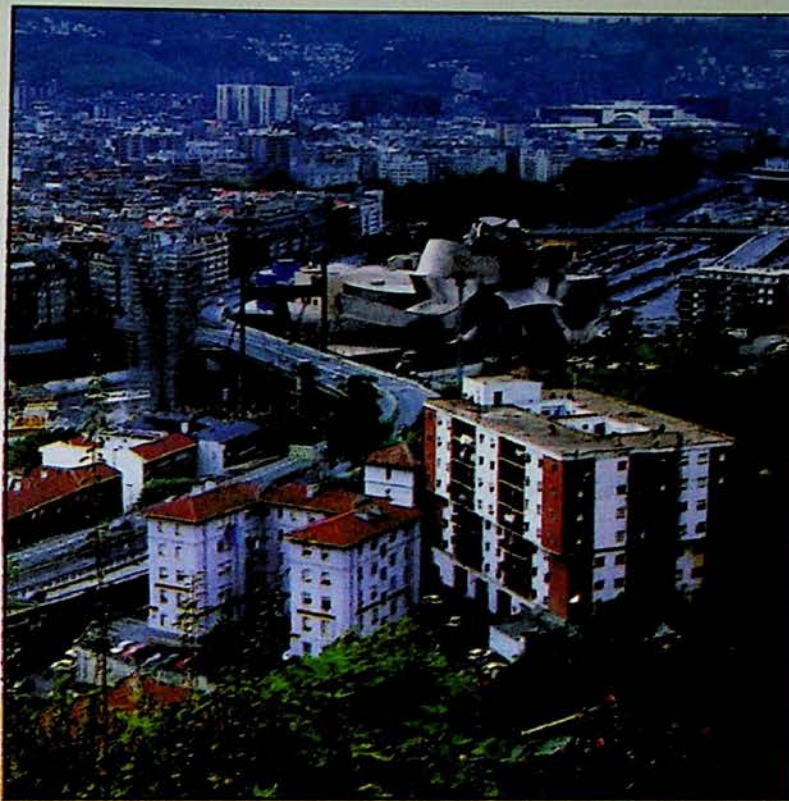
Изявените части на музея са в мащаба на съществуващите сгради, разпо-

2

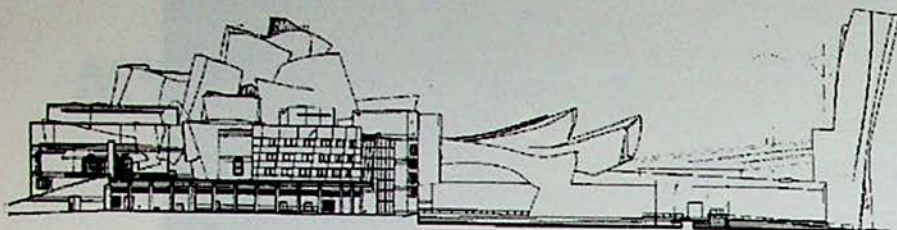
ложени през улицата и през реката, а височината на покрива на атриума съответства на околното застрояване. Високата кула в източната част на плана "прихваща" моста и го превръща в част от композицията на сградата.

Заданието изисква да бъде изградена 30 000 кв.м. площ с модерен, съвременен музей на изкуството от световна класа, включващ три различни типа изложбени пространства: постоянна експозиция; специфични инсталации и временни изложбени площи. Проектът предвижда допълнително обществено

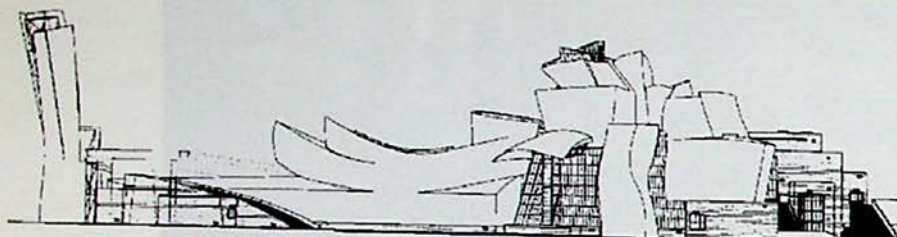

3

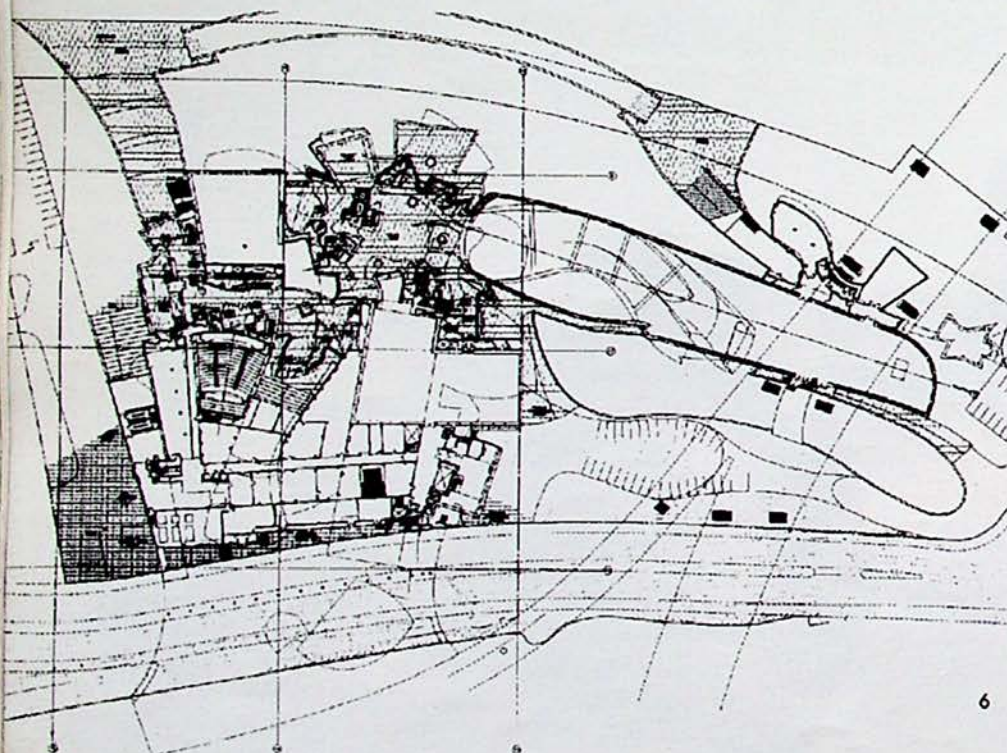

4

5

6

- 1 - Ситуация
- 2 - Общ изглед
- 3 - Панорамна снимка на сградата
- 4 - Северна фасада
- 5 - Южна фасада
- 6 - Разпределение на първия етаж
- 7, 8 - Фрагменти от екстериора
- 9, 10, 11, 12, 13 - Фрагменти от интериора

обслужване като аудиториум с 400 места, ресторант, кафене, търговска част и голям централен атриум - насочващо пространство, предвидено да функционира почти като обществен градски площад. Включени са също пространства за офиси, паркинги, складове, за зареждане и поддръжка, но поради уникалната природа на излаганата колекция съотношението на представителните към обслужващите пространства е около 2:1, обратно на нормалната пропорция 1:2.

Проектната програма е развита в няколко сгради, свързани една с друга от голямо централно атриумно пространство, чиито изразителни покривни форми обединяват композицията. Паркингите и обслужващите дейности са разположени на най-долните нива, във връзка с товарните рампи и товарните асансьори.

Входното пространство пред музея насочва към атриума, който във всичките си 4 нива е заобиколен с галерии, а към реката се отваря чрез голяма стъклена стена-витрина. Рампите и стълбите осигуряват достъп до покривите-тераси, откъдето се откриват гледки към реката и града.

Изложбените зали са ясно подчертани като големи правоъгълни обеми, натрупани един до друг, достигащи до 30 метра ширина в източния край под колоните на моста и кулата. Светлата им височина е минимум 6 метра, а скулптираните покривни форми осигуряват горното осветление.

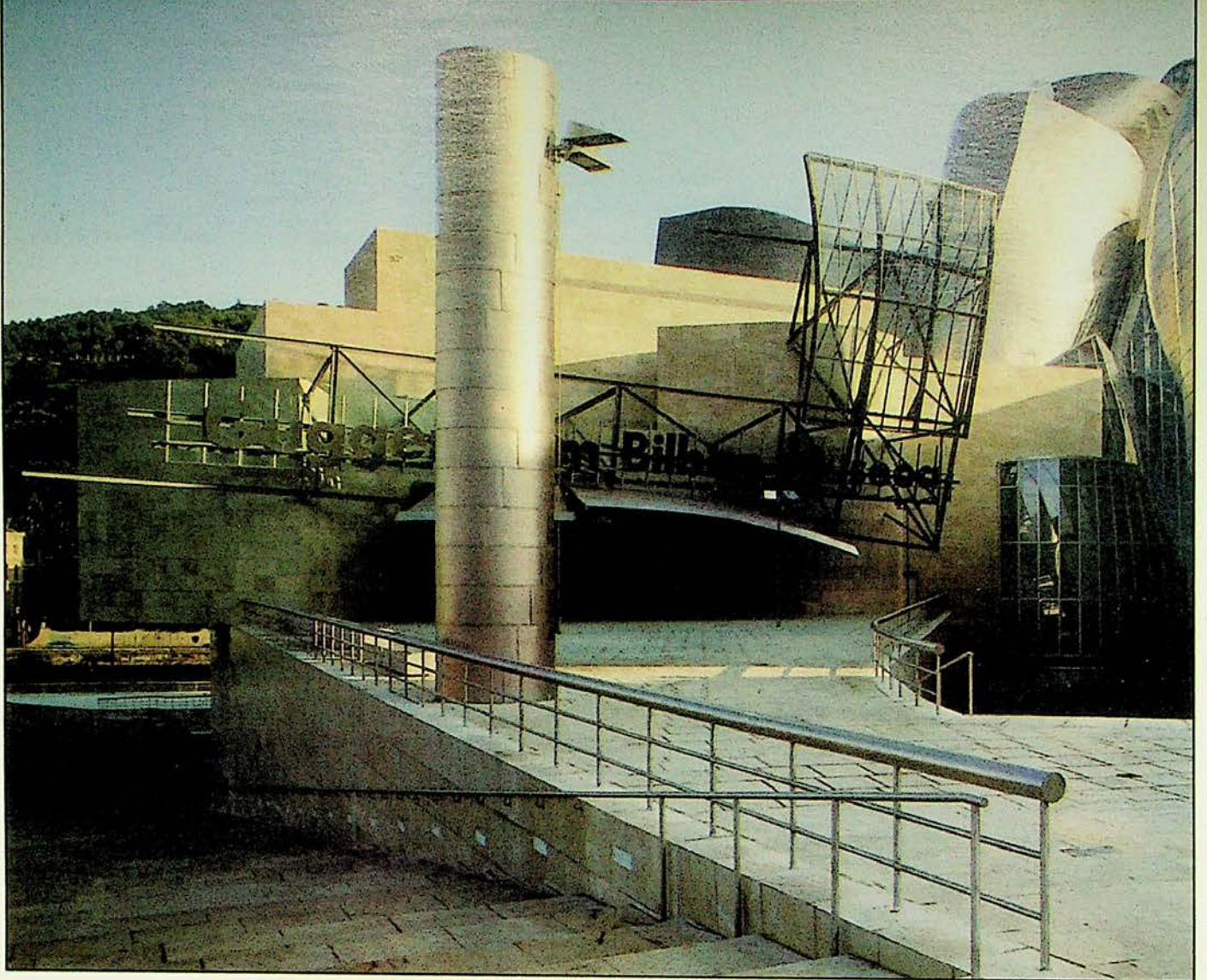
Разполагането на аудиториума към откритото входно пространство позволява той да бъде използван както самостоятелно, така и във връзка с целия комплекс. От ресторанта, проектиран в северозападния ъгъл на парцела, се открива гледка към реката, а кафенето е на крайбрежната алея.

Основните строителни материали са с местен произход - варовик и излъскана с пясъкоструйка неръждаема стомана. Конструкцията е комбинация между бетон и стоманени рамки (с напрегнати обръчи, носещи покривите на атриума). Механичните системи са проектирани да поддържат необходимото ниво на контрол при различните експлоатационни режими.

Осветлението е комбинация от индиректна разсеяна светлина, насочени експозиционни светлини и филтрирана дневна светлина от прозорците и горното осветление.

По ср. "Architectural Design", "Domus", "L'architecture d'aujourd'hui"

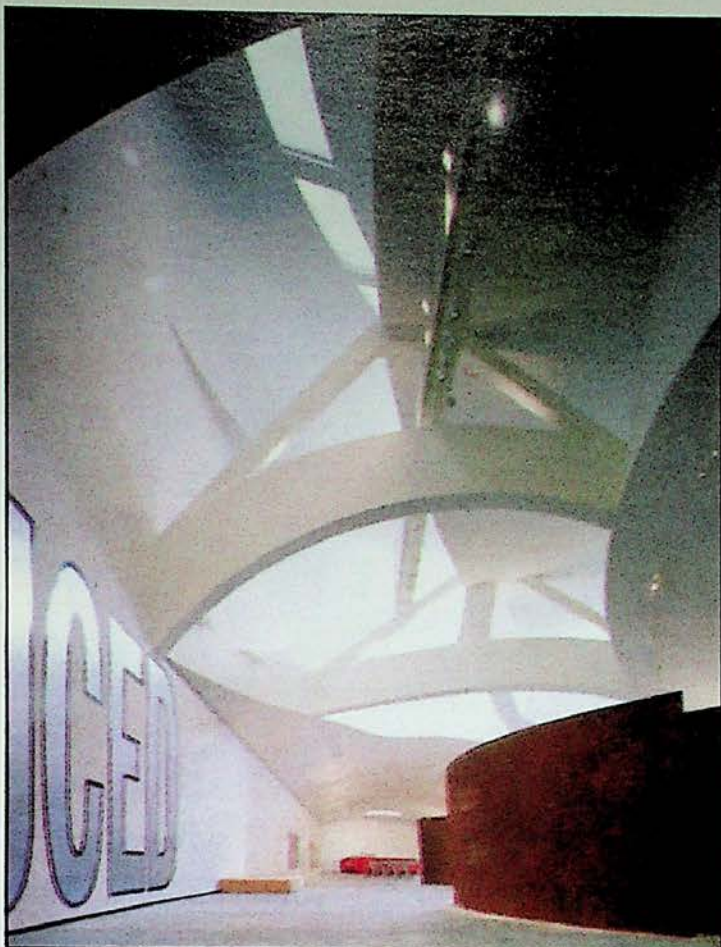
8

9

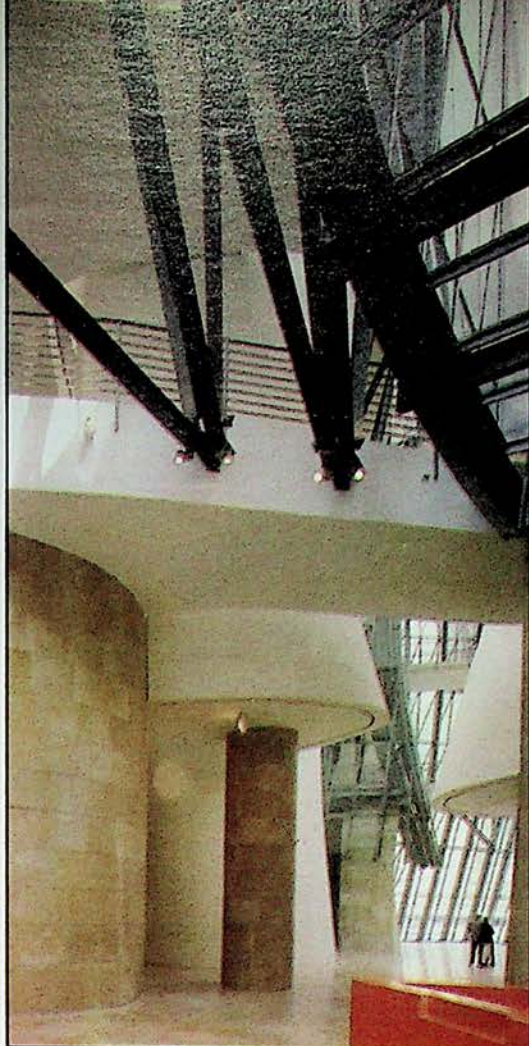
10

12

13

fibran[®]xps

ЕКСТРУДИРАН ПЕНОПОЛИСТИРОЛ

- Устойчивост на натиск и въобще на механични натоварвания
- Съвместимост с всички строителни материали като: вар, цимент, гипс, пясък.
- Лекота при пренасяне, отрязване и закрепване на всяко място на строежа.
- Дълговечно съхраняване свойствата на материала при всички условия на поставяне.
- Незначителна водопропускливост
- Висока и постоянна термоизолационна стойност.

Nord Bitumi

ХИДРОИЗОЛАЦИОННИ МАТЕРИАЛИ

NICOLON

ПОЛИЕТИЛЕНОВИ МЕМБРАНИ

AMF ОКАЧЕНИ ТАВАНИ

POLIGLAS СЪКЛЕНА ВАТА

KNAUF СИСТЕМИ ОТ ГИПСКАРТОН ЗА СТЕНИ И ТАВАНИ

ТЕРМО МИНЕРАЛНА ВАТА

КОГАТО Е ЗИМА...

КОГАТО Е ЛЯТО...

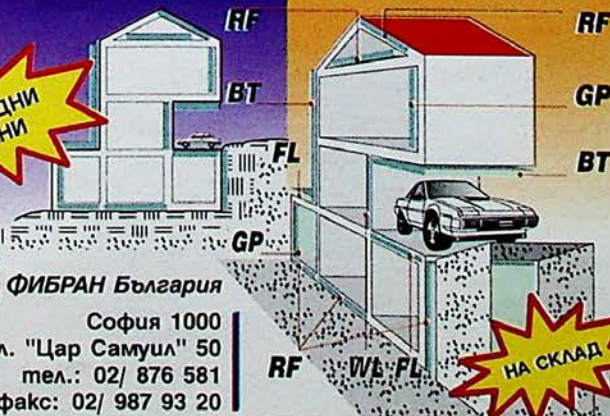
Термоизолация на бъдещето

fibran[®]xps

... ТОПЛИНАТА НА ЛЯТОТО

... СВЕЖЕСТТА НА ЗИМАТА

ИЗГОДНИ ЦЕНИ

ФИБРАН България

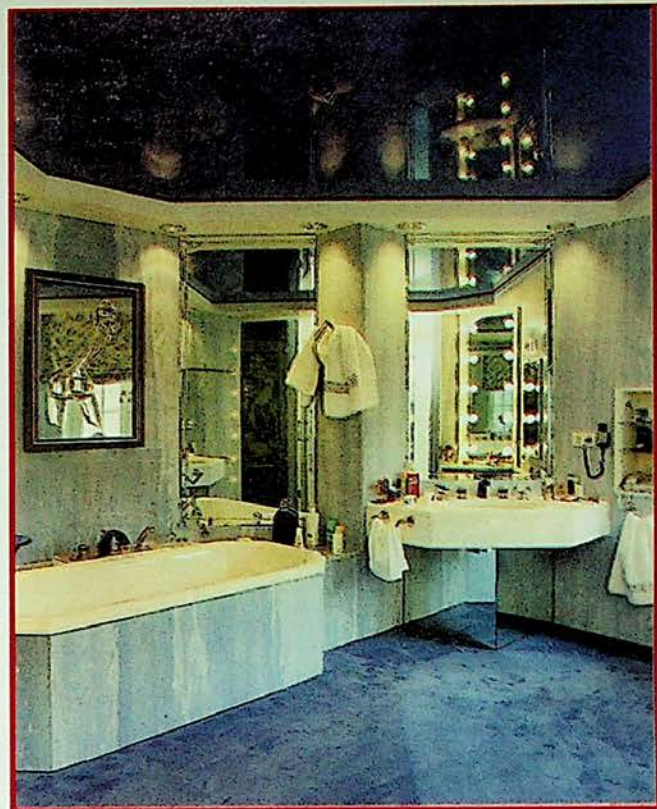
София 1000
ул. "Цар Самуил" 50
тел.: 02/ 876 581
факс: 02/ 987 93 20

НА СКЛАД

BARRISOL®

ТАВАНИТЕ НА БЪДЕЩЕТО

Опънатият окачен таван „Барисол“ е:

красивият и комфортен отговор на Вашите потребности, предлагащ богат избор на цветове за всеки стил и изключително качество на завършеното изделие.

Опънатият окачен таван „Барисол“ е:

Водонепропусклив

Миещ се, без кондензи, без гъбички, свежда до минимум пораженията, причинени от вода.

Демонтируем

Позволява достъп до техническите инсталации и последващите технически интервенции.

Произвеждан по мярка

във всички възможни хоризонтални и обемни форми - сводове, куполи, скосени страни, между съществуващи корнизи.

Вгражда

Позволява да се вградят в него осветителни тела, вентилации, датчици и други технически апарати, включително спринклер инсталации.

Подобрява акустичната среда

Изпълнен във вариант със звукоизолация, поглъща звуците и резонансите в помещенията.

Бърз, ефикасен и чист монтаж

без да се преместват мебели, без да се развалят стени, без отпадъци и боя.

Отговаря на нормите за сигурност

за сгради и околна среда. Принадлежи към клас M1 незапалим, разрешен за употреба и в обществени сгради. Всички използвани материали отговарят на нормите за сигурност.

„Барисол“ – изборът на новото време!

„СТАР БАТ България ООД, 1000 София, бул. „Ал. Стамболийски“ № 30, тел.: 988 80 67, 981 49 29, 981 25 67, факс: 980 41 30

UNIND SOFIA Ltd.

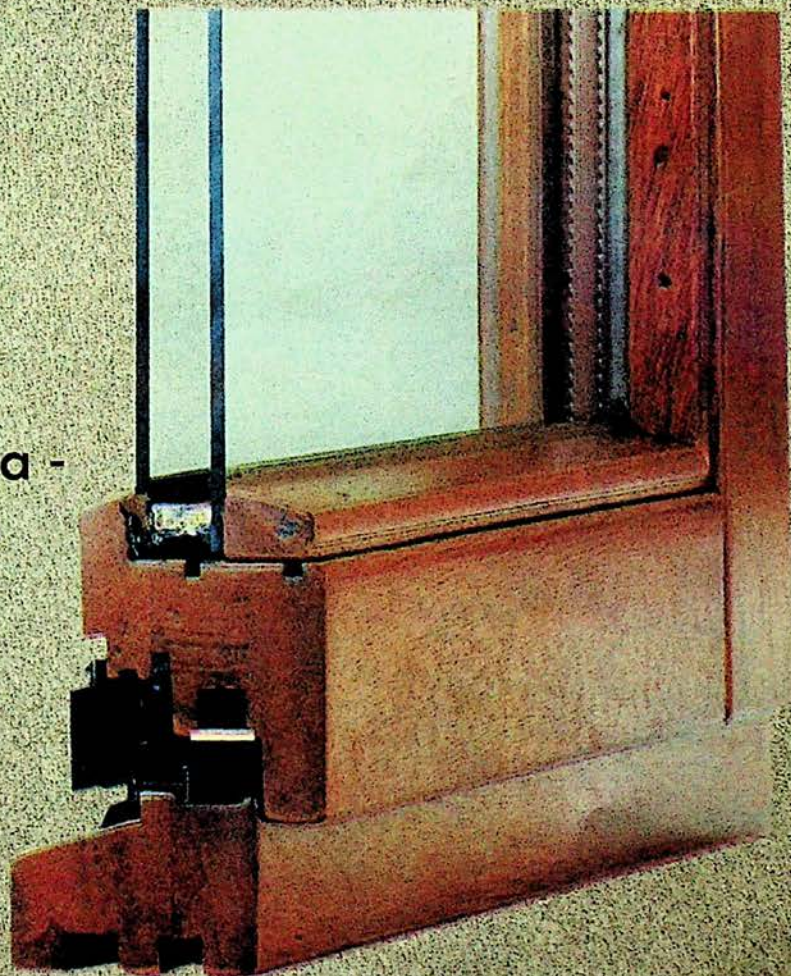
CONTRACTING AND ENGINEERING

1229 София, Илиенци, ул. "281", № 3
тел.: (02) 936 00 33, 936 08 30, факс: 936 00 19

8000 Бургас, ул. "Иван Богоров", № 48
тел./факс: (056) 25 938

UNIND изработва прозорци и врати с индивидуални размери и по проект, от масивна, тройно слепена дървесина - дъб, иглолистен материал или меранти (италиански махагон), със стъклопакет и италиански обков.

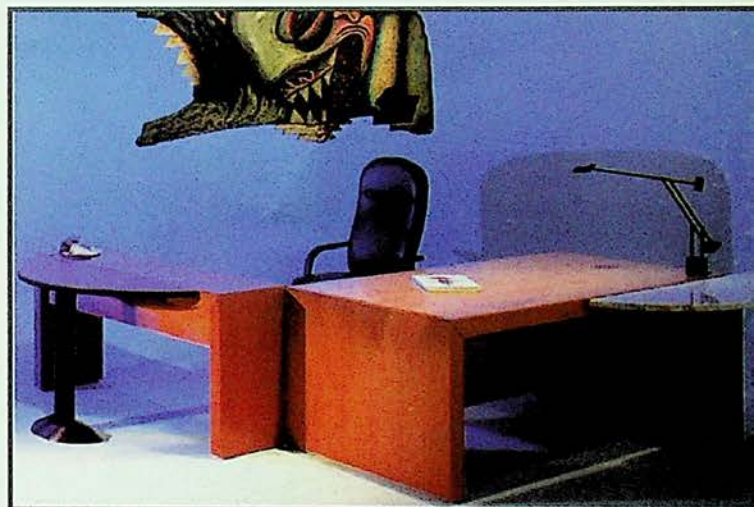
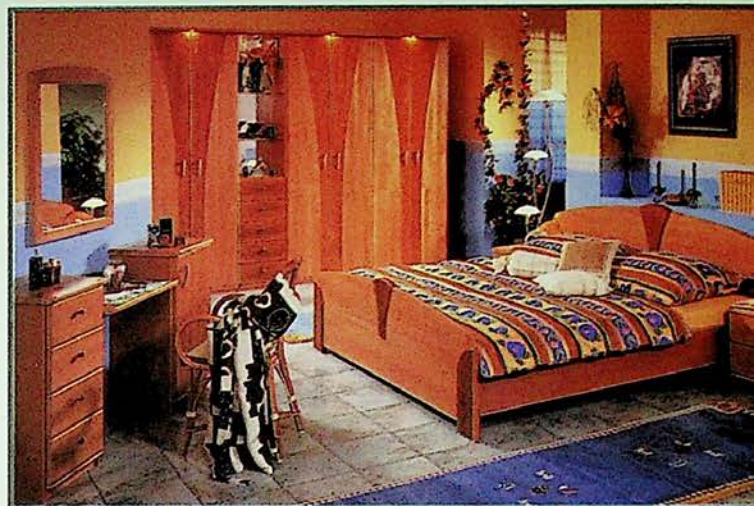

*Нас не сгуван бурки.
Нас не сгуване нуро!*

КАКВО Е ОБЩОТО МЕЖДУ

- * най-големите хотели в Москва и най-големите спортни зали в Германия и Швеция;
- * сградата на най-голямата руска банка - "Сбербанк" и сградата на Соса-Сола във Франция;
- * Парламента на Съюза Република Югославия и Националната банка на Украйна;
- * клубът на президента на Русия в Москва и университета "Еразмус" в Ротердам.

ОТГОВОРЪТ Е - ОБЗАВЕЖДАНЕТО!

Вече 5 години "СТОЛ - БЪЛГАРИЯ" предлага това световно признато обзавеждане и на българския пазар. Изключително качество, модерен дизайн, перфектна изработка, ергономичност, атрактивни цени, коректни взаимоотношения - това са само част от причините наши клиенти в България да са:

Държавна Спестовна Каса,
Обединена Българска Банка,
Артур Андерсен - България,
годишната среща
на Международната Банка
за възстановяване и развитие
в София,

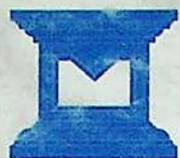

STOL

Топенерджи, ТСБанк,
МОК "Асарел Медет",
Стопанска банка, НЕК,
Минералбанк, БТК, Омакс Трейд,
Българска Национална Телевизия,
Хотел "България"
и много други.

За допълнителна информация може да се обръщате към нашите специалисти на следните адреси:
"СТОЛ - България" - София 1000, бул. "Витоша" 27, тел./факс: 81 57 53, 81 33 29
Магазин: София 1000, ул. "Солунска" 35, тел. 981 03 23

Когато камъните проговорят ...

МУАТИРОК
МРАМОР - ГРАНИТ

*Хотел "Глория палас", София.
Зимна градина. Каменни облицовки и
настилка от гранитогрес: "Мулатирук".*

МУАТИРОК е специализирана фирма за внос-износ, производство и монтаж на естествени мрамори и гранит.

МУАТИРОК притежава производствено-складова база, в която квалифицирани каменделци с модерни машини за обработка изработват всякакви детайли, плотове, стъпала, маси и други по индивидуален проект на всеки клиент.

МУАТИРОК разполага с изложбен салон, където всеки клиент може да усети красотата и неповторимостта на естествените материали, както и цветовото им разнообразие.

МУАТИРОК разполага с няколко групи за монтаж на всякакъв род настилки и облицовки.

МУАТИРОК има изработени и монтирани множество обекти, сред които банки, офиси и частни сгради в цяла България

София 1202, УЛ. "ВЕСЛЕЦ" N 36
/02/832 640, 833 401, 833 408
ФАКС: 835 978

ISSN 0324 - 1254 ЦЕНА 1500.00 ЛВ.